

T.C.

**RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**VERGİ YAPISI VE EKONOMİK BÜYÜME: OECD
ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

(Yüksek Lisans Tezi)

Deniz TAHİROĞLU

**Dr. Öğr. Üyesi Ali ALTINER
Danışman**

**RİZE
2019**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalında, 152720014-Deniz TAHİROĞLU tarafından hazırlanan “Vergi Yapısı Ve Ekonomik Büyüme: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı bu çalışma, 16/072019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Eda BOZKURT

Kabul/Red

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ali ALTINER

Kabul/Red

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Önder ÇALCALI

Kabul/Red

23/07/2019

Doç. Dr. Ahmet YANIK

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 23../07../2019

Deniz TAHİROĞLU

ÖN SÖZ

Tezimi tamamlamamda fikirleri ile beni aydınlatan kıymetli hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ali ALTINER'e, jüride olup önemli yorumlar ve öneriler ile teze katkıda bulunan değerli hocalarıma, her zaman yanımda olan ve manevi destekleyen sevgili Aileme ve bana bu çalışmada yardımcı olan herkese teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	2
ETİK BEYAN.....	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	5
ÖZET	8
ABSTRACT.....	9
KISALTMALAR.....	10
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	11
TABLolar LİSTESİ.....	12
GİRİŞ	13

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİNİN TEMEL KAVRAMLARI

1.1. VERGİNİN TANIMLARI VE ÖZELLİKLERİ.....	15
1.2. VERGİNİN FONKSİYONLARI	17
1.2.1. Verginin Mali Fonksiyonu	17
1.2.2. Verginin İktisadi Fonksiyonu	18
1.2.3. Verginin Sosyal Fonksiyonu	18
1.3. VERGİLEME İLKELERİ.....	19
1.3.1. Adam Smith'in Klasik Vergileme İlkeleri	19
1.3.2. Çağdaş Vergileme İlkeleri	19
1.4. VERGİNİN KONUSU.....	22
1.5. VERGİNİN MATRAHI.....	23
1.6. VERGİNİN MÜKELLEFİ VE SORUMLUSU.....	23
1.7. VERGİ TARİFESİ.....	24
1.8. VERGİLERİN TÜRLERİ VE SINIFLANDIRILMASI.....	25
1.9. VERGİ YÜKÜ	26

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME

2.1. EKONOMİK BÜYÜME İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	27
2.1.1. Ekonomik Büyüme Tanımları	27
2.1.2. Ekonomik Büyümenin Ölçülmesi	27
2.1.3. Büyümenin Kaynakları.....	28
2.2. EKONOMİK BÜYÜME MODELLERİNE GENEL BİR BAKIŞ	30
2.2.1. Klasik Büyüme Teorileri	30
2.2.1.1. Adam Smith'in Görüşü	31
2.2.1.2. David Ricardo'nun Görüşü	33
2.2.2. Harrod-Domar Modeli.....	34
2.2.3. Neo-Klasik Modeli	37
2.2.4. İçsel Büyüme Modelleri	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME İLE VERGİLEME İLİŞKİSİ

3.1. VERGİLERİN EKONOMİK BÜYÜMEYİ ETKİLERİ	44
3.1.1. Vergilerin Tüketim Üzerindeki Etkisi	44
3.1.2. Vergilerin Tasarruflar Üzerinde Etkisi	45
3.1.3. Vergilerin Yatırımlar Üzerindeki Etkisi	47
3.1.4. Vergilerin Emek Arzı Üzerindeki Etkisi	48
3.1.5. Vergilerin Millî Gelir Üzerindeki Etkisi	49
3.1.6. Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi	50
3.1.7. Vergilerin Enflasyonist ve Deflasyonist Süreçlere Etkisi	52
3.2. BÜYÜME MODELLERİNDE VERGİNİN YERİ	55
3.2.1. Arz Yönlü İktisat ve Vergi Yaklaşımı.....	55
3.2.2. Neo-Klasik (Solow) Büyüme Modelinde Vergileme	58
3.2.3. İçsel Büyüme Modellerinde Vergileme.....	59
3.3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OECD ÜLKELERİNDE VERGİ YAPISI VE EKONOMİK BÜYÜME:

EKONOMETRİK UYGULAMA

4.1. OECD ÜLKELERİNDEKİ VERGİ YAPISI.....	67
4.2. OECD ÜLKELERİNDEKİ VERGİ YÜKÜ	69
4.3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	72
4.3.1. Panel Veri Tahmin Yöntemleri	72
4.3.2. Panel Veri Yönteminin Belirlenmesi.....	74
4.3.3. Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri.....	75
4.4. MODEL VE VERİ SETİ	76
4.5. METODOLOJİ VE BULGULAR	77
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
KAYNAKLAR	88
EKLER.....	97
ÖZ GEÇMİŞ.....	98

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: İktisat

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ali ALTINER

Hazırlayan: Deniz TAHİROĞLU

Yıl: 2019

Sayfa Sayısı: 98

ÖZET

Literatürde ekonomik büyüme sürecinin nasıl gerçekleştirileceği ve nasıl sürdürüleceği üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Büyüme sürecini etkileyen önemli faktörlerden biri devletin altyapı, teknolojik gelişme ve eğitim-sağlık hizmetleri gibi alanlara yatırım yapma kapasitesidir. Devlet yatırımlarının kapasitesi ise genellikle vergi gelirinin büyüklüğüne göre belirlenir.

Bu çalışmada, seçilmiş 31 OECD ülkesi için vergi yapısının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ampirik olarak incelenmiştir. Ampirik analiz kapsamında, 1995-2017 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, vergi yapısını temsil etmek üzere sadece toplam vergi gelirleri ile sınırlı kalınmayıp, mal ve hizmet üzerinden alınan vergileri (KDV ve ÖTV) içeren dolaylı vergileri, kişisel ve kurumsal gelir üzerinden alınan ve sosyal güvenlik vergilerini içeren dolaysız vergi gelirlerini de kullanılarak analiz derinleştirilmiştir.

Sabit etkiler modeli kullanılarak yapılan analiz sonucunda seçilmiş ülkelerde toplam vergi gelirlerinin ekonomik büyümeyi bozucu etkisi tespit edilmiş; fakat verginin türlerine göre farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Kişisel gelir vergisinin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı herhangi bir etkisi bulunmamasına rağmen hem kurumlar vergisi hem de sosyal güvenlik vergisinin büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Öte yandan, katma değer vergisinin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği ancak özel tüketim vergisinin olumlu etkilediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Vergi Yapısı, Vergi Gelirleri, OECD, Panel Veri Analizi.

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department: Economics

Thesis Teyp: Master Thesis

Supervisor: Assistant Prof. Dr. Ali ALTINER

Author: Deniz TAHİROGLU

Year: 2019

Pages: 98

ABSTRACT

In the literature, many studies have been conducted on how to realize and maintain the economic growth process. One of the important factors affecting the growth process is the capacity of the state to invest in infrastructure, technological development, and education-health services. The capacity of government investments is generally determined by the size of the tax revenue.

In this study, the effect of tax structure on economic growth for 31 selected OECD countries was examined empirically. Within the scope of empirical analysis, panel data analysis was carried out by using annual data for the period 1995-2017. For this purpose, it was not only limited to total tax revenues in order to represent tax structure but also by using indirect taxes revenues, which include taxes on goods and services as value-added taxes and excises, and direct tax revenues which are collected on income, profits, and capital gains of individuals and corporates, and include social security contributions, the analysis has been deepened.

As a result of the analysis using fixed effects model, the negative impact of total tax revenues on economic growth was determined in selected countries. However, different results were obtained according to the types of tax. Although taxes on income, profits, and capital gains of individuals had no significant effect on economic growth, both taxes on income, profits, and capital gains of corporates, and social security contributions were found to have a positive effect on growth. On the other hand, it was determined that value added taxes had a negative impact on economic growth while excises had a positive effect.

Keywords: Ekonomik growth, Tax Structure, Tax revenues, OECD, Panel data analysis.

KISALTMALAR

AR-GE	:	Araştırma Geliştirme Modeli
EXC	:	Özel Tüketim Vergisi
DR.	:	Doktor
GV	:	Gelir Vergisi
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KDV	:	Katma Değer Vergisi
LR	:	Lineer Regresyon
OECD	:	Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü
ÖTV	:	Özel Tüketim Vergisi
SSC	:	Sosyal Güvenlik Vergisi
VAT	:	Katma Değer vergisi
VD.	:	Ve Diğerleri
WDI	:	World Development Indicators

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. A. Smith'e Göre Ekonomide Genişleme Süreci	32
Şekil 2. Klasik Sistemde Ekonomik Büyüme Süreci	34
Şekil 3. Neo-Klasik Modelde Durağan Durum Dengesi	39
Şekil 4. Vergilerin Tüketim Üzerine Etkisi	45
Şekil 5. Vergilerin Tasarruflar Üzerinde Etkisi	46
Şekil 6. Vergi Gelirlerinin Millî Gelir Üzerindeki Etkisi	50
Şekil 7. Deflasyonist Açık ve Genişletici Maliye Politikası	53
Şekil 8. Enflasyonist Açık ve Maliye Politikası	54
Şekil 9. Laffer Eğrisi	57
Şekil 10. Neo-Klasik Modelde Verginin Etkisi	58
Şekil 11. OECD Ülkelerindeki Vergi Sınıflandırması.....	67
Şekil 12. OECD Ülkelerindeki Dolaylı ve Dolaysız Vergiler	69
Şekil 13. OECD Ülkelerinde Vergi Yüğü	70
Şekil 14. OECD Ülkelerinde (1980-2017) Yıllar Arasında Vergi Yüğü Değişimi	71

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Vergileme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Yapılan Çalışmaların Özeti.....	60
Tablo 2. Vergi Gelirlerinin Toplam Vergi Geliri İçerisindeki Payı	68
Tablo 3. Birim ve Zaman Etkisi Test Sonuçları	78
Tablo 4. Hausman Testi Sonuçları.....	78
Tablo 5. Değişen Varyans Testi Sonuçları	79
Tablo 6. Otokorelasyon Testi Sonuçları	79
Tablo 7. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları.....	79
Tablo 8. Katsayı Tahmin Sonuçları	80

GİRİŞ

Geçmişten günümüze ekonomik büyüme, iktisatçıların temel araştırma alanlarından biri olmuş; birçok teori ve görüş geliştirmişlerdir. Genel olarak ekonomik büyüme teorileri kapsamında sermaye birikimi, nüfus artışı ve teknolojik gelişme temel üretim faktörleri olarak görülse de, ekonomik büyüme üzerinde önemli etkilere sahip olan diğer pek çok faktör üzerinde de durulmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik büyüme devletin en önemli kamu geliri olan vergiyle yakından ilişkilidir. Vergi, devletin kamu hizmetlerini finanse etmek için hukuka dayalı olarak kişilerden ve kurumlardan aldığı aynı ve nakdi ödemelerden oluşup ekonomiyi tüm yönleriyle etkilemektedir. Vergi gelirleri, kamu gelirini oluşturan fon kaynakları arasında en önemli paya sahiptir ve kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla kullanılan temel kaynaktır. Hükümetler, vergilerle elde ettiği gelirleri hem iktisadi büyüme hem de toplumun kalkınması açısından yararlı yatırımlara dönüştürebildiklerinde olumlu ve etkili sonuçlar elde edilebilmektedir. Bu bağlamda, ekonomik etkileri en iyi ya da en az kötü olacak biçimde oluşturulmuş vergi sistemi, ekonomik açıdan en iyi sistem olarak kabul edilmektedir. Uygulanan vergi politikaları, birçok ekonomik kanal ile tüm ekonomiye etki etmektedir. Dolayısıyla vergi türünde veya bileşiminde yapılan değişiklikler önemli ekonomik ve sosyal etkiler ortaya çıkaracağından, ülkenin genel ekonomik sisteminde de yeni ayarlamalar yapılmasını gerektirmektedir.

Sürdürülebilir ekonomik büyüme hükümetlerin temel hedefi olduğundan, devlet yöneticileri yatırım ve tasarruf gibi ekonomik büyümeyi etkileyen tüm unsurlarla ilgilenmekte, hızlı ekonomik döngüler sağlamak için üretimi ve tüketimi teşvik etmektedir. Vergi politikası, büyümeyi teşvik etmede önemli bir faktör olabilmektedir. Kamu harcamalarını karşılamak ve bütçe açığını kapatmak için gerekli fonları sağlamanın yanı sıra belirli vergileri veya vergi indirimlerini uygulayarak tüketicilerin ve üreticilerin toplumdaki davranışlarını etkilemede önemli bir rol oynamaktadır.

Bu tezin amacı, seçilmiş 31 OECD ülkesinde 1995-2017 yılları arasında vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmaktır. Literatürde bu konuda yapılmış birçok ampirik çalışma bulunmasına rağmen vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi konusunda net bir görüş birliği yoktur.

Çalışmanın ilk bölümünde verginin tanımı ve vergi konusu, amaçları, ilkeleri, matrahı, türleri, hesaplama yöntemi ve birçok alt kavramı içeren temel kavramlar incelenmektedir. İkinci bölümde, ekonomik büyüme tanımlanmakta ve büyümenin kaynakları ile hesaplama yöntemleri araştırılmaktadır. Ayrıca büyüme modelleri ana hatlarıyla açıklanmaktadır. Bu amaçla klasik iktisatçıların görüşleri, neo-klasik (Solow) büyüme modeli, Harrod-Domar modeli ve sonunda içsel büyüme modelleri açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde, başlangıçta vergi politikasının bazı makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisi detaylı bir şekilde ifade edilmektedir. Daha sonra arz yönlü iktisat ve vergi yaklaşımından bahsedilip, bu bağlamda ‘Laffer Etkisi’ anlatılmaktadır. Ayrıca neo-klasik (Solow) ve içsel büyüme teorilerinde vergi yaklaşımı ele alınmaktadır. Son olarak vergi yapısı ile ekonomik büyüme ilişkisi üzerinde yapılmış ampirik çalışmalardan bahsedilerek bölüm sonlandırılmaktadır. Tezin dördüncü bölümünde ise ilk olarak OECD ülkelerinin vergi yapısı ve vergi yükü incelenmektedir. Daha sonra araştırmanın metodolojisi, kullanılan veri seti ve ampirik analiz verilmektedir. Çalışma, genel bir değerlendirmenin ardından çeşitli politika önerileri sunularak tamamlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİNİN TEMEL KAVRAMLARI

1.1. VERGİNİN TANIMLARI VE ÖZELLİKLERİ

Çoğu devlet, borç ve mali açığın artması gibi ekonomik sorunların varlığına ek olarak kalkınma sürecini finanse etme ihtiyacı ve kaynakların kıtlığı arasındaki çelişki, enflasyon, işsizlik gibi birçok ekonomik ve sosyal problemle karşı karşıyadır. Etkili devletin ekonomik ve sosyal yaşamdaki rolünü finansman kaynaklarının sağlanması yansıtmaktadır. Vergiler, devletin ekonomik gelişmeyi sağlamak konusundaki en önemli aracıdır. Ayrıca vergilemenin tek amacı gelir elde etmek değil, aynı zamanda yatırım ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için bu gelirleri artırmaktır (Jammam, 2010: 9).

Tarihî süreçte konu, amaç ve özellikler bakımından vergilerde birçok değişiklik olmuştur. Eski çağlarda yapılan saray, tapınak ve su kanalları gibi işlerde gösterilen beden gücü emek vergisi niteliği taşımış olup ilk vergilendirme şekli olmuştur (Çelik, 2013: 5). Devlet kavramının gelişmesiyle birlikte vergi biçimleri de gelişmiştir. Eski çağda, sadece savaş zamanlarında Vali'ye zorunlu olmayan hediye olarak, nakit veya ayni ödemeler yapılırken bir süre sonra devletin devamlılığını sağlamak için vergiler zorunlu ödemeler hâlini almış ve bu olaydan sonra bireylere kamu harcamalarının yükünü dağıtmanın aracı olmuştur (Abdumelik, 1970: 143).

Vergi konusunda kavramsal açıdan hem eski hem de yeni mali literatürde bir görüş birliği yoktur. Vergi tanımı, kişilere ve zaman koşullarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bazı kaynaklarda vergi “kamu yükünü bireylere dağıtmanın bir aracı” olarak tanımlanırken bazılarında ise “kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla bireylere devlet tarafından yüklenen parasal yük” olarak tanımlamışlardır. (Turhan, 1982: 27; Soriya, 2005: 2).

Bununla birlikte modern literatürde bazı tanımlardan bahsedilebilir. Kalenderoğlu (2015), vergiyi “*devletin kamu hizmetlerini karşılamak üzere egemenlik hakkına dayanarak, kişilerden veya kurumlardan nihai, cebri ve karşılıksız olarak aldığı parasal yükümlülükler*” olarak tanımlamıştır. Erdem vd. (2015) vergiyi “*devlet veya vergilendirme yetkisine sahip kamu kuruluşlarının,*

kamu hizmetlerinin görülmesi ve sosyal ve ekonomik amaçlara ulaşılması için fertlerden karşılıksız, kanunla alınan nihai parasal tutarlar” olarak tanımlamışlardır.

Pehlivan (2016), vergiyi “devletin, kamu harcamalarını karşılamak amacıyla toplumu meydana getiren fert ve kurumlardan ödeme güçlerine göre karşılıksız ve zorla aldığı ekonomik değerler” olarak tanımlamıştır. Dikmen (1973), vergiyi “devlet veya vergilendirme yetkisine sahip kişi ve kurumların hukuki cebir altında, belirli kurallara göre ve karşılıksız olarak aldığı para tutarı” olarak tanımlamıştır. Akdoğan (2014) ise vergiyi “Devletin veya yetkili diğer kamu kuruluşlarının yükledikleri mali görevleri gerçekleştirmek üzere, gerçek veya tüzel kişilerden, cebren, karşılıksız olarak ve egemenlik gücüne dayanarak aldığı para” olarak tanımlamıştır.

Son olarak günümüzün anlayışına en uygun tarzda vergi tanımı: “Devletin veya devletten aldığı yetkiye dayanan kamu tüzel kişilerinin geniş anlamdaki kamusal faaliyetlerinin gerektirdiği harcamaları karşılamak ya da kamusal görevlerinin gereklerini yerine getirmek amacıyla ve yasal esaslara uymak kaydıyla hukuki cebir altında, özel bir karşılık vaadi olmaksızın, geri vermemek üzere gerçek kişilerle gerçek olmayan kişilerden alınan para tutarları” şeklindedir (Nadaroğlu, 1996: 216-217).

Literatürdeki tanımlara göre verginin bazı özellikleri belirlenebilir:

- Devlet veya vergilendirme yetkisine haiz kurumlar tarafından kanuna dayanılarak ve zorunlu bir şekilde tahsil edilir. Buna göre verginin temeli, devlet egemenliğinin gücünde yatmaktadır.
- Vergi parasal bir ödemedir. Geçmiş asırlarda vergi aynı olarak alınmaktaydı. Ancak para icat edildikten sonra günümüzde sadece para ile alınmaktadır (Mutlular vd., 2013: 184). Aynı vergilendirme sistemi sadece takas ekonomisinin egemen olduğu toplumlara uygundur ancak çağdaş toplumlarda aynı vergi sistemi uygulanmaz. Çünkü parasal vergiler çeşitli nedenlerle parasal ekonominin en uygun şeklidir. Aynı vergi sisteminde üretim maliyetlerindeki farklılık ve bireylerin çalışma yetenekleri göz ardı edilerek vergi mükellefinin, mahsulün bir miktarı veya birkaç çalışma saatini sağlaması gerekmektedir. Ayrıca

aynı vergi mahsul toplanması, depolanması, nakliyesi ve mahsul hasarı riski gibi devlete yüksek maliyetler yüklemektedir (Mahcup, 1979: 204).

- Vergi karşılıksızdır. Mükelleflere özel bir mal veya hizmet verilmez. Devletin aldığı vergi karşılığında kişinin şahsına yönelik özel ve doğrudan bir karşılık olmamasını ifade eder (Kalenderoğlu, 2015: 129).

- Vergi, kamu harcamalarını finanse etmek ve kamu hizmetlerini sağlama amacıyla alınmaktadır. Yani toplumsal mal ve hizmetlerin gerektirmiş olduğu ihtiyaçların karşılanması amacıyla alınır (Mutluler vd., 2013: 184).

- Vergi nihaidir ve geri ödenmemek üzere alınır. Bu nedenle kamu borçlarından ayrılmaktadır.

1.2. VERGİNİN FONKSİYONLARI

Vergilemenin temel hedefi kamu harcamalarının finansmanıdır. Fakat bu amaç dışında verginin iktisadi, sosyal ve diğer amaçları da bulunmaktadır. Devlet fonksiyonları zamanla geliştikçe vergi hedefleri de ortaya çıkmıştır.

Klasik iktisatçılar verginin sadece devlete gelir sağlamak için alınması ve ekonomik işleyişe herhangi bir devlet müdahalesi olmaması gerektiğini savunmuşlardır. Klasik literatürde “*vergi sadece kamu giderlerini karşılamaya hizmet etmeli ve tarafsız olmalıdır*” (Erdem vd., 2015: 93). Ancak 1929 Krizi’nden sonra J.M. Keynes kriz zamanlarında ekonomiye devlet müdahalesinin gerekli olduğunu ve vergilerin mali fonksiyonun yanında sosyal ve iktisadi fonksiyonlarının da kullanılması gerektiğini öngörmüştür (Güngör, 2006: 15).

1.2.1. Verginin Mali Fonksiyonu

Mali fonksiyon verginin en temel ve klasik fonksiyonudur. Bu fonksiyona göre vergiler kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla alınır. Buna göre vergilerin oranı kamu giderlerine göre artmalıdır. Devlet, toplum hayatı bakımından zorunlu bir kurumdur. Polis, jandarma ve ordu kuvvetleri aracılığıyla iç ve dış güvenliği sürdürme gibi devletin, sürekliliğini sağlamak için bazı ihtiyaçları vardır. Ayrıca eğitim ve sağlık gibi diğer hizmetleri de devlet sağlamaktadır. Bu nedenle devlet söz konusu çoklu harcamaları karşılayacak bir finansman kaynağı bulmalıdır

(Pehlivan, 2019: 96). Böylece vergilendirmenin amacı, mali getiri elde etmek ve sonuçta devlet bütçesini dengelemek olmaktadır (Buzeydi, 2007: 12).

1.2.2. Verginin İktisadi Fonksiyonu

Vergileme fonksiyonlarından bir diğeri de iktisadi fonksiyondur. Devlet, vergileme vasıtasıyla iktisadi istikrarı sağlama, iktisadi kalkınma ve büyümeyi gerçekleştirme amaçlarına ulaşabilmektedir (Beşel, 2015: 3).

Bir ülkede iktisadi istikrarı sağlamak için fiyat istikrarı ve tam istihdam unsurlarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İlk olarak vergi politikasını kullanarak fiyat istikrarını sağlamak mümkündür. Talepteki artışa bağlı olarak Fiyatlarda sürekli artış olduğunda, yeni vergilerin konulması veya eski vergi oranlarının artması ile tüketim oranı azaltılabilmektedir. Böylece toplam talep denge düzeyine inmektedir. Diğer bir ifade ile devlet, vergileme politikasını enflasyon zamanlarında bireylerin kullanılabilir gelirini azaltarak kullanmaktadır. Aynı şekilde yatırımlara uygulanan vergi indirimleri ekonomideki toplam arz oranını yükseltmeye katkıda bulunur ve bu da ekonomik dengenin ve fiyat istikrarının sağlanmasına yardımcı olur. Yine nüfus oranı yatırım oranından daha yüksek olursa işsizliğe ve kaynakların optimal kullanılmamasına yol açmaktadır. Bu bağlamda devlet yatırım üzerindeki vergi indirimleriyle tam istihdama ulaşmak için piyasaya müdahale ederek emek talebinin artmasını ve işsizliğin azalmasını sağlayabilir (Çakır vd., 2006: 174). Ayrıca devlet geliştirmek istediği üretken sektörlerle yönelik olarak ve ulusal üretimi yabancı rekabetten korumak için bazen vergi indirimleri yapabilir (Abdulkadir, 2015: 30).

1.2.3. Verginin Sosyal Fonksiyonu

Başlangıçta vergiler sadece mali amaçlar için alınmaktaydı ancak günümüzde vergilerin servet ve gelir dağılımını etkileme potansiyeline sahip olduğu görülmüştür. Böylece vergileme, geleneksel fonksiyonlarının yanında sosyal fonksiyona da sahip olmuştur (Çelik, 2013: 20).

Verginin sosyal fonksiyonu serbest piyasa mekanizmasının sağlayamadığı sosyal adalet açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü piyasa mekanizması her zaman gelir ve servet dağılımında adalet sağlayamaz. Bundan dolayı devlet daha

adil bir gelir ve servet dağılımı sağlamak için piyasaya müdahale etmelidir (Gür, 2014: 15).

1.3. VERGİLEME İLKELERİ

Vergileme ilkeleri, vergi uygulaması ile ulaşılmak istenen hedeflere etkin bir biçimde ulaşılabilmesi için göz önünde bulundurulması gereken kurallardır (Aydın ve Çaşkurlu, 2013: 203). Vergileme ilkeleri “vergiden beklenen fonksiyonların gerçekleşebilmesi için vergilerin seçiminde, tekniğinde ve uygulanmasında göz önünde tutulması gereken hususlar” olarak tanımlanabilmektedir (Nadaroğlu, 1996: 296). Buna göre, vergileme ilkeleri amaçları ile yakından bağlantılıdır ve vergi amaçlarının tarihî gelişimi ile birlikte değişmesine paralel olarak ilkeler de değişime uğramıştır. Vergileme ilkeleri, aşağıda detaylı olarak açıklandığı üzere klasik ilkeler ve çağdaş ilkeler olmak üzere iki açıdan ele alınmaktadır.

1.3.1. Adam Smith’in Klasik Vergileme İlkeleri

Klasik ekonomi okulunun kurucusunun ortaya koymuş olduğu vergileme ilkeleri; adalet, uygunluk, kesinlik, ekonomiklik, olarak sıralanır ve şu şekilde açıklanabilir (Mutluler vd., 2013: 198):

- Adalet ilkesi: Bu ilke ile kast edilen şey vatandaşların güçlerine göre, devletin varlığını sürdürebilmesi için gerekli harcamalara katılmasıdır.
- Uygunluk ilkesi: Uygunluk ilkesine göre en uygun zamanda ve en uygun şartlarda vergiler mükelleflerden tahsil edilmelidir.
- Kesinlik ilkesi: Bu ilkeye göre ödenecek vergilerin keyfi olarak alınmaması ve esaslarının kanuna dayanarak belirlenmesi gerekir. Verginin ödeme zamanı, şekli ve miktarı önceden açık ve net biçimde belli olmalıdır.
- Ekonomiklik ilkesi: Ekonomik olma ilkesine göre vergilerin tahsil giderlerinin olabildiğince düşük olması gerekir.

1.3.2. Çağdaş Vergileme İlkeleri

Çağdaş vergileme ilkeleri aşağıdaki şekilde özetlenebilmektedir:

Vergide genellik ilkesi: Vergilemede genellik ilkesine göre, bir ülkede yaşayan herkes sosyal sınıf farkı göz etmeksizin kendi gelir ve mallarından vergi vermelidir. Bunun yanında yurt dışında yaşayan vatandaşlar veya yurt içinde vatandaşlığı olmayan ve ülke sınırları içinde iktisadi faaliyette bulunan veya malı olan herkes vergi ödemek zorundadır (Kalenderoğlu, 2015:131).

Vergide adalet ilkesi: Adalet ilkesi, devletin vergilendirmede bireyin ödeme gücünü hesaba katması gerektiğini belirtir. Bu nedenle her bir kişiye uygulanan vergi miktarını bilmek çok önemlidir. Vergi adaletinin sağlanması amacıyla önce vergi kaçakçılığının önlenmesi, ardından vergi mükelleflerinin kapasitelerine göre sınıflandırılıp gelirlerine uyumlu bir şekilde vergilemesinin gerçekleştirilmesi gerekir (Aydın ve Çaşkurlu, 2013: 205).

Vergide eşitlik ilkesi: Vergi yükünün mükelleflerin ekonomik ve sosyal durumlarına göre paylaştırılmasının önemini belirten ilkedir (Aydın ve Çaşkurlu, 2013: 205). Vergi yükünün, vergi mükelleflerinin sosyal ve ekonomik durumlarına göre oranlanması sonucunda fedakârlığın belirlenmesi açısından dört ölçütü vardır. Bu ölçütler şu şekilde sıralanabilir (Pehlivan, 2016: 149-150):

- Yatay eşitlik, aynı ödeme gücüne sahip olanların aynı vergileme koşullarına tabi olduğu anlamına gelir. Buna karşılık farklı ödeme gücüne sahip olanların farklı vergileme koşullarına tutulması ise vergilemede dikey eşitlik olarak nitelenmektedir.

- Eşit mutlak fedakârlık ilkesi: Eşit mutlak fedakârlık, bir ülkede tüm mükelleflerin eşit fedakârlığa katlanması için aynı miktarda vergi ödemesini ifade etmektedir. Ama bir toplumu oluşturan herkesin eşit miktarda vergi ödeme gücüne sahip olmaması nedeniyle böyle bir vergilendirme gerçekleştirilemez.

- Eşit oranlı fedakârlık ilkesi: Eşit oranlı fedakârlık, vergilendirme ile tüm mükelleflerin eşit oranda fedakârlığa katlanmasını ifade eder. Böylece yüksek gelire sahip olanlar düşük gelire sahip olanlara nazaran daha fazla miktarda vergi ödemek zorunda olur.

- Eşit marjinal fedakârlık ilkesi: Bu ilkeye göre, mükelleflerinden her birinin ödedikleri son birim vergi dolayısıyla katlandıkları fedakârlık eşit olmalıdır. Zenginlerin gelirlerinin marjinal faydaları fakirlerinkinden daha düşüktür. Bu sebeple zenginlerin katlandıkları marjinal fedakârlığın fakirlerinkiyle eşit olması

için zenginlerin daha fazla miktarda vergi vermesi gerekmektedir (Aydın ve Çaşkurlu, 2013: 206).

Verimlilik ilkesi: Bu ilke, kamu hizmetlerini finanse edebilecek verginin eşit düzeyde olmasını ifade eder. Diğer bir ifade ile bu ilke, belirli bir dönemde yapılacak kamu harcamalarını karşılayabilecek düzeyde vergi gelirinin olması gerektiğini savunur (Akdoğan, 2014: 218).

Belirlilik ilkesi: Bu ilkeye göre, her kişinin ödemek zorunda olduğu vergi; tutarı, çeşidi, ödeme zamanı ve şekli açısından keyfi değil, kesin, net ve belirli olmalıdır. Bu nedenle vergi kurallarının ne zaman, nasıl ödeme yapılacağını ve ödenecek tutarın nasıl hesaplanacağını açık bir biçimde belirtmesi gerekmektedir. Bunun yanında vergi sistemi kuralları mükelleflere, neyin vergiye tabi olup olmadığını ve vergi oranlarının ne olduğu konusu ile ilgili yeterli bilgiler sağlamalıdır (Buyrukoğlu ve Buzkıran, 2016: 2082). Bu bağlamda verginin matrahı, tarifesi, ödeme zamanı ve biçimi vergi yasalarında belirlenmeli ve herhangi bir değişiklik olmadan uygulanmalıdır. Çünkü ödenecek vergilerin belirli olmaması vergi yükümlülerine tedirginlik kaynağı oluşturur ve onların bütçelerini düzenleyememelerine yol açar (Serakibi, 2012: 20).

Açıklık ilkesi: Açıklık ilkesi vergi ile ilgili tebliğlerin, yönetmeliklerin ve kanunların açık bir şekilde ve tüm vergi mükellefleri tarafından anlaşılabilir olması gerektiğini ifade eder (Aydın ve Çaşkurlu, 2013: 206). Bu ilkeye göre vergilendirmede başarılı sonuçlar elde edilebilmesi amacıyla vergi kanunlarının yanlış anlaşılmayı önleyecek şekilde herkes tarafından açıkça anlaşılabilen ifadelerle yazılması gerekmektedir.

Bu ilke, vergi matrahı, ödeme miktarı ve zamanı gibi vergi mükellefleri ve vergi idaresine ilişkin tüm hususları kapsar ve vergi kanunlarının uygulanmasıyla ilgili tüm genelge ve tebliğlerin iyi bir şekilde anlaşılmasını gerektirir. Bunu etkin bir şekilde yapabilmek için vergi kanunları uygulayacak kişiler eğitilmiş, dürüst ve anlayışlı kişilerden oluşmalıdır. (Saraçoğlu ve Ejder, 2002: 41).

Uygunluk ilkesi: Uygunluk ilkesine göre, vergi tahsilinin mükellefler için en uygun zamanda ve biçimde yapılması gerekmektedir. Örneğin tarım kazançlarından alınan vergiler hasat dönemlerinde tahsil edilmelidir (Uluatam, 2012: 322). Fakat vergilerin en uygun zamanda ve toplumun yapısına uyumlu bir

biçimde tahsil edilmesi süreci, vergilerin herkes için doğru zamanda yapılması gerektiği anlamına gelmemektedir. Çünkü vergi mükellefleri arasındaki ekonomik, sosyal ve mali durumlar çok farklıdır. Bu anlamda önemli olan, uygunluğun genele göre tespiti (Serakibi, 2012: 22).

Kanunilik ilkesi: Kanunilik ilkesi, vergi düzenlemelerinin kanuna dayanılarak oluşturulmasını ifade eder. Bu ilke verginin konulması, değiştirilmesi ve kaldırılması aşamalarını kapsamaktadır. Böylece verginin tarafları arasında belirsizlik ve keyfilikten uzak, sağlıklı bir uygulama sağlanması amaçlanmaktadır (Akdoğan, 2014: 213-214).

Yasal dayanağı olmayan vergiler, bir yandan kanunilik ilkesini ihlal eder iken diğer yandan vergide eşitlik ilkesine zarar verebilir. Buna göre tüm vergiler kanunda kesin ve objektif bir şekilde belirlenmelidir (Serakibi, 2012: 19).

İstikrar ilkesi: Bu ilkeye göre vergi sistemine ilişkin kanunlar ve yönetmelikler sürekli olmalı, kısa sürelerde sık sık değiştirilmemelidir (Aydın ve Çaşkurlu, 2013: 207). Vergilemede sürekli olarak yeni uygulamaların getirilmesi ve yapılan düzenlemelerin sık sık değiştirilmesi vergi idaresinde bıkınlığa ve vergi idaresinin, mükelleflerin sorunlarını çözmede bazı sıkıntılara düşmesine sebep olabilir. Vergi kanunlarındaki sürekli değişiklikler mali ve finansal planlar üzerinde sapmalar meydana getirir ve bireyler, yatırımlarını planlandığı gibi uygulama alanlarına aktaramayabilir (Gür, 2014: 13-14).

1.4. VERGİNİN KONUSU

Verginin konusu, üzerine vergilendirilen iktisadi unsurdur. Bu yüzden dolaysız veya dolaylı bir biçimde verginin kaynağını oluşturur. Verginin konusu verginin üzerinden alındığı şeyleri ifade eder. Bu şeyler sadece maddi anlamdaki eşyalar değildir; bir mal, hizmet, gelir, sermaye, fiil veya muamele de verginin konusu olabilmektedir. Verginin konusu verginin en temel unsurudur ve konusu belli olmayan hiçbir şeyden vergi alınamaz veya konulamaz (Nadaroğlu, 1996: 233-234).

Vergi sisteminde çeşitli ögeler, verginin konusu olarak belirlenmektedir. Gelir vergisinin konusu, gerçek kişilerin belirli bir süre içinde elde ettikleri kazanç ve gelirlerin reel tutarıdır. Kurumlar vergisinin konusu ise kurum kazançları ve

kârlarıdır. Emlak vergisinin konusu ise devlet sınırları içindeki bina, arazi ve arsalar. Veraset ve intikal vergilerinin konularını ise servet ya da servetin el değiştirmesi oluşturur. Son olarak KDV'nin konusu ise hizmet, teslim, ithalat veya diğer işlemleri olabilmektedir (Yurtseven, 2010: 24).

1.5. VERGİNİN MATRAHI

Verginin matrahı nicel bir kavramdır. Verginin üzerinden hesaplandığı değer ya da miktardır (Akdoğan, 2014: 145). Matrah spesifik ve ad valorem olarak iki şekilde açıklanabilmektedir. Matrah sayı, adet ve litre gibi fiziki ölçütlerle ifade edilirse spesifik vergi söz konusudur. Verginin matrahı fiyat, değer, gelir ve irat gibi iktisadi ya da parasal değerler ile ifade edilirse ad valorem vergi söz konusudur (Çetin, 2018: 10). Verginin konusu ile matrahı farklı kavramlardır. Örneğin gelir vergisinin konusu bir takvim yılında elde edilen kazanç ve gelirlerin safi tutarıdır. Fakat verginin matrahı ise kanunun öngördüğü indirim, prim gibi unsurlar düşüldükten sonra tarifenin uygulanabileceği tutardır (Yurtseven, 2010: 27).

1.6. VERGİNİN MÜKELLEFİ VE SORUMLUSU

Mükellef ya da vergi sorumlusu, vergi kanunlarına dayanılarak kendisine vergi borcu düşen kişidir. Vergi Usul Kanunu'nda vergi mükellefi “vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüp eden gerçek veya tüzel kişi” şeklinde tanımlanmıştır (Akdoğan, 2014: 155).

Vergi mükellefi konusunda bazı kavramların açıklığa kavuşturulması gerekir. Bunlardan ilki “kanuni mükelleftir”. Kanuni mükellef kendine vergi borcu düşen ve borcunu ödeyecek olan kişidir. Kanuni mükellef olarak ödediği vergiyi diğer kişiye yansıtan kimseler ise aracı mükelleftir. Aracı mükellefler tarafından yansıtıldıktan sonra vergi borcunu ödemek zorunda kalan kimseler ise fiilî mükellef adını alır (Ay, 2014: 154-153).

Vergi sorumlusu, Vergi Usul Kanunu'nda “verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişi” şeklinde tanımlanmıştır. Yani vergi sorumlusu mükellef sayılmayıp vergi mükellefi adına vergiyi ödemek ve vergiyle ilgili diğer ödevin biçimlerini yerine getirmek zorunda olan kişidir.

Vergi mükellefi ve vergi sorumlusu arasındaki farkı göstermek için şu örnek kullanılır: Bir iş yerindeki çalışanlar yaptıkları hizmet karşılığında aldıkları ücret üzerinden gelir vergisi ödemelidirler. Ama bu ücreti elde edenlerin ödemeleri gereken vergilerin kesilip belirli bir süre içinde ilgili vergi dairesine bildirilmesi ve ödenmesi görevi işverene aittir. Buradaki ücret elde edenler “mükellefler”dir, işveren ise “vergi sorumlusu”dur (Nadaroğlu, 1996: 235).

1.7. VERGİ TARİFESİ

Vergi tarifesi vergi miktarının hesaplanabilmesi için matraha uygulanması gereken ölçüttür. Bu ölçüt başlıca iki çeşitten oluşur. Bunlardan “spesifik tarife” belirli bir miktara göre, “ad valorem tarife” ise belirli bir oran esas alınarak hesaplanmaktadır. Günümüzdeki vergi sistemlerinde daha çok ad valorem tarife kullanılmaktadır. Ayrıca vergi oranları, matrah ile ilişkilerine göre sabit oranlı tarife, artan oranlı tarife ve azalan oranlı tarife olarak üç başlık altında düzenlenebilmektedir (Yurtseven, 2010: 32).

Vergi tarifelerini açıklamadan önce ortalama ve marjinal vergi oran kavramları netleştirilmelidir. Ortalama vergi oranı, vergi miktarı ile matrah arasındaki orantıdır. Buna karşılık vergi miktarındaki değişimin, matrahtaki değişim miktarına oranına marjinal vergi oranı denir (Çakır vd., 2006: 195).

Sabit oranlı vergi tarifesinde, matrahın her seviyesinde aynı oranda vergi uygulanır. Diğer bir ifade ile matrah ne olursa olsun vergi oranı sabittir ve dolayısıyla matrah arttıkça ödenen vergi miktarı da aynı oranda artmaktadır. Böylece vergi miktarı, vergi matrahının doğrusal bir fonksiyonu olur (Yüksel, 2017: 48). Sabit oranlı vergilerde ortalama vergi oranı ile marjinal vergi oranı her zaman birbirine eşit olmaktadır (Erdem vd., 2015: 163). Gelir arttıkça her birime uygulanan vergi oranı değişmez, dolayısıyla verginin miktarı ve matrahı aynı oranda artmaktadır.

Artan oranlı vergi tarifesinde, matrahın artmasıyla birlikte vergi oranı da artmaktadır. Bu tarifede marjinal vergi oranı ortalama vergi oranından büyüktür. Dolayısıyla vergi matrahının gelir olduğu ve gittikçe artan oranlı bir tarife uygulandığı durumlarda, gelir arttıkça mükellef daha fazla oranda vergi ödemektedir (Erdem vd., 2015: 165). Vergi oranındaki artış matrahtaki artışa eşit

ise düz artan oranlılık, matrahtakinden daha fazla olursa çoğalan artan oranlılık ancak matrahtakinden daha az durumda ise azalan artan oranlılık söz konusudur (Pehlivan, 2016: 107).

Azalan oranlı vergi tarifesinde, matrah artmasına karşılık vergi oranı azalır. Vergi oranındaki azalış, matrahtaki artışa eşit olursa düz azalan oranlılık, buna karşılık vergi oranındaki azalış matrahtaki artıştan daha fazla ise çoğalan azalan oranlılık, vergi oranındaki azalış matrahtaki artıştan daha az durumda ise azalan azalan oranlılıktan söz edilir (Pehlivan, 2016: 111). Vergi matrahının gelir olması ise kişilerin geliri yükseldikçe daha düşük oranda vergiye tutulması anlamına gelir. Bu durum vergilendirmede adaletsizlik oluşturabilmektedir (Yüksel, 2017: 50-51).

1.8. VERGİLERİN TÜRLERİ VE SINIFLANDIRILMASI

Vergiler tek kıstasa göre sınıflandırılmaz. Uygulamadaki en yaygın sınıflandırmalar; gelir, servet ve harcama üzerinden alınan vergiler, dolaylı-dolaysız vergiler, spesifik-ad valorem vergiler, kişisel-kişisel olmayan vergiler şeklinde yapılır.

Vergileri konuları bakımından ayırmak söz konusu olduğunda gelir, servet ve harcama olmak üzere üç temel ekonomik değerden bahsedilmektedir. Böylece gelir üzerinden alınan vergiler, servet üzerinden alınan vergiler ve harcamalar üzerinden alınan vergiler ortaya çıkar. Gelirler üzerinden alınan vergileri gelir vergisi ve kurumlar vergisi oluşturur. Gelir vergisi gerçek kişilerin gelirlerini hedef almaktayken kurumlar vergisi tüzel kişiliğe sahip bazı kuruluş ve kurumların gelirleri üzerinden alınmaktadır. Harcamalar üzerinden alınan vergiler, gelir vergisi düşüldükten sonra kalan harcanabilir gelirin mal ve hizmetlerin tüketim hedefiyle kullanılması sırasında alınmaktadır. Bu verginin özel tüketim vergileri, katma değer vergisi, muamele vergileri ve gümrük vergileri gibi birkaç türü bulunur. Servet üzerinden alınan vergiler ise gelirin kullanılmayan kısmının biriktirilmesiyle oluşan varlıkların üzerinden alınan vergilerdir. Bu türe emlak, motorlu taşıtlar, servet intikali, veraset vergisi gibi örnekler verilebilir (Çakır vd., 2006: 230-242).

Dolaylı ve dolaysız vergileri ayırmak için kullanılan kıstaslar şöyle özetlenebilir (Pehlivan, 2016: 116-117):

- Nispi fiyatlarda değişime neden olan ve genel fiyat seviyesini etkileyen vergiler dolaylı vergilerdir. Bunun yanında nispi fiyatlarda değişmeyen ve genel fiyat düzeyi üzerinde herhangi etkisi olmayan vergiler dolaysız vergilerdir.

- Yansıma kıstasına göre başka birine devredilebilir vergi dolaylı vergi iken başka birine devredilemeyen vergi ise dolaysız vergidir.

- Verimlilik kıstasına göre verginin konusu sürekli ve yükümlüsü önceden belli ise bu vergi dolaysızdır ancak konusu sürekli olmayan ve yükümlüsü önceden bilinmeyen vergiler ise dolaylıdır.

Sonuçta gelir ve servet üzerinden alınan vergiler dolaysız vergilerdir, diğer taraftan harcamalar üzerinden alınan özel tüketim vergisi ve katma değer vergisi gibi vergiler dolaylı vergilerdir (Ay, 2014: 178).

Verginin matrahlarına göre spesifik-ad valorem vergiler bulunmaktadır. Verginin matrahında sayı, hacim, ağırlık, yaş, metre, istiap haddi gibi fiziki ölçüler dikkate alınıyorsa spesifik vergisi söz konusudur. Ad valorem vergilerde ise parasal değer dikkate alınır (Türk, 1992: 172).

Mükelleflerin durumları dikkat alındığında vergiler kişisel ve kişisel olmayan olarak ikiye ayrılmaktadır. Kişisel vergilerde veraset ve gelir vergisi gibi, mükellefin kişisel ve ailevi durumu dikkate alınıp, bazı indirimler yapılarak artan oranlı tarifeler uygulanmaktadır. Kişisel olmayan vergilerde ise mükelleflerin durumu dikkate alınmamaktadır ve eşit oranlı vergileme söz konusudur. Bu sınıfa kurumlar vergisi ve emlak vergisi gibi örnekler dâhil edilebilir (Akdoğan, 2014: 308-309).

1.9. VERGİ YÜKÜ

Vergiler karşılıksız ödemeleri olması nedeniyle bir yük olarak algılanır. Vergi yükü kavramı, belirli bir dönem içinde elde edilen kaynakların devlet veya diğer kamu kuruluşları tarafından ne kadarının vergi veya diğer kamu gelirleri olarak alındığını ifade etmektedir (Çetin, 2018: 12). Bireysel ekonomi açısından, vergi yükü vergi mükelleflerinin ödedikleri vergilerin gelirlerine oranını, millî ekonomi açısından vergi yükü ise vergi veya diğer kamu gelirlerinin gayrisafi yurt içi hasılaya oranını ifade etmektedir (Gür, 2014, 17).

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME

2.1. EKONOMİK BÜYÜME İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.1.1. Ekonomik Büyüme Tanımları

Ülkelerin farklı ekonomik ve sosyal yapıları olmasına rağmen tüm ülkeler ekonomik büyümeyi amaçlar. Ancak ekonomik büyüme ile birçok sorunun üstesinden gelmek, toplumun refahını artırmak ve ekonominin zenginleşmesini sağlamak mümkün olmaktadır. Bu nedenle her ülkede kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması ve üretim kapasitesinin artırılması istenmektedir. Buna göre ekonomik büyüme “*bir ülkenin genellikle bir yıl içinde üretim kapasitesinde ya da Reel Gayrisafi Yurtiçi Hasılasında (GSYH) görülen ve sayısal olarak ölçülebilen reel artışlar*” olarak tanımlanmıştır (Taban, 2016: 1).

Ekonomik büyüme bir ülkenin toplam üretim seviyesinde bir önceki döneme göre meydana gelen nispi artışlardır (Çolak, 2007: 666). Diğer bir ifade ile ekonomik büyüme belirli bir dönemde ekonomideki mal ve hizmet üretim kapasitesinde ortaya çıkan artış ifade etmektedir (Orhan ve Erdoğan, 2013: 562).

İktisadi büyüme hem tam istihdam düzeyinde kullanılan iktisadi kaynakların etkin bir biçimde kullanılması hem de yeni iktisadi kaynaklar eklenmesi ya da artırılması olarak ifade edilir (Tümer, 2012: 70). Sermaye, işgücü, teknoloji ve doğal kaynaklar gibi ekonomik hayattaki temel değişkenlerin kullanılmasıyla ülkenin ekonomisinde belirli bir dönemde önceki döneme göre reel millî hasıla artabilir. Bu artışlara toplumun refahı, mal ve hizmetin üretim ve tüketim oranlarındaki bir artış eşlik edebilmektedir (Eğilmez, 2016: 194).

2.1.2. Ekonomik Büyümenin Ölçülmesi

Ekonomik büyümenin hesaplanmasında birçok değişik kriter kullanılmaktadır. Fakat en sık kullanılan kriter Reel GSYH'dir. Ekonomik büyüme oranı, Reel GSYH'nin yüzde olarak artışı şeklinde tanımlanmıştır ve bu oranı hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılmaktadır:

$$\text{Büyüme oranı} = \frac{\text{Mevcut yıldaki reel GSYİH} - \text{Önceki yıldaki reel GSYİH}}{\text{Önceki yıldaki reel GSYH}}$$

Yükselen fiyatlar, sabit fiyatlara dayanan reel GSYH'nin aksine nominal GSYH'nin büyümesinin kaynağı olabilir. Bu yüzden büyüme oranının hesaplamasında enflasyon etkisini dışlamak amacıyla Nominal GSYH yerine Reel GSYH kullanılmaktadır (Orhan ve Erdoğan, 2013: 563-564). Ancak yukarıdaki büyüme ölçüm yöntemi, kişisel refahın gerçek durumunu yansıtmamaktadır. Çünkü her ne kadar bir ekonomi olumlu bir büyümeye sahip olsa da nüfus artış hızının üretimdeki hıza kıyasla daha büyük olabilmesi nedeniyle kişi başına üretim azalabilmekte ve kişisel refah da azalmaktadır. Dolayısıyla ekonomideki gerçek büyümenin oranı hesaplarken üretimdeki artış hızından nüfustaki artış hızının çıkarılması, toplumsal refah düzeyini ölçmede daha etkili ve en doğru yöntemdir. Sonuçta kullanılan kriter, toplam gelirin nüfus sayısına bölünmesiyle elde edilen kişi başına düşen gelir kriteridir (Çiftçi, 2015: 6).

2.1.3. Büyümenin Kaynakları

Bir ülkenin uzun dönemde ekonomik büyümesini belirleyen temel faktörleri işgücü, sermaye, doğal kaynaklar ve teknoloji oluşturmaktadır.

Fiziksel sermaye; mal ve hizmet üretmek için diğer üretim faktörleri ile birleşen makineler, teçhizat, binalar ve envanter stokudur. Kullanılacak bir fiziksel sermaye olmadığı sürece, işgücü yeterince verimli değildir. Diğer bir ifade ile mal ve hizmet üretimi, işgücü ve sermaye birlikteliğini gerektirir. Örneğin çiftçilerin verimi ancak traktör gibi modern üretim faktörlerini kullanılmasıyla artabilir. Bunun yanında doktorun karmaşık cerrahi operasyon gerçekleştirebilmek için gelişmiş tıbbi aletlere ihtiyacı vardır (Çolak, 2007: 672).

Yakın zamanlarda ekonomistler sermayeye yeni anlam vermeye başlamışlardır. Üretimde kullanılan makine, teçhizat ve diğer ekipmanlar “fizik sermaye” olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte insan kaynaklarına yapılan ve işgücü becerisini ve eğitimini artıran yatırımlar, beşerî sermaye yatırımları olarak vasıflandırılmıştır. Kişiler ve kurumlar arasındaki her türlü güvene dayalı iletişimin pozitif ekonomik etkileri ise “sosyal sermaye” olarak adlandırılmıştır.

Emeğin verimliliğini artırıcı faktörler, fizik faktörler ve fizik olmayan faktörler olarak iki kısma ayrılmıştır. Fiziki faktörler; çalışma ortamının çalışanlarına sunduğu imkânlar, ödenen ücret düzeyi, beşerî sermaye ile fiziki sermaye arasındaki uyum ve tamamlayıcılık özelliğidir. Fizik olmayan faktörleri ise çalışanın işine olan bağlılığını etkileyen unsurlar, sosyal sermaye ile beşerî sermaye arasındaki uyum ve diğer ahlaki ve sosyal değerler şeklinde sıralamak mümkündür (Karagül, 2003: 82-84)

İktisadi büyüme, işgücü miktarı ve kalitesine bağlı olarak belirlenmektedir. Bir toplumdaki emek arzı, çalışabilir nüfusun büyüklüğüne bağlıdır. Nüfus, üretim ve tüketim süreçlerinde hem bu işlemleri gerçekleştiren hem de bunun sonucunda söz konusu işlemlerden etkilenen unsurdur. Böylece işgücü hem arz tarafını hem de talep tarafını etkileyen bir unsur olur. Bazı ekonomistler işgücü bileşenini ekonominin ana unsuru olarak görmüşlerdir. Hatta kimilerince sermayenin emek tarafından çıkarılmış olması nedeniyle sermaye, “birikmiş emek” olarak tanımlanmaktadır (Çolak, 2007: 673).

Teknoloji, ekonomik büyümenin temel dinamiklerinden biridir ve bir mal veya hizmetin üretimi için bilgi, organizasyon ve tekniklerin bütün olarak tanımlanabilmektedir. Teknolojik gelişme ise tüm üretim alanlarında daha büyük miktarlarda çıktının elde edilmesine veya belirli bir kaynaktan daha üstün mal ve hizmetlerin üretilmesine olanak sağlayan çeşitli bilgilerin ortaya çıkması biçimde adlandırılmaktadır.

Gelişmiş ekonomilere bakıldığında teknolojik gelişmenin üst seviyelerde olması verimliliğin ve dolayısıyla iktisadi büyüme sürecinin hızla artmasına yardımcı olmuştur. Bu bağlamda, iyi eğitilmiş bir nüfusa sahip olan ülkeler teknolojilerini de bilinçli kullanarak emek potansiyelini yükseltmiş ve istikrarlı büyüme oranlarının oluşumuna katkı sağlamışlardır. Ayrıca teknolojik gelişmeler; bilimsel araştırmaların artırılması, yaygınlaştırılması ve uluslararası geçerlilik kazandırılması açılarından önem kazanmıştır.

Doğal kaynaklar; doğada bulunan, insan ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kullanılabilen veya kullanılmaya hazır olan varlıkların bütünüdür. Diğer bir deyişle insan hariç toprak, su, maden, orman ve hayvanlar gibi doğada bulunan tüm varlıklar doğal kaynaklardır. Ekonomik büyüme, üretim miktarının

artması anlamına gelir ve bir ülkede üretim artışı için mutlaka doğal kaynak zenginliği olması şart değildir. Çünkü doğal kaynakların ülkeler arasında ticareti yapılabilmekte ve ülkeler sahip olmadığı doğal kaynakları sahip olan ülkelere alabilmektedir. Yani ekonomide doğal kaynakların bol olması ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkileyebilmektedir fakat doğal kaynakların tek başına varlığı iktisadi büyümeyi sağlayamaz (Özden, 2014: 19-20).

2.2. EKONOMİK BÜYÜME MODELLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Ekonomik büyüme modellerinin amacı, bir ülkedeki büyüme oranını belirleyen faktörleri, ülkeler arasında büyüme hızı ve kişi başına düşen gelir farklılıklarının nedenini açıklamaktadır (Bocutoğlu, 2011: 556).

Ekonomik büyüme modelleri, dönemin şartlarına göre farklılık gösterip birkaç alt başlıkta ifade edilebilmektedir: Klasik büyüme teorilerinde Smith ve Ricardo'nun görüşleri, Harrod-Domar büyüme modeli, 1980'lerde ortaya çıkan Neoklasik (Solow) büyüme modeli ve İçsel Büyüme Modelleridir.

2.2.1. Klasik Büyüme Teorileri

Klasik iktisatçılar, teorilerini dört önemli noktaya dayandırır:

- Klasikler, reel işlemlere odaklanmışlar ve emeğin, değer kaynağı olduğu savunmuşlardır. Yani “Üretimde kullanılan işgücü miktarı arttıkça üretilen malların değeri de artar.” görüşünü savunmuşlardır. Buna emek-değer teorisi adı verilmektedir.
- Mahreçler yasası Say tarafından formüle edilmiştir. Buna göre talep yetersizliği yoktur çünkü her arz, kendi talebini yaratmaktadır.
- Klasikler para miktarı ile fiyatlar arasında ters orantılı bir ilişki bulunduğunu savunmaktadırlar. Böylece fiyatlar yükselince paranın değerinin düşeceği öngörülmüştür.
- Fiyat mekanizmasına göre piyasadaki fiyatlar serbest olursa piyasada iç ve dış denge durumu sağlanmış olmaktadır (Avcı, 2015: 35-36).

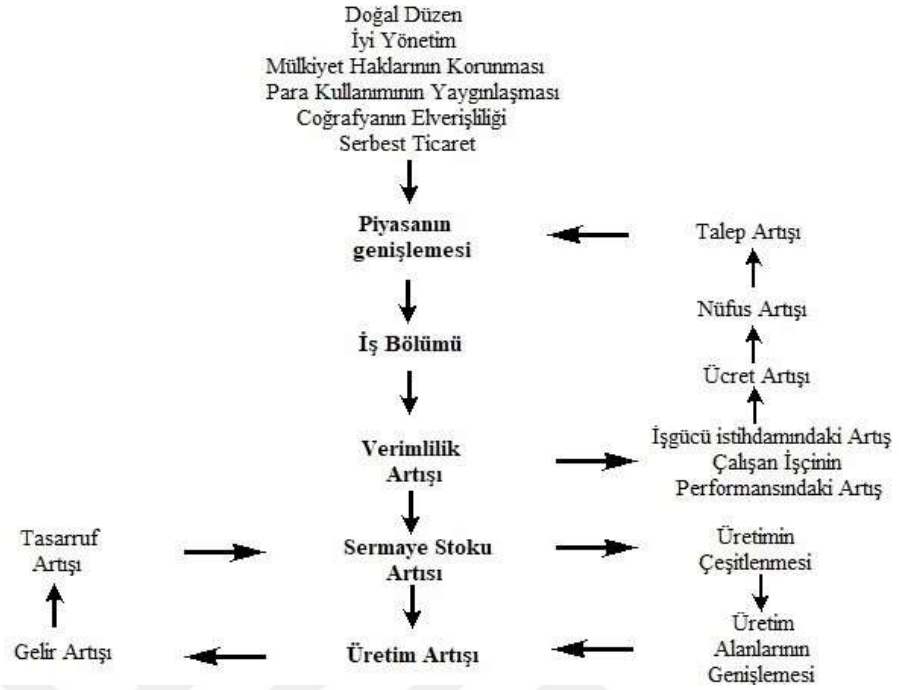
2.2.1.1. Adam Smith'in Görüşü

Smith'e göre iş bölümü ve sermaye birikimi iktisadi büyümenin iki temel faktörünü oluşturmaktadır. Smith, tasarruflara büyük önem verir. Yatırım düzeyi, tasarruf oranı tarafından belirlenmektedir ve tüm tasarruflar mutlaka yatırımlara dönüşür. Sonuçta iktisadi büyümede önemli bir rol oynamaktadır (Berber, 2017: 90).

Emek verimliliğindeki artışın iş bölümüne bağlı olması nedeniyle Smith'e göre iş bölümü emek verimliliğini üç nedenden dolayı artırıcı rol oynar (Yılmaz ve Akıncı, 2012: 38):

- Her iş gücünün tek iş üzerinde yoğunlaşması dolayısıyla iş gücünün beceri ve uzmanlaşma derecesi artar.
- İşçilerin bir işten diğerine geçmesi nedeniyle ortaya çıkacak zaman kaybı önlenerek tasarruf edilir.
- İşçiler, işgücünün verimliliğini artıran makineler ve aletleri geliştirirler ve bunlar işe uygulanmaktadır.

İş bölümü ve uzmanlaşmanın temel belirleyicisi piyasanın genişliğidir ve piyasaların genişliğini etkileyen birkaç faktör vardır. Bunlar doğal düzen, iyi yönetim, mülkiyet haklarının korunması, serbest ticaret, para kullanımının yaygınlaşması ve bulunan coğrafyanın elverişliliğidir.

Şekil 1. A. Smith'e Göre Ekonomide Genişleme Süreci
Kaynak: Berber, 2017: 95

İşbölümüne gidildikçe verimlilik artar. Bu artışlar hem işgücü istihdamında ve işçinin performansındaki artışa hem de sermaye stoku artışına sebep olmaktadır. İşçilerin performansındaki artış nominal ücretleri artırır. Böylece nüfus ve talep miktarı artmaktadır. Nüfus ve talepteki artışlar piyasanın genişlemesine yol açar. Bunun yanında verimlilik artışı, üretimin çeşitlenmesi ve artışına yol açan sermaye stokunun artmasını sağlar. Üretim artışı, daha yüksek ücret ve daha yüksek tasarruf sağlar. Smith'e göre bu süreç sonunda sistem kendi kendini besler ve bu biçimde büyüme gerçekleşir. Fakat bu sürece geçiş yavaş bir şekilde gerçekleşir ve sonsuza kadar sürmez. Smith'e göre ekonomiler bir süre sonra tam zenginliğe ulaştınca durağanlaşır.

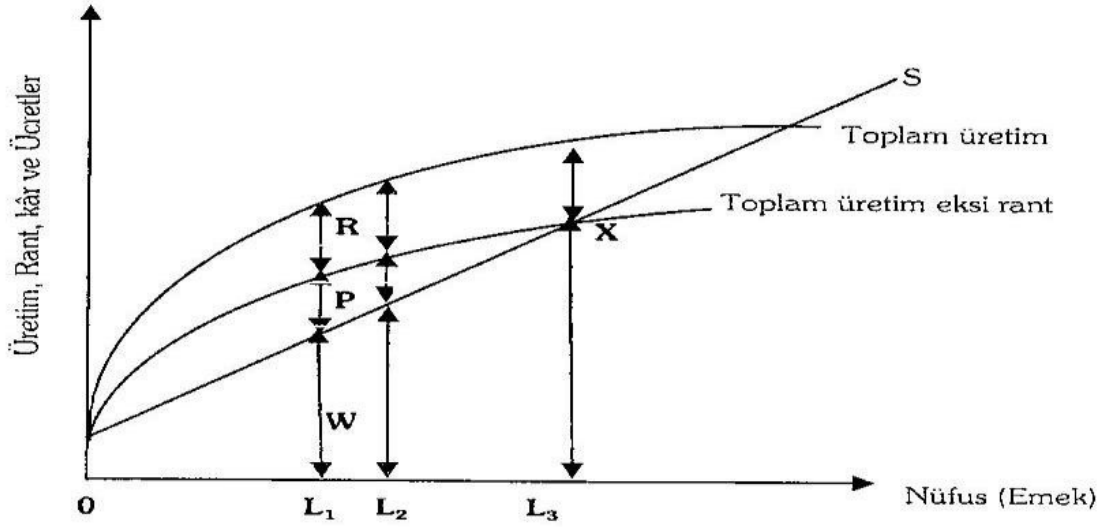
Bu modelde emek için artan verimlilik kanunu, sermaye için azalan verimlilik kanununun geçerli olması, sermaye stoku maksimuma ulaştınca daha yüksek ücretler ve daha düşük kârlara neden olur. Düşük kârların bir sonucu olarak tasarruf ve yatırım oranları ve emek talebi azalmaktadır. Böylece emek ücretleri düşer ve bunun sonucunda nüfus durağanlaşır (Özden, 2014: 24).

2.2.1.2. David Ricardo'nun Görüşü

Ricardo, iktisadi büyüme süreci bağlamında üretim faktörleri arasında bölüşümü belirleyen kanunları incelerken büyüme teorisini ortaya atmıştır. Ricardo'ya göre sermaye, emek ve toprak faktörlerinden üretim fonksiyonu oluşmaktadır. İşgücü ve sermaye içsel olarak büyürken toprağın arzı sabittir. Ayrıca sanayi sektöründe artan verimlilik kanunu geçerli olmasına rağmen tarım kesimindeki teknik gelişimin yavaş olması nedeniyle azalan verimlilik kanunu geçerli ve daha büyük bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla genel olarak ekonominin büyümesinde azalan verimlilik yasası geçerlidir (Şen, 2007: 19).

Ricardo'ya göre, emeğin, piyasa fiyatı ve doğal fiyatı olmak üzere iki ayrı fiyatı mevcuttur. Bu bağlamda piyasa ücret haddi; işgücü arz ve talebi tarafından belirlenir. Buna karşılık doğal ücret haddi, işçilerin devamlılığını sağlar. Ücret oranları ve nüfus artışı arasındaki ilişki göz önüne alındığında doğal fiyatın üzerindeki ücretlerde herhangi bir artış olursa bu, nüfusun artmasına yol açar. Bu durumda ücretler, doğal fiyat seviyesine dönmektedir. Yani Ricardo'ya göre uzun dönemde ücretler doğal fiyatla belirlenir (Ünsal, 2016: 60).

Üretim süreci ilk aşamada en verimli şekilde toprağın kullanmasıyla başlar. Bu toprakların nüfusa yetmediği durumda artan nüfusu doyurmak için giderek daha az verimli topraklar kullanılır. Üretim arttığında işçinin eline geçen ücret, doğal ücrette kalır fakat kârlardaki artışlar toprak rantındaki artışlar tarafından emilir ve üretim artışı öyle bir noktaya gelir ki üretim artışı sonucu ortaya çıkan rant kârın tamamını yutar. İşte bu noktada girişimcilerin kârı sıfırlanır ve sermaye birikimi olmaması nedeniyle ekonomi durağan duruma gelir (Doğan, 2014: 367).

Şekil 2. Klasik Sistemde Ekonomik Büyüme Süreci
Kaynak: Üzümcü, 2012: 106

Şekilde yatay ekseninde nüfus; dikey ekseninde toplam üretim, ücret (W), rant (R), ve kâr (P) gösterilmektedir. OS doğrusu doğal ücret oranını temsil eder. Tarımda azalan verimlilik yasasının geçerli olması nedeniyle şekilde gösterildiği gibi toplam üretim azalan oranda artmaktadır.

Başlangıçta emek miktarının L_1 seviyesinde olduğu bir ekonomideki toplam üretimdeki ücretin payı (W), rantın payı (R) ve kârın payı (P) olmaktadır. Yüksek kârlar reel ücretlerin geçici olarak artmasına izin verecek, yüksek reel ücretin artması nedeniyle nüfus seviyesi L_1 'den L_2 'ye kayacaktır. Bu süreç kâr sıfır olana kadar sürer, kârın sıfıra ulaşması durumunda sermaye yatırımı ve nüfus artışı artık gerçekleşmeyecektir. Böylece bu ekonomide durağanlaşma durumu oluşacaktır.

Şekildeki L_3 noktası, durağanlık durumunu gösterir. Kâr oranının sıfır oluşu girişimcilerin yatırım yapmasını teşvik etmez. Böylece nüfus artışı duracak ve ücretler doğal ücret düzeyinde kalacaktır.

2.2.2. Harrod-Domar Modeli

Harrod ve Domar çalışmalarını bağımsız olarak hazırlanmalarına rağmen sonuç açısından ulaştıkları veriler paralel olduğu için bu iki iktisatçının görüşleri

birlikte anılmaktadır. Harrod, eksik istihdam kavramını başlangıç olarak seçip tam istihdamın denge seviyesine ulaşma koşullarını incelerken Domar tam istihdamın denge seviyesinden yola çıkarak büyümenin devam edilebilmesini sağlayan koşulları incelemektedir (Aksu, 2013: 32).

Harrod modelindeki denge koşulunun belirleyicisi tasarruf ve yatırımın dönem başında ve sonunda değerleridir. Tasarruf millî gelirin bir fonksiyon olarak ifade edilmesidir.

$$S = s.Y$$

(S) tasarrufu, (s) marjinal tasarruf meylini ve (Y) millî geliri gösterir.

Harrod modelinde planlanan tasarruf (S_p) ve planlanan yatırım (I_p) iki önemli kavramdır. Tasarruf ve yatırımın yapanların değişik güdülerle hareket etmesi nedeniyle her durumda planlanan yatırım, planlanan tasarrufa eşit olamamaktadır. Bu eşitsizlik ekonomide dengesizlik yaratır. Planlanan yatırımın planlanan tasarruftan az olması durumunda yatırım fazlası, diğer yandan planlanan yatırım planlanan tasarruftan büyük olursa yatırım eksikliği söz konusu olur.

Harrod, belli bir üretim artışına ulaşmak için planlanan yatırım I_p düzeyinin sabit bir hızlandıran katsayısı olarak tanımlanabilen (v) katsayısı tarafından belirlendiğini açıklamaktadır. (v) katsayısı her birim üretim artışını sağlamak için gerekli olan sermaye artışını ifade etmektedir.

Böylece planlanan yatırımın formülü aşağıdaki gibi şekilde yazılmaktadır:

$$I_p = v(Y_t - Y_{T-1})$$

Harrod gerekli büyüme hızı (G_w) ile fiilî büyüme hızı arasında ayırım yapmıştır. İlk olarak, planlanan yatırım ile planlanan tasarrufun birbirine eşit olması durumunda büyüme hızı gerekli büyüme hızıdır. Gerekli büyüme hızı formülü aşağıdaki gibi elde edilmektedir:

$$s_p = I_p \rightarrow sY_t = v(Y_t - Y_{T-1})$$

$$\frac{\Delta Y_t}{Y_t} = \frac{s}{v} = G_w$$

İkinci olarak, fiilî büyüme hızı (G) dönem sonunda gerçekleşen üretim artışını temsil eden bir kavramdır.

Gerekli büyüme hızının (G_w), fiilî büyüme hızına (G) eşit olması ekonominin denge durumunda olduğu anlamına gelir. Bu durumda yatırımcılar gelecek dönem için aynı oranda üretim artışı planlamaktadır. Ama gerekli büyüme hızı, fiilî büyüme hızından az olursa ekonomide enflasyonist süreç söz konusudur. Burada artan talebi karşılayabilmek için gelecek dönemde daha fazla üretim yapılmalıdır. Tam tersine, gerekli büyüme hızı, fiilî büyüme hızından büyük olursa ekonomide durgunluk sürecinde yaşanır. Yani planlanandan daha fazla yatırım yapılmış ve arz talepten daha fazla artmıştır (Yıldırım, 2011: 29-33).

Domar'ın büyüme teorisine yaptığı en önemli katkı hem yatırımın arz yönde etkisine hem de yatırımın talep etkisine dikkat çekmiş olmasıdır. Dolayısıyla Domar'ın modelindeki denge koşulu, yatırımların kapasite yaratıcı etkisi ile yatırımların gelir yaratıcı etkisi arasındaki eşitliktir. Domar'a göre sermayenin marjinal ve ortalama verimlilikleri birbirine eşittir ve bu eşitlik nedeniyle üretim kapasitesindeki artış şu şekilde ifade edilir:

$$\Delta Y = \sigma \cdot \Delta k$$

Sermaye stokundaki değişmelerin, net yatırımlara eşit olması nedeniyle yarattığı millî gelir artışı aşağıdaki formülle elde edilmektedir:

$$\Delta Y_q = \sigma \cdot I$$

(ΔY_q) üretim kapasitesindeki artış, (I) net yatırımlar, (σ) sermayenin verimlilik oranı

Öte yandan Domar'a göre tasarruf, gelirin fonksiyonu olması nedeniyle tasarruf fonksiyonu şu şekilde verilir: ($S = a \cdot Y$). Tasarruflar net yatırımlara eşit olurken gelir artışının fonksiyonu aşağıdaki gibi elde edilir:

$$I = \sigma \cdot Y \rightarrow \Delta Y_d = \frac{1}{a} \cdot \Delta I \quad (\alpha) \text{ marjinal tasarruf eğilimi}$$

Domar'a göre dengeli büyüme sürecinde üretken kapasitedeki değişiklikler ve efektif talepteki değişiklikler birbirine eşittir:

$$\Delta Y_q = \Delta Y_d \rightarrow \frac{\Delta I}{I} = \sigma \cdot a$$

Buna göre yatırımlar gelecek dönemdeki denge bozulmaması için ($\sigma \cdot \alpha$) oranında artırılmaktadır. Bu durumda büyüme hızı aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$\Delta Y = \sigma \cdot I \quad \text{ve} \quad I = \sigma \cdot Y \quad \text{olduğuna göre} \quad g = \frac{\Delta Y}{Y} = \sigma \cdot a \quad \text{yazılabilir}$$

$$g = \frac{\Delta Y}{Y} = \frac{\Delta I}{I} = \alpha \cdot \sigma$$

Modele göre yatırımların her dönem ($\sigma \cdot \alpha$) oranında artması durumunda büyüme aynı hızla artar ve ekonomi tam istihdam düzeyinde devam eder (Şen, 2007: 22-25).

2.2.3. Neo-Klasik Modeli

Neo-klasik büyüme modeli veya neo-klasik büyüme bakış açısı Solow'un 1956 yılında yazdığı ve yayımladığı "A Contribution to the Theory of Economic Growth" araştırması ile şekillenmiştir (Doğan, 2014: 369).

Neo-klasik görüşe göre, üretim faktörlerinden sermaye ve işgücü arasında ikame olanakları vardır. Bu modelde nüfus artış hızı ve teknolojik gelişmeler ekonomik büyüme hızında belirleyici olarak görülmektedir. Uzun dönemde emek artışı ve teknolojik gelişmeler büyümenin motoru olarak görülür ve bunlar dışsal faktörler olarak varsayılmaktadır (Gür, 2014: 33).

Klasik iktisatçılar büyümenin kaynağı olarak yalnızca emek ve toprak unsurlarına odaklanırken neo-klasikler, sermaye ve teknolojik gelişmeleri de ekonomik büyüme unsuru olarak görüp bu eksikliklere değinmişlerdir (Üçler, 2011: 77).

Neo-klasik teori birkaç varsayıma dayanılarak oluşturulmuştur (Çiftçi, 2015: 23-24):

- Ekonomide homojen tek bir mal üretilip tüketilmektedir.
- Ekonomide dışa kapalılık ve devlet müdahalesi olmamalıdır.
- Tasarruf oranı, aşınma payı, nüfus büyüme oranı ve teknolojik gelişme oranı sabit ve dışsaldır.
- Ölçeğe göre üretim fonksiyonu sabit getiriye sahiptir.
- Üretim faktörlerinden emek ve sermaye için azalan verimlilik kanunu geçerlidir.
- Ekonomide tam istihdam ve tam rekabet koşulları geçerlidir.
- Üretim sürecinde emek ve sermaye arası ikame mümkündür.

Solow modelinde üretim fonksiyonu Cobb-Douglas tipi bir üretim fonksiyonudur:

$$Y = F(K, L) = K^\alpha L^{\beta=1-\alpha} : 0 < \alpha < 1$$

Y: çıktı düzeyi, K: sermaye miktarı, L: iş gücü miktarı

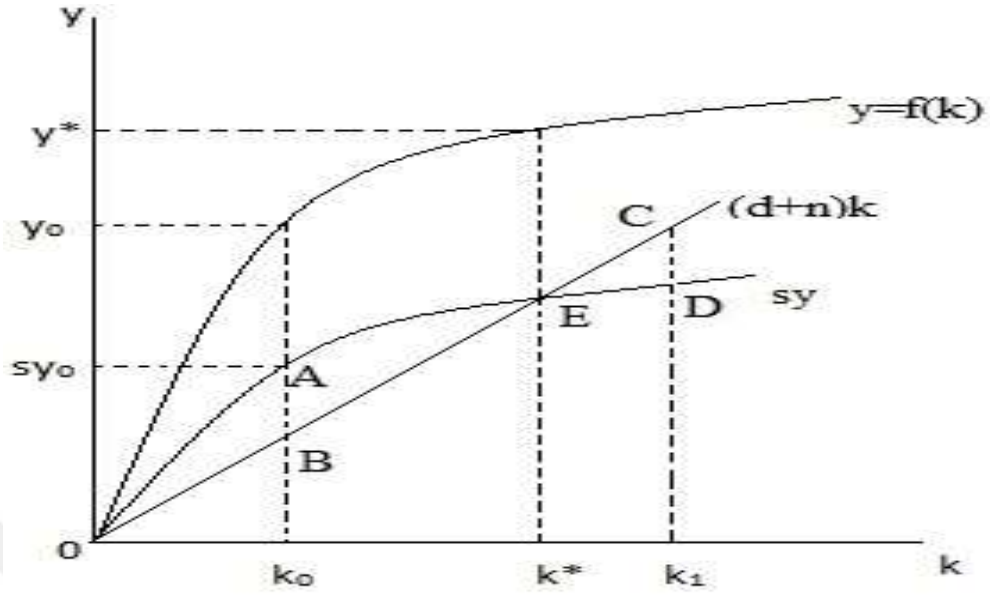
Fonksiyonun tarafları işgücü miktarına bölünerek üretim fonksiyonu işgücü başına çıktı (y) ve iş gücü başına sermaye (k) ilişkisi olarak görülür.

$$\frac{Y}{L} = \left(\frac{K}{L}, \frac{L}{L} \right) = \left(\frac{K}{L} \right) \rightarrow y = f(k)$$

Ekonominin dışa kapalı olduğu ve devlet müdahalesinin olmadığı varsayımına dayanılarak üretilen hasıla tüketim ve yatırım amacı ile kullanılmaktadır. $Y = C + I$ fonksiyonunun iki tarafı işgücüne bölünerek ($y = c+i$) bulunur. Gelirden bir kısmın marjinal tasarruf eğilimine (s) bağlı şekilde tasarruf edildiği için gelirlerden kalan kısmın (1 - s) miktarı tüketim amacıyla kullanılır. Yani tüketim miktarı şu şekilde hesaplanır $c = (1 - s) y$

Buna göre işgücü başına üretim denklemi şu şekilde kurulur: $y = c + i \rightarrow y = (1 - s) y + i$ ve sonunda ($i = sy$). İşgücü başına yatırım, marjinal tasarruf eğilimi ve işgücü başına hasıla çarpımına eşit olmaktadır (Üzümcü, 2012: 169-172).

Modelde işgücü başına sermaye değişiminde (Δk), işgücü başına tasarruf (sy) olumlu yönde etkiye sahip olurken sermayede meydana gelen aşınma ve nüfus artışı ($d + n$) olumsuz yönde etkiye sahip olmakta ve fonksiyon şu şekilde yazılmaktadır: $\Delta k = sy - (d+n)k$ (Avcı, 2015: 53).

Şekil 3. Neo-Klasik Modelde Durağan Durum Dengesi
Kaynak: Taban, 2016: 118

Şekil 3'te Solow büyüme modeli durağan durum dengesini gösterir. Şekildeki E noktası durağan durum denge düzeyini gösterir. Durağan denge durumu noktası k^* , işgücü başına sermaye ve y^* işgücü başına çıktı oranlarıyla belirlenir.

İşgücü başına çıktı durağan durum işgücü başına çıktı oranından fazla olduğunda tasarruflar artışının nüfus ve aşınma oranından daha fazla olması nedeniyle işgücü başına çıktı ve sermaye oranı düşer ve ekonomi durağan durum denge noktasına döner. Diğer bir ifade ile işgücü başına sermaye ve çıktı miktarı, denge noktasının sağındaki C noktası gibi olduğunda tasarruflar büyümesinin, aşınma ve nüfus büyümesini karşılayan gerekli yatırımlardan az olması nedeniyle işgücü başına çıktı ve sermaye oranı düşerek ekonomi durağan durum denge noktasına döner. Benzer bir şekilde durağan durum denge noktasının solunda bulunması durumunda, A noktası gibi, tasarruflar gerekli yatırımlardan daha büyük olur, ekonomide durağan durum dengeye ulaşana kadar işgücü başına düşen sermaye ve çıktı oranı artmaktadır.

Solow modeline göre teknoloji dışsal değişkendir ve üretim fonksiyonuna dâhil edilir. Teknolojik değişimler üretim fonksiyonu eğrisinin yukarıya kaymasına sebep olur ve işgücü başına çıktı artar (Avcı, 2015: 54-55). Teknolojik gelişmeler,

teknolojideki sürekli ilerleme ile sermayedeki marjinal düşüşü ortadan kaldırmakta ve uzun dönemde kişi başına düşen gelirlerde gelişme göstermektedir (Şen, 2007: 45).

Bilindiği gibi neo-klasik büyüme teorisinin dayandığı en temel varsayım, üretim sürecinde kullanılan sermayede azalan verimlilik yasasının geçerliliğidir. Dolayısıyla fiziksel sermayedeki artışlar, azalan getiriyle karşılaştığından büyüme belli bir noktada duracaktır. Bu, gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki farkın azalması ve bu ülkeler arasında ekonomik büyüme anlamında bir “yakınsamanın” olacağı anlamına gelmektedir. Sonuçta, yakınsama hipotezi az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelere daha hızlı büyüüp onları er ya da geç yakalayacaklarını öngörmektedir. Fakat yapılmış ampirik çalışmalarla gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının artmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tartışmalar, neo-klasik büyüme modellerinin ülkeler arasındaki gelişmişlik farkını yeterince açıklayamadığını göstermektedir (Taban ve Kar, 2006: 161).

2.2.4. İçsel Büyüme Modelleri

İktisadi literatürde içsel büyüme modellerinin temellerinin Romer ve Lucas’ın çalışmalarına dayandığı konusunda görüş birliği vardır. İçsel büyüme alanında çalışma yapanlar, ekonomik sistemin kendi iç işleyişinde birkaç faktörün etkileşimiyle içsel bir şekilde gerçekleştiğini savunmaktadırlar (Ercan, 2002: 130). İçsel büyüme modelleri, beşerî sermaye, bilgi birikimi, teknolojik gelişmeler ve araştırma geliştirme faaliyetleri gibi kavramlar üzerine kurulmuştur. İçsel büyüme modellerinde ülkelerin küresel ekonomilere erişimini belirleyen temel faktör, bilimsel ve teknolojik gelişmelerdir. Bu yüzden teknolojik ilerlemenin seviyesinin belirlenmesi piyasa mekanizmasına bırakılmamalıdır. Devlet tarafından teşvikler ve sübvansiyonlar sağlanarak teknolojik ilerlemenin desteklenmesi gerekmektedir (Fikir, 2010: 40).

İçsel modeller çeşitli varsayımlarla ortaya çıkmıştır. Bunlar aşağıda özetlenmiştir (Taban, 2016: 141-142):

- Artan getiri: İçsel büyüme modellerine göre beşerî ve fiziksel sermaye birikmesi sermaye başına düşen gelirde artış meydana getirebilmektedir.

- Dışsallıklar: Bilgi sermayesinin yararı sadece sahibine değil, aynı zamanda tüm toplumdur.
- Eksik rekabet piyasaları: Monopolistik piyasalar yenilik için çok önemlidir çünkü yeniliğin sağladığı monopol kârlar, daha fazla yenilik yapmaya teşvik etmektedir.
- Teknoloji gelişme: Bilgi ve beşerî sermaye içsel büyüme modellerine göre fiziksel sermayeye yatırım yapılan üretimin ve beşerî sermayenin artışına zemin hazırlayacaktır.
- Sosyal altyapı: Hükûmetler, özel harcanabilir gelir üzerinde vergiler uygulayarak iktisadi büyümeyi etkileyen kamu kaynaklı girdilerin özel kesim girdileriyle aynı oranda artışını sağlayabileceklerinden kişi başına düşen gelir ve tüketim artışına katkıda bulunmaktadırlar.

Ekonomik büyüme modelleriyle beşerî sermaye, bilgi birikimi, araştırma geliştirme faaliyetleri, teknolojik gelişme gibi dışsal faktörler içselleştirilirken içsel büyüme modelleri ortaya çıkmıştır (Ünen, 2015: 58-59): AK modeli, beşerî sermaye modeli, bilgi üretimi ve taşmalar modeli, araştırma geliştirmeye dayalı model ve kamu politikası modeli.

AK Modeli: İçsel büyüme modellerinden ilki ve en basit olanıdır. Bu modelde sermaye stoku artarken sermayenin marjinal getirisi azalmamaktadır. Azalan verimlilik olmaması, yüksek sermaye stokuna sahip olan bir ekonomide yatırımları artırarak iktisadi büyümenin hızlanmasını sağlamaktadır (Berber, 2017: 212).

AK modelinin üretim fonksiyonu şu şekilde verilir:

$$Y = F(K, L) = AK^\alpha (HL)^{1-\alpha}$$

A: dışsal bir sabit, H: iş gücünün bilgi, beceri ve tecrübesi

Bu modelde iş gücü başına sermayenin beşerî sermaye ile aynı yönde değiştiği kabul edilmekte ve sermaye şu şekilde verilmektedir:

$$H = K/L \rightarrow Y = AK^\alpha (K)^{1-\alpha} \rightarrow Y = AK$$

Üretim fonksiyonundaki A sabit terimdir. Yani işgücü başına düşen sermayeye her bir birim ilave, işgücü başına düşen çıktı miktarında A miktarı artış demektir (Üzümcü, 2012: 246-247).

AK modelinde iktisadi büyümenin sürekli olduğu varsayılırken işgücü başına çıktı büyüme hızı şu şekilde formüle edilmiştir:

$$\frac{\Delta y}{Y} = sA - (d + n)$$

Formüle göre eğer $sA > (d + n)$ olursa yatırım, gerekli yatırımdan daha fazla olduğu durumda ekonomi sürekli olarak büyümektedir. Büyümenin süreklilik sağlaması yatırım oranlarındaki artışlara bağlıdır. Beşerî ve fiziksel sermayelere herhangi bir yatırım yapılırsa sermayenin verimliliği artar ve dolayısıyla ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki bırakılır (Avcı, 2015: 57).

Beşerî sermaye modeli: Lucas tarafından yapılan çalışma, beşerî sermayenin büyüme sürecinde olduğu esas alınarak beşerî sermaye ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklar. Beşerî sermaye işgücünün beceri, bilgi ve yetenekleri şeklinde tanımlanmaktadır (Temel, 2017: 46). Beşerî sermaye modelinde üretim fonksiyonu şu şekilde ifade edilir:

$$Y = F(K, N^e) \quad , \quad N^e \text{ etkin emek gösterir}$$

Ülkedeki etkin emek stoku; yetenek düzeyi (h), işgücünün üretimde harcadığı zaman (u) ve işgücü arzı (N) ile ilişkilidir. Etkin emek $N^e = uhN$ şeklinde ifade edilirken, üretim fonksiyonu $Y = F(K, uhN)$ şeklinde kabul edilmektedir (Yılmaz ve Akıncı, 2012: 81).

İşgücünün etkinliği, üretim sürecinde harcandığı zaman ülkedeki işgücü arzı tarafından yetenek seviyesi belirlenir ve işgücü arzı ile çıktı düzeyi arasında olumlu ilişki söz konusu olur (Avcı, 2015: 58).

Beşerî sermayeye dayalı modele göre eğitilmiş işgücünün artması yeni teknolojilere uyum sağlama ve bunları geliştirmeye neden olup fiziki sermaye yatırımlarında artışa yol açmaktadır. Ayrıca bu, eğitilmiş toplumlarda doğurganlık hızını düşürmekte ve eğitim alanında daha çok yatırım yapılabilir (Taban, 2016: 154).

Bilgi üretimi ve taşınmalar modeli: Romer'in 1986 yılında yayımlanan "Artan Gelirler ve Uzun Dönem Büyüme" çalışması Arrow'un 1962 yılında yayımlanan çalışmasını kullanarak geliştirdiği modeldir. Bu yüzden Romer'in çalışması Arrow-Romer modeli olarak adlandırılmıştır (Ünsal, 2016: 238). Romer'e göre üretim ve yatırım süreçlerinde hem yeni ürünler ortaya çıkar hem de teknik bilgi üretilir.

Üretilen bilgiler yeni üretimde bedava girdi olarak kullanılır ve yeni üretim daha düşük maliyetle ve daha yüksek kalite ile yapılır. Ayrıca bu bilgilerin dışsallığını bir şekilde etkiler yani diğer firmalar da yararlanır ve sonuçta tüm ekonomi bundan faydalanır (Taban, 2016: 148). Modelde bilgilerin herhangi biri tarafından kullanılması olumlu dışsallıkla diğer kişiler tarafından kullanabilmesini sağlar yani bilgiler ölçeğe göre artan getiriye sahiptir (Avcı, 2015: 58).

AR-GE tabanlı model: Araştırma ve geliştirmeye dayalı içsel büyüme modelleri, yenilik temelli modeller olarak da adlandırılır. Teknolojik ilerlemenin ayrı bir kesim tarafından doğrudan bu faaliyetlere yapılacak yatırımlara sağlanabileceği fikrine dayanılarak ve rekabetçi olmayan piyasa koşulları esas alınarak bu model ortaya çıkmıştır (Taban, 2016: 155). Modelde bilgi rastlantısal bir süreç sonucunda ortaya çıkmaz ve sadece bilinçli bir süreç sonucunda ortaya çıkmaktadır. Modelde bilgiler kamusal nitelikte bir mal olarak görülür ve firmaların yeni keşfedilen ürünleri alabilmesi için patent hakkı olarak ödeme yapması gerekmektedir (Berber, 2017: 209). AR-GE modeli sektörde tahsis edilen beşerî sermayeye ve onun ürettiği yeni ürünlere dayanır ve ekonominin uzun dönemde sürekli büyümesi, ekonominin bu sektöre transfer ettiği araştırmacı sayısına bağlıdır (Ünen, 2015: 60).

Kamu politikası modeli: Barro tarafından ortaya atılan bir modeldir. Bu modelde hükûmetin gelirlerinin sadece gelir vergisinden ve giderlerinin sadece kamu harcamalarından oluştuğu, ayrıca devletin bütçesinin daima bir denge durumunda olduğu öngörülmektedir. Hükûmetler iktisadi büyümeye ulaşmak için hem yatırımlar yapacak hem de yatırımların artırılması amacıyla özel sektöre vergi teşvikleri ve sübvansiyon araçları kullanarak destek verecektir (Berber, 2017: 211). Kamu harcamaları genellikle tamamlayıcı mal ve hizmetler ve altyapı yatırımları şeklinde yapılmaktadır. Kamu altyapı harcamaları, özel sektörün sermaye verimliliğinin artmasını sağlar ve bu durum firmalar için dışsal bir üretim faktörü oluşturur (Taban, 2016: 160). Barro'nun modelinde üretim fonksiyonu şu şekilde ifade edilir:

$$y = F(k, g) = Ak^{1-\alpha} g^{\alpha}$$

y: kişi başına çıktı, k: kişi başına sermaye, g: kişi başına kamu harcamalarını gösterir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME İLE VERGİLEME İLİŞKİSİ

3.1. VERGİLERİN EKONOMİK BÜYÜMEYİ ETKİLERİ

Büyüme olgusu eski zamanlardan günümüze kadar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde pek çok ekonomik araştırmanın konusudur. Bu çalışmalar ekonomik büyüme sürecinde vergi gelirlerinin, kamu harcamalarını karşılamak için en önemli finansal kaynaklar olduğunu öngörür, vergi gelirleri de dâhil olmak üzere birkaç farklı faktöre önem verir. Ayrıca vergi politikası; işletme kararları, harcamaları, tasarrufları, yatırımları ve birkaç makroekonomik değişkeni etkileme yeteneğine sahiptir (Erdoğan, 2012: 23). Vergilerin ekonomik büyüme açısından temel fonksiyonu iki etkiye yoğunlaşmaktadır. Vergiler bir yandan özel tüketimin artmasını engellerken diğer yandan ise kaynakları özel sektörden devlete aktarmada önemli bir rol oynamaktadır (Yanpar, 2007: 37).

3.1.1. Vergilerin Tüketim Üzerindeki Etkisi

Vergilerin tüketime etkisinden söz edilirken öncelikle vergi türü ve verginin uygulandığı sosyal dilim dikkate alınmalıdır. Gelir ve servete uygulanan dolaysız vergiler, mallar ve hizmetler arasındaki nispi fiyatlar düzeyini doğrudan değiştiremez çünkü harcamalar üzerine değil, gelir üzerine uygulanır. Bu nedenle dolaysız vergileri harcamaların azalması, mal ve hizmetlerin gelir esnekliklerine göre yapılan harcamalar etkileyecektir.

Dolaysız vergilendirme ile gelirleri düşürülen bir tüketici, yeni gelirini mal ve hizmetler arasında yeniden dağıtacaktır. Dolaylı vergiler ise tüketime uygulanır. Farklı mal ve hizmetlere farklı oranlar ile de bu vergiler uygulanabilir. Bu nedenle vergilemenin, malların nispi fiyat değişimleri üzerinden net bir etkisi vardır yani harcama yöntemi farklı mal ve hizmetler arasındaki ikame etkisine göre değişmektedir.

Diğer taraftan şekilde gösterildiği gibi mükellefler açısından ise sosyal dilimlere göre vergileme etkisi değişmektedir:

Şekil 4. Vergilerin Tüketim Üzerine Etkisi

Kaynak: Haşim ve Abid, 2011: 277

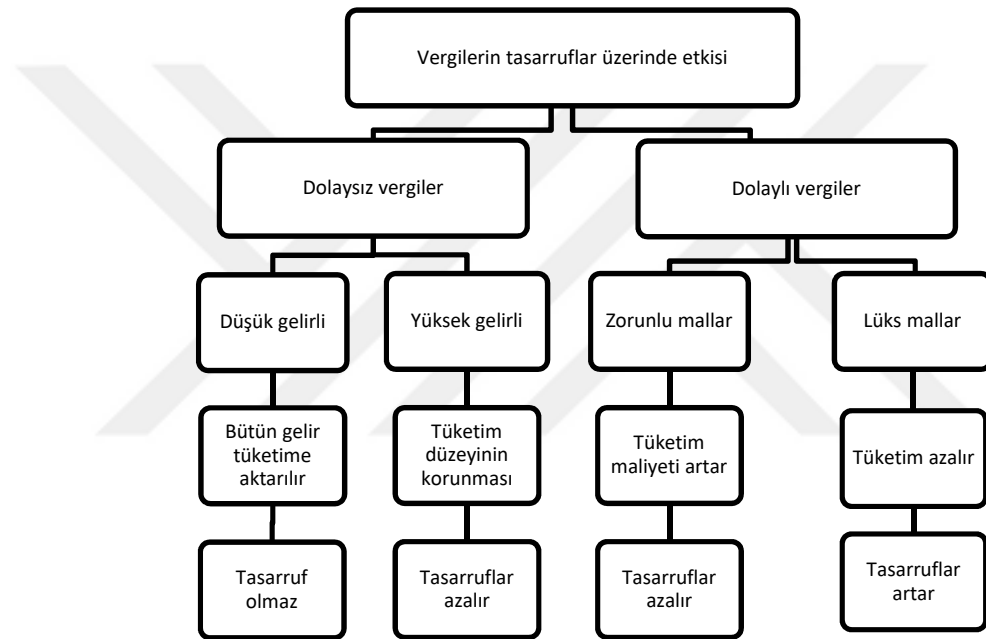
Yüksek gelir dilimlerinde olanların, tasarruflarını azaltmasıyla tüketim değişmezken düşük gelir dilimlerinde olanlar, tasarrufta bulunmamaları nedeniyle tüketimlerini azaltmak zorundadır. Bu bağlamda, esnek mallarda verginin tüketim üzerindeki etkisi yüksektir ancak esnek olmayan mallar ise zorunlu mallar gibi sınırlı bir şekilde bundan etkilenir. Genel olarak düşük gelir diliminde olanlar toplumun çoğunu oluşturması nedeniyle vergilemenin harcama ve tüketim üzerinde olumsuz yönlü bir etkisi bulunur denilebilir (Haşim ve Abid, 2011: 272).

3.1.2. Vergilerin Tasarruflar Üzerinde Etkisi

Tasarruflar gelir miktarına ve marjinal tasarruf eğilimine göre belirlenir. Tasarruf gelire bağlı bir kavramdır ve buna göre verginin tasarruf üzerindeki etkisi vergi mükelleflerinin sosyal durumuna göre değişmektedir. Yüksek gelirli olanlara uygulanan vergi, tasarrufları azaltacaktır çünkü onların yaşam standartlarında kalması için alınacak vergi tasarruflardan ödenmektedir. Bunun yanında düşük gelirli olanlar için vergilendirme onların düşük tasarruf seviyelerinden dolayı sınırlı etkiye sahip olmaktadır. Sonuçta verginin harcanabilir geliri azaltmak ve tasarrufları negatif yönlü etkilemek şeklinde bir etkisi olduğu söylenebilir. Yüksek esnekliğe sahip lüks mallar üzerinde vergi uygulanması tüketim maliyetlerinde ve

bu malların, tahsis edilen miktarı tasarrufları yönlendirmesi dolayısıyla tasarruf artışına neden olabilmektedir (Haşim ve Abid, 2011: 268-267).

Genel olarak bireyler gelirleriyle öncelikle tüketim ihtiyaçlarını karşılamakta ve gelirden kalan kısım ile tasarruf etmektedirler. Yani vergiler tasarruf edilen kısımdan ödenir, eğer bu yetmezse tüketim kısılr (Gök, 2012: 17). Ayrıca, verginin tasarruf üzerindeki etkisi uygulanan vergi türüne göre değişir. Aşağıdaki şekilde genel olarak vergilendirmenin tasarruf üzerindeki etkisi özetlenmiştir:

Şekil 5. Vergilerin Tasarruflar Üzerinde Etkisi

Kaynak: Haşim ve Abid, 2011: 277

Gelir vergisi gibi dolaysız vergiler bireylerin tüketim ile tasarruflar arasındaki dağılımını etkilemektedir. Bu etki iki faktöre bağlıdır: ikame etkisi ve gelir etkisi. Gelir etkisine göre, gelir vergilerindeki artışlar harcanabilir gelirden ve dolayısıyla tasarruflarda da düşüşe neden olmaktadır. Gelir vergisindeki artış sadece cari gelirleri düşürmez, bireylerin tasarruflarından elde edecekleri gelirler de vergilendirildiğinden tasarruf gelirlerini de düşürür. İkame etkisi, bireyler, tasarruflardan elde edilen fayda ile harcamalardan elde edilen fayda arasında karşılaştırdığında fırsat maliyeti ilkesine göre çalışır. Dolayısıyla gelirler üzerine vergi uygulanması nedeniyle tasarruf getirilerindeki herhangi bir azalma bireylerin,

paralarını harcama isteğinin artmasıyla sonuçlanacaktır. İkame etkisine göre düşük tasarruf gelirlerinin bir sonucu olarak bireyler tasarruflarını azaltmaktadırlar (Gök, 2012: 16).

Hem gelir etkisine hem de ikame etkisine göre gelir vergisinin tasarruf üzerindeki etkisi yukarıdaki şekilde gösterilmiştir. Mal ve hizmetler üzerinde uygulanan dolaylı vergiler ekonomide nispi fiyatları etkileyerek hem tüketimin kısılmasına hem tasarrufun teşvik edilmesine neden olmaktadır. Çünkü tüketilen mal ve hizmetler üzerinde uygulanan dolaylı vergiler, tüketim maliyetinin artmasına neden olur. Dolayısıyla yapılan harcamalar kısıtlanabilir ve tasarrufa aktarılabilir (Temiz, 2008: 3). Toplam vergi gelirlerinde dolaylı vergilerin payının yükseltilmesi, tüketim tercihlerinin farklı yönler kaymasına sebep olur ve tasarruflar olumlu yönde etkilenir. Dolaylı vergilerdeki artış, düşük gelirli olanların tüketimini azaltmasına karşın yüksek gelirli olanların ise tasarruflarını olumlu bir şekilde etkiler. Ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki sağlamak için dolaylı vergilerin esnek olmayan zorunlu mallar yerine, esnek lüks mallar üzerinde uygulanması gerekmektedir (Tümer, 2012: 76-77).

3.1.3. Vergilerin Yatırımlar Üzerindeki Etkisi

Yatırımlar üzerinde verginin etkisini inceleyen araştırmaların çoğu, yatırımın teşvik edilmesinde veya önlenmesinde ana faktör olduğu için sermaye maliyetinde yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmalar bir yandan yatırımlar ve vergilendikten sonra yatırım gelirleri arasındaki pozitif ilişkiyi, diğer yandan da yatırımlar ve sermaye maliyetleri arasındaki olumsuz yönlü ilişkiyi göstermektedir. Yatırımcılardan ödenecek vergi düşürüldükten sonra getiri oranına göre yatırım alanlarının seçilmesi nedeniyle vergilemeden önce yatırım gelirinin, ödenecek vergideki artış oranında yükseltilmesi gerekmektedir (Yanpar, 2007: 42-43).

Vergi politikasının, aktif hâle getirilerek ve üretim sektörlerine vergi indirimleri uygulanarak yatırım üzerinde olumlu bir etkisi olabilmektedir. Bu kapsamda yatırımları vergi indirimlerinde aşağıdaki üç ana unsur etkilemektedir (Demircan, 2003: 105):

- Vergi indirimleri, kullanılabilir geliri artırması ve vergi tasarrufu sağlaması dolayısıyla yatırım maliyetini düşürmek suretiyle yatırım kârlılığını artırmaktadır.
- Vergi indirimleri, vergilere ayrılan fonların yatırımlara aktarılmasını sağlayarak yatırımların finansmanını kolaylaştırmaktadır.
- Vergi indirimleri, yatırımın hacmini genişlemektedir.

Vergilerin, ekonomideki harcama seviyesini azaltması dolayısıyla toplam talebin azalmasına ve ekonominin durgunluğa girmesine yol açarak yatırımlar üzerinde dolaylı bir etkisi vardır. Bu durumda, beklenen yatırım getirisi azalır ve yatırım hacminde azalmaya görülür (Gök, 2012: 18). Yatırım yapanların kararları sermaye birikimlerine etki ederek iktisadi büyümede etkili rol oynamaktadır. Girişimciler, yatırımlarını yapmadan önce beklenen maliyetlerin ve reel getirinin bir analizini gerçekleştirirler ve bu analizin sonucuna göre girişimcilerin kararları belirlenir. Vergiler, maliyet faktörlerinden biri olduğundan yatırım vergileri yatırım kararlarını, özellikle gelir vergilerini olumsuz yönde etkilemektedir (Erdoğan, 2012: 26-27). Bu bağlamda, gelir vergileri arttıkça yatırımlara olumsuz etki yapan yatırım maliyetleri de artmaktadır. Bu olumsuz etkilerden kaçınmak için girişimciler yüksek gelirli olması nedeniyle daha yüksek riskli alanlarda yatırım yapabilmektedir (Çetin, 2018: 48).

Kurumlar vergisi kurumların yatırım kararları, sermaye yapıları ve kazançları üzerinde dolaysız etkilere sahip olması nedeniyle diğer vergi türlerine göre büyüme üzerinde daha büyük olumsuz etkiye sahiptir. Kurumlar kazançlarına ağır bir vergi uygulanmasına bağlı olarak yatırım kararlarından vazgeçebilmekte ve mevcut yatırımlarını azaltabilmektedir. Sonuçta vergi, büyümeyi dolaysız ve olumsuz yönlü etkilemektedir (Demir ve Sever, 2017: 54).

3.1.4. Vergilerin Emek Arzı Üzerindeki Etkisi

Vergi politikası, emek arzını etkilemede önemli bir rol oynamaktadır. Çoğu zaman bireyler çalışmanın getirisi ve maliyetleri ile boş zamanın getiri ve maliyetlerini karşılaştırırlar. Bu karşılaştırmaya dayanarak bireyler çalışma ile dinlenme arasındaki zamanın dağılımına ilişkin kararlarını belirler. Bu bağlamda çalışma geliri, çalışma saatlerinin karşılığında ödenen ücret veya maaştır. Ancak

çalışmanın maliyeti, çalışma için boş zamandan vazgeçme fedakârlığıdır. Diğer taraftan boş zaman getirisi, boş zamanın tadını çıkarma sırasında elde edilen faydadır. Fakat boş zamanın maliyeti, bireyin çalışmayı seçmesi durumunda elde edebilecek gelirin değeridir (Haşim ve Abid, 2011: 269-271).

Verginin emek arzı üzerindeki etkisi konusu tartışmalı olmakla birlikte bununla gelir etkisi ve ikame etkisi ortaya konulabilmektedir. Vergi uygulanmasıyla bireyler, gelirlerinin azalması nedeniyle daha az boş zaman geçirip, daha fazla çalışarak gelir kaybını telafi edebilir. Bu durumda vergileme emek arzı üzerinde artırıcı yönde kendisini göstermektedir. Diğer taraftan vergilendirme ile gelirde düşüş, emeğin fiyatının düşmesine neden olmaktadır. Bu durumda kişiler çalışmaktan vazgeçip daha fazla boş zaman geçirmeye yönelebilmektedir. Böylece vergi, emek arzını azaltıcı yönde etkilemektedir. Bu, verginin ikame etkisi olarak adlandırılır (Yunar, 1992: 19). Ancak bu iki etki bireylerin gelir gruplarına göre farklılıklar gösterir. Yani yüksek gelir grubundaki kişiler söz konusu olduğunda ikame etkisi ağırlık kazanırken düşük gelir grubunda olanlar için ise gelir etkisi önem kazanmaktadır (Durkaya ve Ceylan, 2006: 81-82).

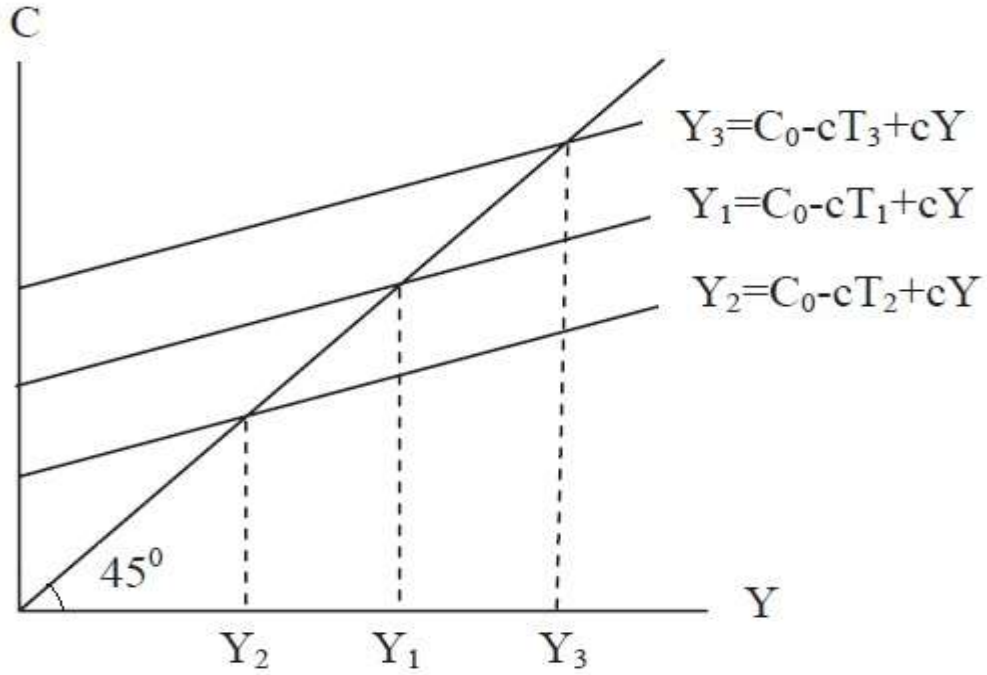
Emek arzı, ücret oranının bir fonksiyonu olduğundan ve vergileme doğrudan gelirleri hedef aldığından vergi indirimlerinin işgücü arzı üzerindeki etkisinin, bireylerin çalışma kararları üzerinde olumlu etki yönünde bağlantılı olduğu söylenebilir. Vergi indirimleri mükelleflerin çalışma gücünü pozitif yönde etkileyerek bireylerin “vergi sömürsü” altında ezilmelerine engel olur. Vergi yükünün zamanla düşmesi iktisadi büyüme ve verimlilik üzerinde pozitif sonuçlara yol açmaktadır (Demircan, 2003: 105).

3.1.5. Vergilerin Millî Gelir Üzerindeki Etkisi

İktisat ve maliye politikalarının belirlenmesi açısından önemli bir yere sahip olan vergilerin etkileme süreci, tüketim fonksiyonundan yararlanarak vergi gelirlerindeki değişmelerin millî gelir üzerindeki etkisi araştırılmaktadır.

Tüketim fonksiyonu $C = C_0 + cY_d$ şeklinde belirlenmiştir. Harcanabilir gelir $Y_d = Y - T$ şeklinde formüle edilirken tüketim fonksiyonu $C = C_0 - cT + cY$ formülü ile verilmektedir. Formülde C: tüketim, C_0 : otonom tüketim, c: marjinal tüketim eğilimi, Y: gelir, T: vergidir. Fonksiyona göre vergi gelirlerinin değişmesine bağlı

olarak tüketim de değişir. Vergi miktarı azalınca tüketim ve toplam talep ve dolayısıyla millî gelir de artar. Aynı şekilde vergi miktarı artınca toplam talep ve millî gelir azalır.

Şekil 6. Vergi Gelirlerinin Millî Gelir Üzerindeki Etkisi
Kaynak: (Erdem vd., 2015: 273).

Şekil 6'ya göre vergilerin T_1 den T_3 e indirilmesi millî gelir düzeyini Y_1 den Y_3 'ye çıkarmakta, vergilerin T_1 den T_2 ye artırılması ise millî gelir düzeyini Y_1 den Y_2 'ye azaltmaktadır (Erdem vd., 2015: 272-273).

3.1.6. Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Vergiler, gelirlerin adil dağılımını sağlamak ve toplumun refahını artırmak için gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ülkelerde ekonomik alanda etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Verginin gelir dağılımına etkisi uygulanan verginin türü, matrahı ve konusuna göre farklılık göstermektedir. Yüksek gelirli kişiler üzerine artan oranlı gelir vergisinin uygulanması, vergi öncesi gelirden daha fazla adil bir gelir dağılımı sağlar. Verginin gelir dağılımına etkisi, aslında gerçek ödeme yapanlarla yakından ilgilidir. Bu nedenle verginin kimlere yansıtılacağını bilmek büyük önem arz eder. Eğer vergi, ödemesi gereken bireyden hariç biri tarafından

ödenirse verginin adil olma niteliği ve gelirin adil bir şekilde yeniden dağıtılmasındaki rolü kaybolmaktadır. Bu açıdan gelir vergisi, gelir dağılımında adaletin sağlanmasında en uygun vergilerden biri olarak kabul edilebilmektedir. Diğer yandan dolaylı vergilerin genellikle gelir dağılımına olumsuz yönde etkisi bulunur. Çünkü dolaylı vergiler tüketim üzerinden alındıklarından çoğunlukta nihai olarak tüketicilere kolayca yansıtılabilmektedir. Düşük gelir grubundaki bireylerin, gelirlerinin çoğunu tüketime ayırması nedeniyle toplam gelirlerine oranla ödedikleri harcama vergileri yüksek gelir grubundaki bireylere göre daha fazla olması, dolaylı vergilerin düşük gelir grubundaki bireylerin gelir düzeyini yüksek gelir grubundakilere göre daha fazla olumsuz etkilemesine neden olmaktadır. Harcama vergilerinin olumsuz etkisini azaltmak için özellikle düşük gelir grubunun harcamalarında önemli bir yeri olan zorunlu mallarda istisna, muafiyet ve indirimler uygulanmaktadır (Gök, 2012: 18-23).

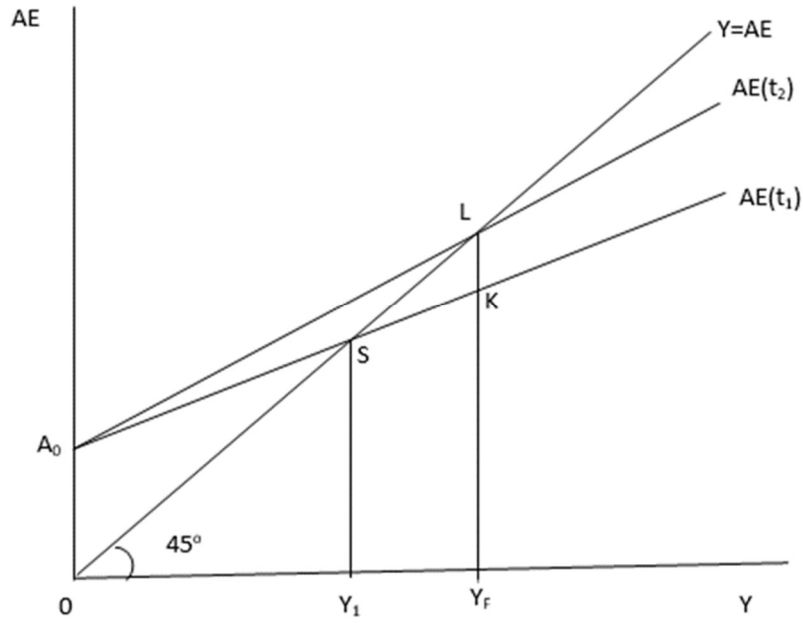
Vergi politikasının gelir dağılımındaki rolü devletin genel politikasıyla ilgilidir. Dolaysız vergiler; bireylerin gelirinde düşüşe, toplam talepte azalmaya ve sonunda genel fiyatlar düzeyinin düşmesine sebep olurken tüketim üzerine uygulanan dolaylı vergiler, genel fiyatlar düzeyini yükseltmektedir. Bu açıdan dolaysız vergilerin uygulanması sınırlı ve düşük gelir sahiplerinin lehine denilebilir. Vergi politikasının gelir dağılımındaki rolü devletin genel politikasıyla ilgilidir. Dolaysız vergiler; bireylerin gelirinde düşüşe, toplam talepte azalmaya ve sonunda genel fiyatlar düzeyinin düşmesine sebep olurken tüketim üzerine uygulanan dolaylı vergiler genel fiyatlar düzeyini yükseltmektedir. Vergi politikasının, gelirlerin adil bir şekilde yeniden dağıtılmasında başarılı olması için artan oranlı gelir vergisi uygulanması gerekir. Dolayısıyla mükelleflerin geliri arttıkça daha fazla vergi ödemeleri gerekir. Diğer taraftan dolaylı vergiler uygulandığında tüketen kategoriye göre mal ve hizmetler arasında bir ayırım yapılmalıdır. Örneğin zenginler tarafından tüketilen lüks mallara zorunlu mallar üzerindeki vergilerden daha yüksek tüketim vergileri uygulanması, vergilerin büyük kısmının zenginler tarafından yüklenilmesine yol açar. Ayrıca devlet; kamu harcamalarını finanse etmek, düşük gelirli kişilere finansal yardım sağlamak, temel gıda ürünlerini sübvans etmek ve sağlık ile eğitim hizmetleri sunmak için vergi gelirleri kullanılması yoluyla gelirlerin yeniden dağıtılmasında ve toplum dilimleri

arasındaki uçurumu azaltmada önemli bir rol oynamaktadır (Haşim ve Abid, 2011: 272-274).

3.1.7. Vergilerin Enflasyonist ve Deflasyonist Süreçlere Etkisi

Vergiler, özel sektörden kamu sektörüne tüm gelirlerden bir bölümünün transferi yoluyla ekonomideki toplam talebin, kişilerin satın alma gücünü ve dolayısıyla piyasadaki mal ve hizmetlere olan talebi azaltma rolünü etkilemektedir. Toplam arz yönünden ise üretim sürecinde kullanılan girdilerin üzerine uygulanan dolaylı vergiler, üretilen mal veya hizmetlerin maliyetinin artmasına ve dolayısıyla maliyetin enflasyona yol açmasına neden olur. Genel olarak bu vergilerin üreticiler tarafından malın fiyatı üzerine yansıtılması genel fiyat düzeyinin yükselmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda vergilerin fiyatlar üzerindeki etkisi, verginin türüne göre farklı sonuçlar ortaya çıkarır denilebilir. Diğer bir ifade ile dolaysız vergilerde fiyatlar gelir yolu ile etkilenirken, dolaylı vergilerde gelir fiyat yolu ile etkilenmektedir (Feyzullah, 2013: 52-53).

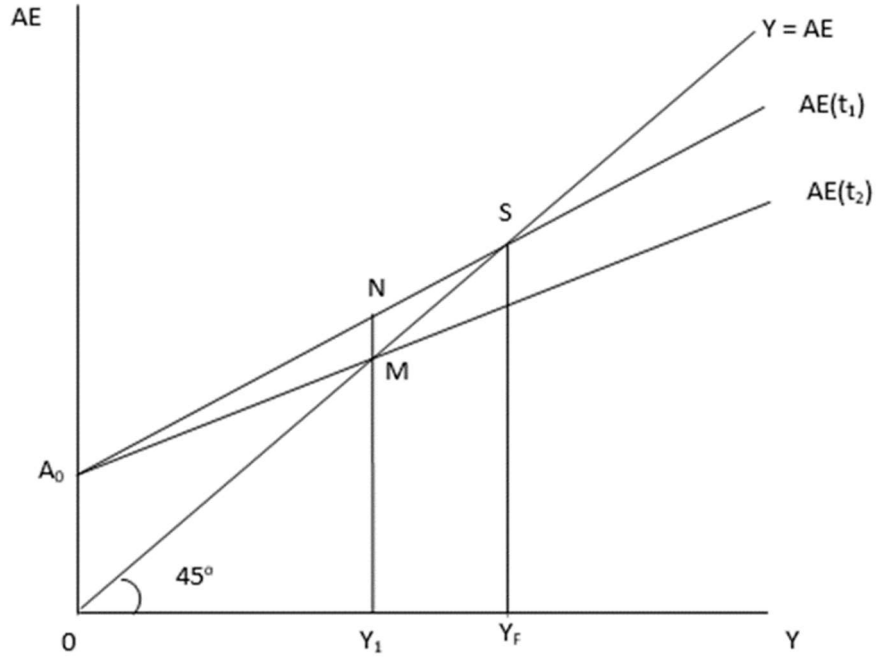
Vergi politikası, maliye politikasının araçlarından biri olan reel GSYH'yi tam istihdam sağlamak için gereken GSYH seviyesinden daha büyük veya küçük olabilmesi nedeniyle ekonomiyi genişletici veya daraltıcı bir yönde etkilemektedir. Ekonomideki bu boşluklar ya enflasyonist boşluk ya da deflasyonist boşluk olarak ifade edilmektedir (Çetin, 2018: 62).

Şekil 7. Deflasyonist Açık ve Genişletici Maliye Politikası

Kaynak: (Ünsal, 2013: 201)

Şekil 7’de deflasyonist açık ve genişletici maliye politikası gösterilmiştir. Şekilde Y_F tam istihdam düzeyindeki reel GSYH’yi temsil eder. Maliye politikası kullanılmadan önce 1. dönemde ekonomideki toplam planlanan harcama $AE(t_1)$ doğrusu ile temsil edilir ve bu nedenle mal piyasasında denge S noktasında gerçekleşir. Buna KL kadarlık deflasyonist açık adı verilmektedir. Deflasyonist açığı kapatmak için toplam planlanan harcama KL kadar artmalıdır. Bu durumda genişletici maliye politikası uygulanarak vergi oranlarının düşmesi ile harcanabilir gelirler artar. Planlanan harcama $AE(t_1)$ ’den $AE(t_2)$ ’ye yükselir, böylece deflasyonist açık kapatılır ve mal piyasasında denge tam istihdam denge düzeyinde sağlanır.

Şekil 8. Enflasyonist Açık ve Maliye Politikası

Kaynak: (Ünsal, 2013: 203)

Şekil 8’de enflasyonist açık ve maliye politikası gösterilmiştir. Şekilde toplam planlanan harcama $AE(t_1)$ ’dir, S noktasında mal piyasasında denge sağlanmaktadır. Tam istihdam düzeyindeki toplam planlanan harcama ile tam istihdam reel GSYH düzeyi arasındaki MN kadarlığa enflasyonist açık adı verilmektedir. Enflasyonist açığı ortadan kaldırmak için vergi haddinin yükseltilmesiyle kullanabilir gelir ve dolayısıyla tüketim düzeyi azaltılmaktadır. Bu daraltıcı maliye politikasının uygulanmasıyla planlanan harcama doğrusu $AE(t_1)$ ’den $AE(t_2)$ ’ye kayar ve böylece mal piyasasında tam istihdam düzeyinde denge sağlanır (Ünsal, 2013: 199-203).

Deflasyon sürecinin yaşandığı alanlarda vergi indirimlerinin uygulanmasıyla kullanabilir gelir artırılır ve buna paralel bir şekilde toplam talebin artırılmasına dikkate edilir. Enflasyon durumunda ise vergilerin artırılması ve toplam talebin daraltılması tercih edilir. Fakat talebin gereğinden fazla azaltılması ya da ekonomik durgunluk dönemine girilirken daraltıcı politika uygulanması gibi

sebepler ile ortaya çıkan riskler göz ardı edilmemelidir. Ayrıca ekonomik durgunlukla mücadele etmek için genişletici maliye politikası, vergilerde gereğinden fazla indirimler uygulanarak ekonomi tam istihdam düzeyine ulaştırıldıktan sonra enflasyonist açık meydana getirebilmektedir. Bu nedenle vergileri maliye politikası aracı olarak kullanırken ekonomide beklenen etkileri sağlamak için alınan kararlara son derecede dikkat edilmelidir (Durkaya ve Ceylan, 2006: 82).

3.2. BÜYÜME MODELLERİNDE VERGİNİN YERİ

İktisadi literatürde, büyüme kaynakları iki ana faktörden oluşur. Bunlardan ilki, emek ve sermaye gibi üretim süreçlerinde kullanılan üretim faktörlerindeki artıştır. Bu artışlar nüfustaki artış ve sermaye birikiminden kaynaklanır. İkinci faktör ise üretim verimliliğindeki artıştır. Üretim faktörlerinin verimliliğini artırmak, aynı miktarda üretim faktörü kullanarak daha fazla miktarda üretim yapılmasını sağlar. Verimlilikteki artış; eğitim düzeyi, iş bölümü ve üretim süreçlerindeki kullanılan teknoloji seviyesi gibi çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır (Erdoğan, 2012: 45). Vergilerin bu faktörler üzerindeki etkisi iktisadi büyüme modellerinde farklı bakış açılarıyla incelenmektedir.

3.2.1. Arz Yönlü İktisat ve Vergi Yaklaşımı

Arz yönlü iktisat görüşü, talep yönlü iktisada bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Arz yönlü görüşe göre ortaya çıkan bütün ekonomik sorunların arz kaynaklı olduğu kabul edilir ve iktisadi sorunların kaynağı üretimin talebe oranla yetersiz olmasıdır. Arz yönlü iktisat teorisini savunanlar, talebin esas kaynağının üretim olduğu vurgulayan Say Kanunu'nu kabul ederler. Klasik iktisadin “Arz kendi talebini yaratır.” şeklinde formüle edilen görüşü temelde arz yönlü iktisadın çıkış noktası olarak kabul edilebilmektedir (Temiz, 2008: 4).

Arz yönlü iktisat çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Teoriyi ortaya atan “Arthur Laffer” arz yönlü iktisadı “klasik iktisadin modern tarzı” olarak ifade etmiştir. Arthur’a göre, arz yönlü iktisat temel olarak teşviklere dayanmaktadır. Yani teşvikler değişirken insanların davranışları da değişmektedir. Diğer bir değişle eğer biri daha çok cazip bir aktivitede bulunursa diğer kişiler de bu aktiviteyle

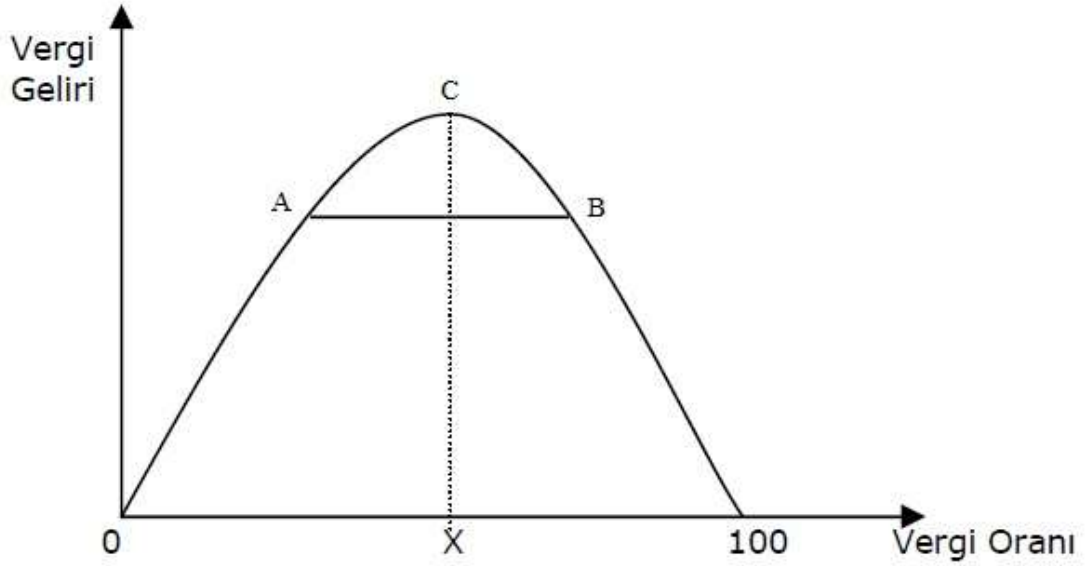
ilgilenebilmektedir. Ayrıca, Michel Evans tarafından arz yönlü iktisat “ekonominin prodüktif kapasitesini etkileyen unsurları inceleyen iktisat dalı” olarak tanımlanmıştır (Güngör, 2006: 24).

Arz yönlü iktisadın ekonomik etkinliği gerçekleştirmede önerdiği temel politika aracı, vergi oranlarıdır. Colin Klark’a göre yüksek vergi oranları; yatırımları ve çalışmayı azaltacak, üretimi ve arzı daraltacak, bu şekilde piyasadaki arz-talep dengesi bozulacaktır. Dolayısıyla arz yönlü iktisadi vergi indirimleri yolu ile vergi gelirlerinin olumlu bir yönde etkileneceğini ve bu suretle ekonomik büyümenin, kaynak kullanımında ve dağılımında etkinliğin sağlanacağını savunan bir iktisat olarak tanımlamak mümkündür (Kurt, 2017: 5).

Arz yönlü iktisatçılar vergi politikalarında üç ana ilkeye dayanırlar (Kurt, 2017: 12):

- Marjinal vergi oranlarının indirilmesi durumunda fiyatlar olumlu bir yönde etkilenir. Tam tersine marjinal vergi oranlarının artırılması durumunda ise fiyatlar olumsuz bir yönde etkilenmektedir. Bunlara göre, marjinal vergi oranları indirilince toplumdaki kişiler tüketim yerine tasarrufa yönelirler ve boş zaman geçirme yerine çalışmayı tercih ederler.
- Arz yönlü iktisatçılara göre, ekonomik istikrara ve gelir dağılımında adalete kısa dönemde ulaşmak mümkün değildir. Bu amaçları gerçekleştirilebilmesi için öncelikle ekonomide verimlilik ve etkin büyümeyi sağlayan politikalar uygulanması gerekmektedir.
- Vergi indirimleri uygulanması vergi gelirlerinin azalmasına neden olmaz, tam tersine vergi gelirlerinde artışı sağlar.

Arz yönlü iktisadi görüşün üzerinde yoğunlaştığı en önemli konulardan biri, Laffer etkisi ve bu etkiyi açıklayan Laffer eğrisidir. Laffer etkisine göre vergi oranlarındaki artışlar, vergi gelirlerini düşürebilirken vergi oranlarında azalışlar ise vergi gelirlerini arttırabilmektedir. Çünkü vergi oranlarındaki azalışların bir sonucu olarak kişilerin harcanabilir gelirlerindeki bir artış onları daha fazla yatırım yapmaya teşvik eder. Böylece gelir artışına bağlı olarak yatırımların da artacağı varsayılmaktadır. Aynı şekilde vergi oranlarındaki artışlar, yatırımlar üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir (Temiz, 2008: 6).

Şekil 9. Laffer Eğrisi

Kaynak: (Eriç, 2009: 36)

Laffer etkisi, şekil 9’da gösterildiği gibi Laffer eğrisi ile ifade edilir. Bu eğri konkav bir eğri özelliği gösterir. Buna göre vergi oranı arttıkça vergi gelirleri önce artmaya ve sonra da azalmaya başlar. Dolayısıyla aynı miktarda vergi geliri sağlayan iki vergi oranı bulunmaktadır.

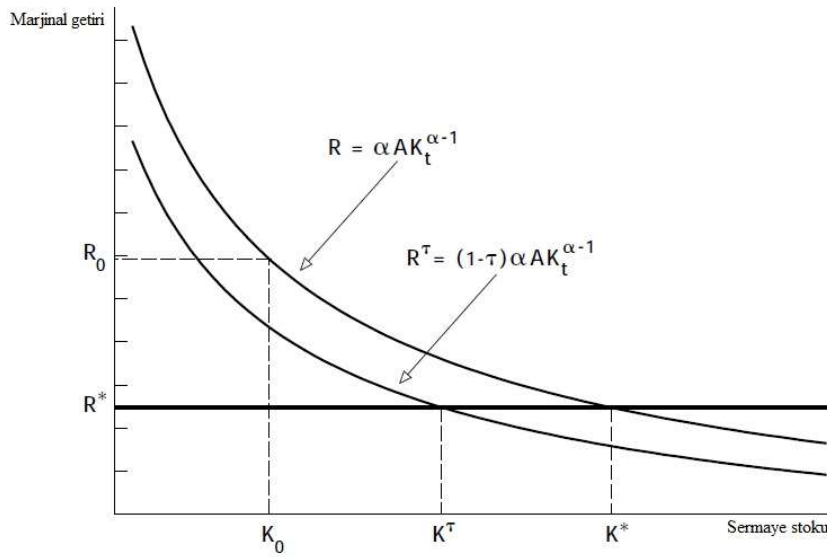
Şekil 9’da A ve B noktalarındaki vergi oranları, aynı miktar vergi geliri sağlar. C noktası ise maksimum vergi gelir miktarı sağlamaktadır. Vergi oranı sıfırdan artınca toplam vergi gelirleri C noktasına ulaşmaya kadar artar. C noktasından sonra yüksek vergi oranlarının yatırımlar ve tasarrufları olumsuz bir yönde etkilemesi C noktasının sağ tarafında vergi gelirlerinde azalmaya neden olur. Vergi oranı sıfır olduğunda vergi oranı %100 ise hiç kimsenin çalışma ya da üretimde bulunma arzusunun olmayacağı ve dolayısıyla vergi gelirlerinin de sıfır olacağı varsayılır. Şekildeki A ve B noktaları arasındaki alanda aynı vergi gelirini sağlayan iki vergi oranı bulunur. Bunlardan ilki, düşük bir vergi matrahındaki yüksek bir vergi oranı iken ikincisi ise büyük bir vergi matrahındaki düşük bir vergi oranıdır (Eriç, 2009: 36-37).

3.2.2. Neo-Klasik (Solow) Büyüme Modelinde Vergileme

Neo-Klasik (Solow) modelde üretim fonksiyonuna göre her bir dönem için K_t sermaye miktarı kullanması ile Y_t çıktı miktarı üretilmektedir. Bu üretim fonksiyonu şu şekilde yazılır: $Y_t = AK_t^a$. Burada a , 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Üretim fonksiyonun türevi alınarak elde edilen marjinal getiri fonksiyonu şu şekilde yazılır:

$$R = a AK_t^{a-1}$$

Fakat $0 < a < 1$ olması nedeniyle azalan marjinal getiri söz konusudur. Diğer bir ifade ile sermaye stokuna yapılan giderek artan ilaveler toplam hasılda azalan bir artışa yol açmaktadır. Bu modelde gelir vergisi uygulandığında vergilemeden sonra gelir fonksiyonu $(1 - t) AK_t^a$ şeklinde olacaktır. Sermayenin marjinal getiri fonksiyonu ise $R^T = (1 - T) a AK_t^{a-1}$ şeklinde ifade edilir. Dolayısıyla şekilde gösterildiği gibi marjinal getiri eğrisi paralel bir şekilde aşağıya kayar.

Şekil 10. Neo-Klasik Modelde Verginin Etkisi

Kaynak: (İreland, 1994: 3)

Temsilî firmada vergi uygulandıktan sonra R^T R^* düzeyine ulaştığında tasarruf durur. Diğer taraftan sermaye stoku sıfırdan başlayarak sermaye birikimi K^T oluncaya kadar devam eder. Sonuç olarak vergileme ile çıktı düzeyi Y^T vergilemeden ulaştığı çıktı düzeyinden Y kadar daha azdır. Şekilde görüldüğü gibi neo-klasik modelde vergiler olmazsa olmaz sermaye üzerindeki marjinal hasıla R^*

düzeyine ulaşacaktır. Dolayısıyla sermaye birikimi ve iktisadi büyüme sonunda durgun hâle girmektedir (İrelan, 1994: 2-3).

3.2.3. İçsel Büyüme Modellerinde Vergileme

İçsel büyüme teorileri ekonomik büyümenin kaynakları hakkında birçok bakış açısı sunar ve iktisadi büyüme rasyonel ekonomik kararların sonucu olarak ele alınır. Bu açıdan firmalar yüksek kârlı yenilikler sağlamak için araştırma ve geliştirme kaynaklarını genişletir. Beşerî sermayeyi iyileştirmek ve kârlarda sürekli artış sağlamak için eğitime yatırımlar yapılır. Bu bağlamda iktisadi büyüme oranı birçok karar sonucu oluşan çok değişkenli bir seçenektir ve hükümetin vergileme politikalarından etkilenebilir. Diğer bir ifade ile kurumlar vergisi yeniliğin getirisini etkilemesi nedeniyle optimal miktarını etkilemektedir. Kişisel gelir vergisi ise eğitimin getirisinin ve beşerî sermaye birikiminin azalmasına yol açmaktadır (Myles, 2007: 1).

Lucas'a göre, yüksek gelir vergisi oranları verimli emek için gerekli olan durağan durum fizik sermaye oranı azaltmakta ve bu, iktisadi büyüme oranında geçici bir düşüşe yol açmaktadır. Romer'e göre ise yatırım düzeyi, yatırımcıların gelecekte elde edicekleri kâr beklentilerine göre belirlendiğinde, yüksek vergi oranları yatırımların getiri oranını azaltarak yatırım oranını ve uzun dönemde büyümeyi negatif yönde etkileyecektir. King ve Rebelo (1990)'ya göre ise emek ve sermaye gelirleri üzerindeki vergiler, fiziki ve beşerî sermaye birikim getirilerini azaltmak suretiyle bu birikimlerin güdüsünü negatif bir yönde etkiler. (Erdoğan, 2012: 49).

Ateş tarafından yapılan çalışmaya göre, vergilerin içsel büyüme modellerindeki rolü üç maddede ile özetlenmiştir (Ateş, 2011: 7).

- İktisadi politika, kapalı ekonomilerde ortalama büyüme oranını önemli bir şekilde etkiler. Bu etkileme süreci, hanehalkının fiziksel ve beşerî sermaye davranışlarını etkileyerek gelişmektedir. Açık ve kapalı ekonomilerin her ikisinde de vergi oranlarındaki görece küçük değişimler, uzun dönemli durgun durumlara veya gerilemelere neden olabilmektedir.

- Vergilemenin etkileri daha çok beşeri sermaye üretim teknolojisine bağlıdır. Fakat beşerî sermaye üretimi açısından yeterli açık bilginin olmaması araştırmalar yapılmasına engel olmaktadır.
- İktisadi politikanın iktisadi büyüme oranı üzerine etkileri tek veya iki sektörlü içsel büyüme modellerinde temel neo-klasik büyüme görüşüne göre daha yüksektir.

3.3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

İktisadi literatürde vergileme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri test eden çalışmalar oldukça fazladır. Bu çalışmalar kendi aralarında seçilen ülkeler, incelenen dönem ve kullanılan analiz yöntemi gibi farklı faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir.

Vergilendirme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri inceleyen ampirik çalışmalardan bazıları tabloda özetlenmiştir.

Tablo 1.
Vergileme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Yapılan Çalışmaların Özeti

Yazar/Yıl	Ülke	Veri seti	Bağımsız değişken	Bağımlı değişken	Araştırma yöntemi	Sonuç
Tek ülke						
Anastassiou ve Dristaki, 2005	Yunanistan	1965-2002	Vergi gelirleri, marjinal vergi oranı ve toplam tasarruf/GSYH	GSYH	Hata düzeltme modeli ve Granger nedensellik testi	Marjinal vergi oranı ve vergi gelirlerinden iktisadi büyümeye tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.
Durkaya ve Ceylan, 2006	Türkiye	1980-2004	Toplam, dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri	GSMH	Engel-Granger, Ko-entegrasyon, Hata düzeltme modeli ve Granger nedensellik testi	İktisadi büyümeden toplam vergi gelirlerinde büyüme oranına tek yönlü nedensellik ilişkisi ve iktisadi büyüme ile dolaysız vergi gelirleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Açıkgöz, 2008	Türkiye	1968-2006	Dolaylı vergi geliri/toplam vergi geliri, dolaysız vergi geliri/toplam vergi geliri, dolaylı vergi yükü ve dolaysız vergi yükü	GSYH büyüme hızı	Hsiao nedensellik sınaması ve etki-tepki fonksiyonları	İktisadi büyümeden dolaysız vergi geliri/toplam vergi geliri ile dolaylı vergi geliri/toplam vergi gelirine doğru nedensellik ilişkisi ve dolaysız vergi yükünün iktisadi büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.
Temiz, 2008	Türkiye	1960-2006	Toplam, dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri	Reel GSMH	Johansen eşbütünleşme ve hata düzeltme modelleri	Toplam ve dolaysız vergi gelirleri ile iktisadi büyüme arasındaki çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.
Göçer vd., 2010	Türkiye	1924-2009	Dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri	GSYH	ARDL	Eşbütünleşme ilişkisi bulunmakta ve uzun dönemde pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.
Chigbu vd., 2011	Nijerya	1970-2009	Vergi gelirleri	GSYH	Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik	Vergi gelirleri ve iktisadi büyüme ile arasında bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.
Mutaşcu ve Danuletiu, 2011	Romanya	1999-2010	Dinamik vergileme oranı	Dinamik büyüme oranı	VAR testi	Vergileme ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.
Scarlett, 2011	Jamaika	1990-2010	19 farklı vergi göstergesi	Kişi başına düşen GSYH	ARDL ve granger nedensellik	Vergileme ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.
Taha vd., 2011	Malezya	1970-2009	Dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri	GSYH	Johansen eşbütünleşme VECM	Uzun dönemde, vergileme ekonomik büyüme üzerinde etkili değil, fakat ekonomik büyümesi vergi gelirlerini artırır.
Helhel ve Demir, 2012	Türkiye	1975-2011	Dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri	GSYH	Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik	Uzun dönemde, dolaylı ve dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki vardır. Fakat kısa dönemde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
Karagianni vd., 2012	ABD	1948-2008	Toplam vergi geliri/GSYH, kişisel vergi geliri/GSYH, üretim ve ithalat vergi geliri/GSYH ve kurumlar vergi geliri/GSYH	Kişi başına GSYH	Hiemstra-Jones1994 ve Diks-Panchenko2006 nedensellik testleri	Tüm vergi yükü oranlarından ekonomik büyümeye nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Mangır ve Ertuğrul, 2012	Türkiye	1988-2011	Vergi yükü	GSYH	ARDL ve eşbütünleşme testi	Vergi yükü ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak negatif ilişki tespit edilmiştir.
Ogbonna ve Ebimobowei, 2012	Nijerya	1994-2006	Vergi gelirleri	GSYH	Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik testi	Vergi reformları ile iktisadi büyüme arasında uzun vadeli bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.
Erdoğan vd., 2013	Türkiye	1998-2011	Toplam, dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri	Reel GSYH	Johansen-Juselius eşbütünleşme ve Granger nedensellik testi	Dolaylı vergi gelirlerinden büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi ve toplam ve dolaysız vergi gelirleri ile büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.
Gür, 2014	Türkiye	1960-2012	Vergi yükü ve vergi karması	Reel GSYH	Engel-Granger eşbütünleşme analizi, Johansen eşbütünleşme analizi ve hata düzeltme modelleri	Uzun dönemde, değişkenler arasında negatif yönlü ilişki, kısa dönemde ise vergi yükü ile büyüme arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.
Saraç, 2015	Türkiye	1969-2013	Dolaylı vergi yükü ve dolaysız vergi yükü	Kişi başına düşen reel GSYH	Markov rejim değişim modelleri	Dolaylı veri yükünün ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği, dolaysız vergi yükünün ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir.
Abdiyeva ve Baygonuşova, 2016	Kırgızistan	1995-2014	Dolaylı ve Dolaysız vergi gelirleri	GSYH	VAR analizi ve Granger nedensellik testi	Dolaysız vergi gelirlerinden ekonomik büyümeye ve dolaylı vergi gelirlerine negatif yönlü nedensellik ilişkisi, ekonomik büyümeden dolaylı vergi gelirlerine pozitif yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.
Organ ve Ergen, 2017	Türkiye	1980-2015	Vergi yükü	GSYH	ARDL ve Granger nedensellik testleri	İki değişken arasında uzun dönemde negatif bir ilişki bulunmuştur. Vergi yükünden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.
Özpençe, 2017	Türkiye	1980-2015	Vergi gelirleri ve kamu harcamalar	Ekonomik büyüme oranı	Granger nedensellik	Vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisi tespit edilmiştir. Kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi teşvik ettiği belirlenmiştir.

Ahmad vd., 2018	Pakistan	1974-2010	Dolaylı vergiler	GSYH	ARDL	Dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemde olumsuz yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.
Çetin, 2018	Türkiye	1980-2014	Vergi gelirleri	Reel GSYH	Johansen eşbütünleşme, hata düzeltme modeli	Değişkenler arasında uzun ve kısa dönemli ilişkiler tespit edilmiştir.
Dladla ve Khobai, 2018	Güney Afrika	1980-2016	Toplam vergi gelirleri, sabit sermaye, ithalat ve ihracat	GSYH	ARDL, eşbütünleşme analizi	Vergileme ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir.
Eren vd., 2018	Türkiye	1975-2013	Toplam, dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri	Kişi başına düşen reel millî gelir	Hacker-Hatemi nedensellik testi ve Breitung-Caldelon frekans alanı nedensellik testi	Dolaylı vergi gelirlerinden kalkınmaya doğru tek yönlü, kısa dönemde toplam ve dolaysız vergi gelirlerinden kalkınmaya tek yönlü nedensellik ilişkileri tespit edilmiştir.
Kızılkaya ve Dağ, 2018	Türkiye	1976-2016	Toplam, dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri	GSYH	Johansen eşbütünleşme analizi	Uzun dönemde, toplam ve dolaylı vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü, dolaysız vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında ise negatif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir.
Akıncı, 2019	Türkiye	2006-2018	Toplam vergi gelirleri	Ekonomik büyüme oranları	Maki eşbütünleşme testi	Uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir.
Ülkeler grubu						
Lee ve Gordon, 2005	Farklı 70 ülke	1970-1997	(Kurumlar, kişisel, tüketim) vergilerin oranı	Kişi başına düşen GSYH	Regresyon tahmini Panel veri analizi	Kurumlar vergisi ile ekonomik büyüme arasında anlamlı ve negatif yönlü ilişki tespit edilirken diğer vergiler ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
Acosta ormaechea ve Yoo, 2012	Farklı 69 ülke	1970-2009	Vergi gelirleri	Fiziksel & beşerî sermaye ve nüfus artışı	Panel ARDL, PMG, MG, DFE tahminçileri	Gelir, kişisel gelir ve kurumlar vergileri ile ekonomik büyüme arasında negatif ilişki, tüketim ve servet vergileri ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki bulunmuştur.
Dökmen, 2012	29 Avrupa ülkesi	1996-2010	Çevre vergi gelirleri	Gayri safi millî gelir	Panel VAR modeli	Anlamlı ve pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

Bujang vd., 2013	Gelişmekte olan 24 ülke ve gelişmiş 24 ülke	2000-2009	GSYH/toplam vergi geliri, gelir vergileri, kâr & sermaye vergileri, mal & hizmet vergileri ve dış ticaret vergileri	Farklı büyüme göstergesi	Kao panel eşbütünleşme	Gelişmekte olan ülkeler için vergi yükü ve vergi türleri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ve anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Gelişmiş ülkeler için uzun dönemli ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.
Çevik ve Oh, 2013	26 OECD ülkesi	1980-2010	(Gelir, servet, tüketim, kurumlar) vergileri	GSYH	Panel ARDL PMG tahmincisi	Gelir ve servet üzerinden vergiler ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü, tüketim ve kurumlar üzerinden vergiler ile ekonomik büyüme arasında ise pozitif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir.
Nantob, 2014	Gelişmekte olan 47 ülke	2000-2012	Vergi gelirleri, mal ve hizmet vergileri, gelir vergisi ve kar ve dış ticaret vergisi	Kişi başına düşen GSYH	Dinamik panel veri analizi	Vergi geliri ve ekonomik büyüme arasında doğrusal olmayan olumlu ilişki tespit edilmiştir. Fakat vergi arttıkça bu etki zamanla artar. Diğer değişkenler ve ekonomik büyüme arasında ise doğrusal olmayan olumsuz ilişki tespit edilmiştir. Fakat vergiler arttıkça bu etki zamanla azalmaktadır.
Ovidio, 2015	Romanya, Macaristan, Bulgaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya	1995-2015	Dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri	GSYH	Panel regresyon analizi	Dolaysız vergiler büyüme üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olurken dolaylı vergiler büyüme üzerinde ise önemsiz olumlu bir etkiye sahiptir.
Babatunde vd., 2017	16 Afrika ülkesi	2004-2013	Vergi gelirleri, yabancı yatırım ve enflasyon oranı	GSYH	Panel Engel-Granger testi, OLS regresyon Johansen eşbütünleşme	Vergi gelirleri ile iktisadi büyüme arasında önemli ve pozitif bir ilişki bulunmuştur
Demir ve Sever, 2017	11 OECD ülkesi	1980-2014	Reel toplam, dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri	Reel GSYH	Panel eşbütünleşme	Negatif ilişki tespit edilmiştir.

Sandalcı ve Sandalcı, 2017	OECD ülkeleri	1990-2014	Toplam, dolaylı ve dolaysız vergiler	GSYH	Panel FMOLS, Dumitrescu-Hurlin (2012) nedensellik testi	Vergiler ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki pozitif, toplam ve dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ise negatiftir.
Topal, 2017	22 OECD ülkesi	1971-2014	Dolaylı vergiler, dolaysız vergiler ve vergi yükü	Kişi başına düşen reel milli gelir	Panel nedensellik ve dinamik panel tahmin yöntemi	Ekonomik büyüme üzerinde dolaylı vergilerin pozitif, vergi yükü ile dolaysız vergilerin ise negatif etkileri tespit edilmiştir
Oboh vd., 2018	ECOWAS ülkeleri	2000-2015	Toplam, dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri	GSYH	Regresyon tahmini (SURE) analizi	Toplam ve dolaylı vergiler ile büyüme oranı arasında pozitif ilişki, dolaysız vergiler ile büyüme arasında ise negatif ilişki tespit edilmiştir
Şaşmaz ve Yayla, 2018	Avrupa Birliği 11 ülke	2004-2015	Dolaylı ve dolaysız vergiler ve ekonomik büyüme	İnsani gelişmişlik endeksi	Emir Mahmutoglu ve Köse (2012) nedensellik testi	Dolaysız vergilerden insani gelişmeye ve insani gelişmeden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü, dolaylı vergiler ile insani gelişme arasında çift yönlü nedensellik ilişkileri tespit edilmiştir
Aydın ve Esen, 2019	11 orta ve doğu Avrupa ve paltık ülkesi	1995-2014	Vergi gelirleri/GSYH	Ekonomik büyüme	Dinamik panel eşik modeli	GSYH’de vergi gelirlerinin oranı eşik seviyesinden yüksek ya da düşük olduğunda vergi gelirleri ekonomik büyümeyi olumsuz ya da olumlu yönde etkilemektedir. Gelişmiş ekonomiler için %23 Gelişmekte ekonomiler için %18,5
Demirhan, 2019	20 OECD ülkesi	1998-2012	Vergi gelirleri	GSYH	Panel veri analizi	Vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir

Tablo 1’deki bilgilere dayanılarak, yapılan çalışmaların çoğunluğunda vergileme ve ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir. Ayrıca çalışmaların çoğunda dolaylı vergilerle ekonomik büyüme arasındaki pozitif bir ilişki olduğu ve dolaysız vergilerle ekonomik büyüme

arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, ekonomik teoriler ile uyumludur, çünkü mal ve hizmetler üzerinde alınan vergilerde artışın tasarruflar üzerinde olumlu bir etkisi olduğu ve gelir, servet, kurumlar ve sermaye üzerindeki vergilerin yatırımların kârlarını azaltacağı söylenebilir. Böylece yatırımda genişlemeler engellenmektedir.

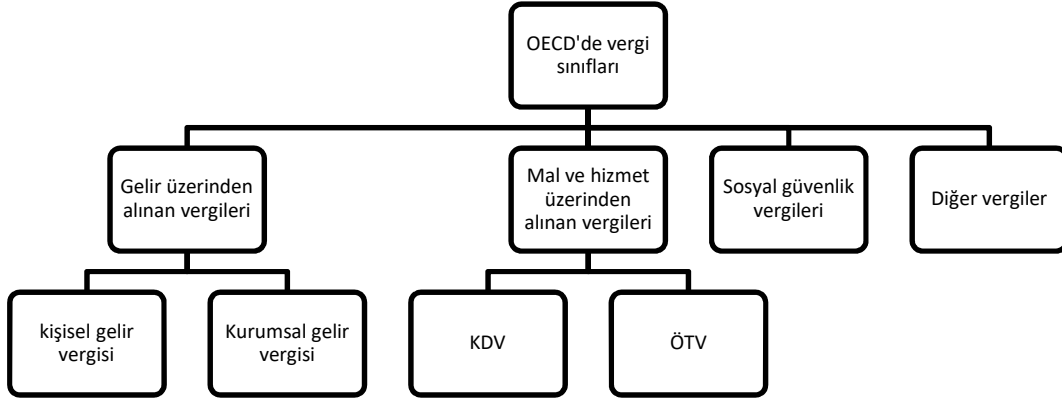
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OECD ÜLKELERİNDE VERGİ YAPISI VE EKONOMİK BÜYÜME: EKONOMETRİK UYGULAMA

4.1. OECD ÜLKELERİNDEKİ VERGİ YAPISI

OECD ülkelerindeki vergi yapısını ampirik olarak analiz edilmeden önce bu ülkelerde vergilerin sınıflandırılmasının incelenmesi önemlidir. Vergi gelirlerinin pek çok farklı şekilde sınıflandırılması yapılmaktadır. Vergilerin sınıfları, vergilerin fonksiyonlarına ve bu fonksiyonlardaki değişikliklere bağlı olarak farklılık gösterir. Dolayısıyla zamanla yeni sınıflandırma biçimleri ortaya çıkabilmekte, diğer sınıflandırmalar da anlamını yitirebilmektedir. Çağımızda ve genel olarak en yaygın sınıflandırma yöntemi, verginin ne üzerinden uygulandığı ile ilgilidir. Buna göre vergiler; gelir, servet, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler şeklinde sınıflandırılır (Kılıçaslan ve Yavan, 2017: 35).

OECD ülkelerindeki vergi kategorileri Şekil 11’de gösterildiği gibi sınıflandırılmaktadır.

Şekil 11. OECD Ülkelerindeki Vergi Sınıflandırması

Kaynak: OECD, Revenue Statistics

OECD ülkelerinde gelir vergileri; bireylerin ve kurumların net geliri ve kazançları üzerindeki vergileri kapsar ve ikiye ayrılır: Kişisel gelir vergileri ve kurumsal gelir vergileri. Sosyal güvenlik vergisi ise gelecekte bir sosyal yardım

almaya hak kazandıran, hükûmete ödenen zorunlu ödemelerdir. Bunlar arasında işsizlik sigortası ödenekleri, kaza, yaralanma ve hastalık ödenekleri, yaşlılık, maluliyet ve hayatta kalanların emekli aylıkları, aile ödenekleri, tıbbi hizmetler ve hastane giderleri için geri ödemeler yer almaktadır. Mal ve hizmet üzerinden alınan vergi ise malların üretimi, satışı, devredilmesi, hizmet sunumu, malların kullanımı veya faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için kullanılan tüm vergileri kapsamaktadır. Esas olarak bu vergiler katma değer vergisi ve özel tüketim vergilerinden oluşmaktadır. Tablo 2’de OECD ülkelerinin ortalama vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı yer almaktadır.

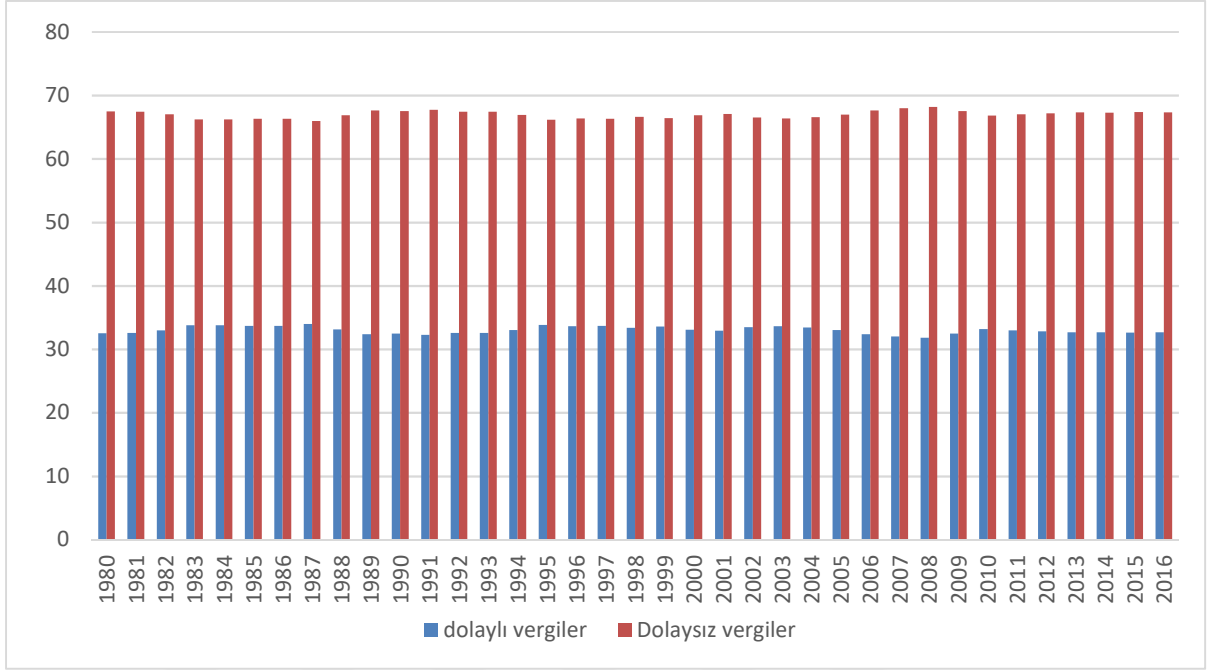
Tablo 2.

Vergi Gelirlerinin Toplam Vergi Geliri İçerisindeki Payı

	1980	1990	2000	2005	2010	2015	2016
Toplam gelir vergisi	38,9	36,6	34	33,3	31,6	32,8	32,8
• (Kişisel gelir vergisi)	31,3	28,6	24,6	23,2	22,9	24,1	23,8
• (Kurumsal gelir vergisi)	7,6	8,1	9,3	10,2	8,6	8,8	9
Mal ve hizmet vergileri	32,5	32,5	33,1	33	33,2	32,6	32,7
Sosyal güvenlik vergisi	22,1	22	25	25,3	26,8	26,2	26,2
Diğer vergiler	6,5	8,8	8	8,3	8,4	8,3	8,2

Kaynak: OECD, Revenue Statistics

Tablo 2’de sunulan veriler, gelir vergisinin vergi gelirleri içindeki önemini göstermektedir. Çünkü vergiler içinde en büyük payı gelir vergisi oluşturmaktadır. Ancak mal ve hizmet vergilerinin payı 2000’li yıllardan itibaren yaklaşmıştır. Ayrıca kişisel gelir vergilerinin toplam gelir vergisinin büyük bir oranını oluşturduğu görülmektedir. Sosyal güvenlik vergisine dikkat edildiğinde 1980-2016 yıllar arasında %4 puanlık bir artış söz konusu olduğu fark edilmektedir.

Şekil 12. OECD Ülkelerindeki Dolaylı ve Dolaysız Vergiler
Kaynak: OECD, Revenue Statistics

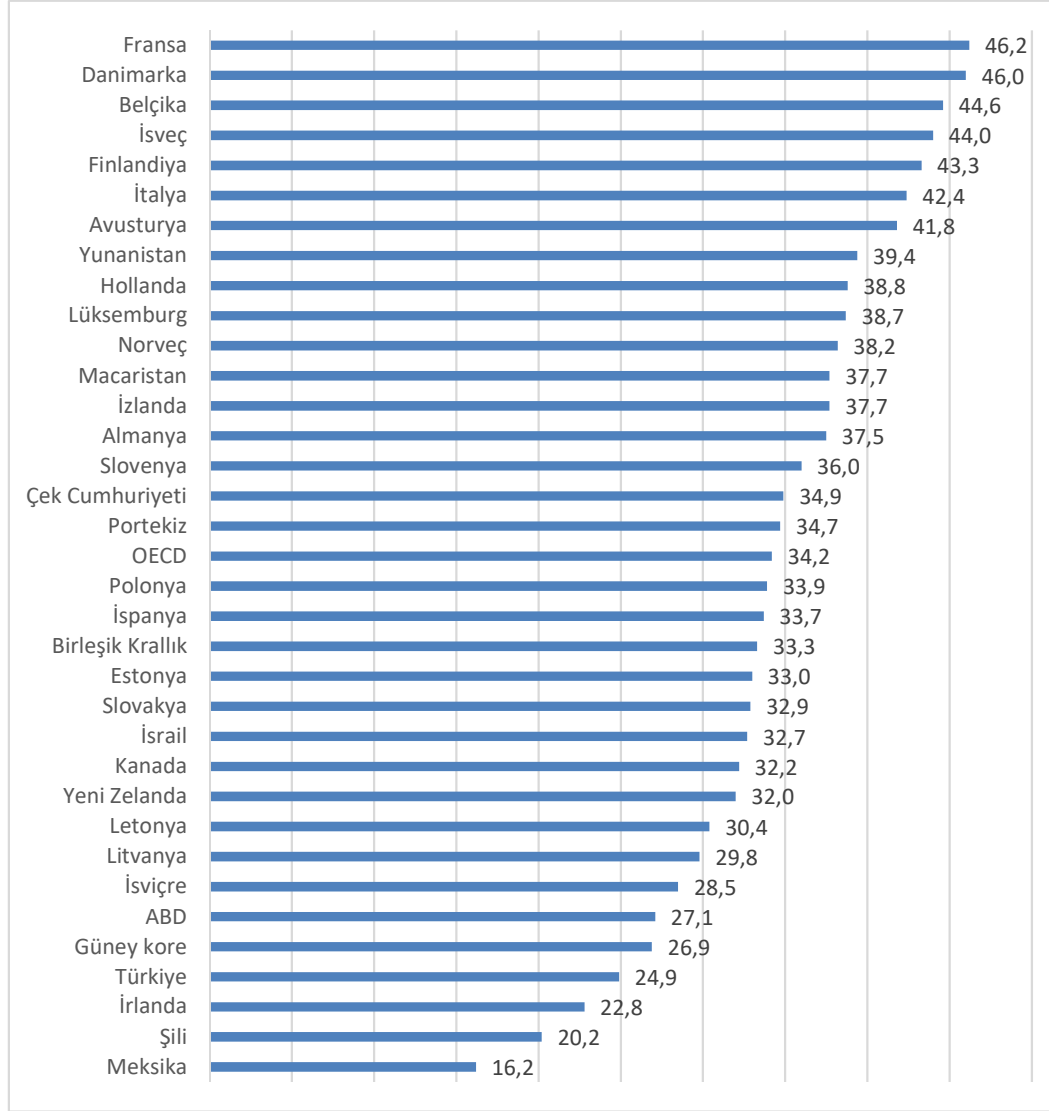
Vergiler dolaylı ve dolaysız vergiler olarak vergi yansıtma imkânına göre de sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda, dolaysız vergiler yansıtılmayan vergilerdir. Belirli bir kişiden alınır ve vergi miktarının ödemesi bir diğer kişiye devredilmez. Bu tür vergiler gelir, servet ve sosyal güvenlik vergilerini kapsar. Dolaylı vergiler ise yansıtılan vergilerdendir. Bazı faaliyetler üzerinde uygulanır ve önceden belirtilmemiş bir kişiden alınır. Bu tür mal ve hizmetler dolaylı vergiler kapsamındadır (Pehlivan, 2016: 116).

OECD ülkelerindeki dolaylı ve dolaysız vergilerin dağılımı Şekil 12’te belirtilmiştir. Şekil, ülkelerin toplam vergi gelirlerinin çoğunun dolaysız vergilere dayandığını göstermektedir. 1980-2016 yılları arasında toplam vergi gelirinden dolaysız vergi gelirinin ortalama oranı %67’ye yakınken günümüzde bu oranda önemli bir değişiklik söz konusu değildir.

4.2. OECD ÜLKELERİNDEKİ VERGİ YÜKÜ

OECD’ye göre toplam vergi gelirleri “gelir üzerinden alınan vergiler, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler, servet vergileri ve merkezî idareye ödenen zorunlu sosyal güvenlik kesintileri”nden oluşmaktadır. Buna göre toplam vergi

gelirinin GSYH içindeki oranı ile vergi yüküne ulaşılmaktadır (Kılıçaslan ve Yavan, 2017: 36). Şekil 14'te 2017 yılında OECD ülkelerinin vergi yükü gösterilmiştir.

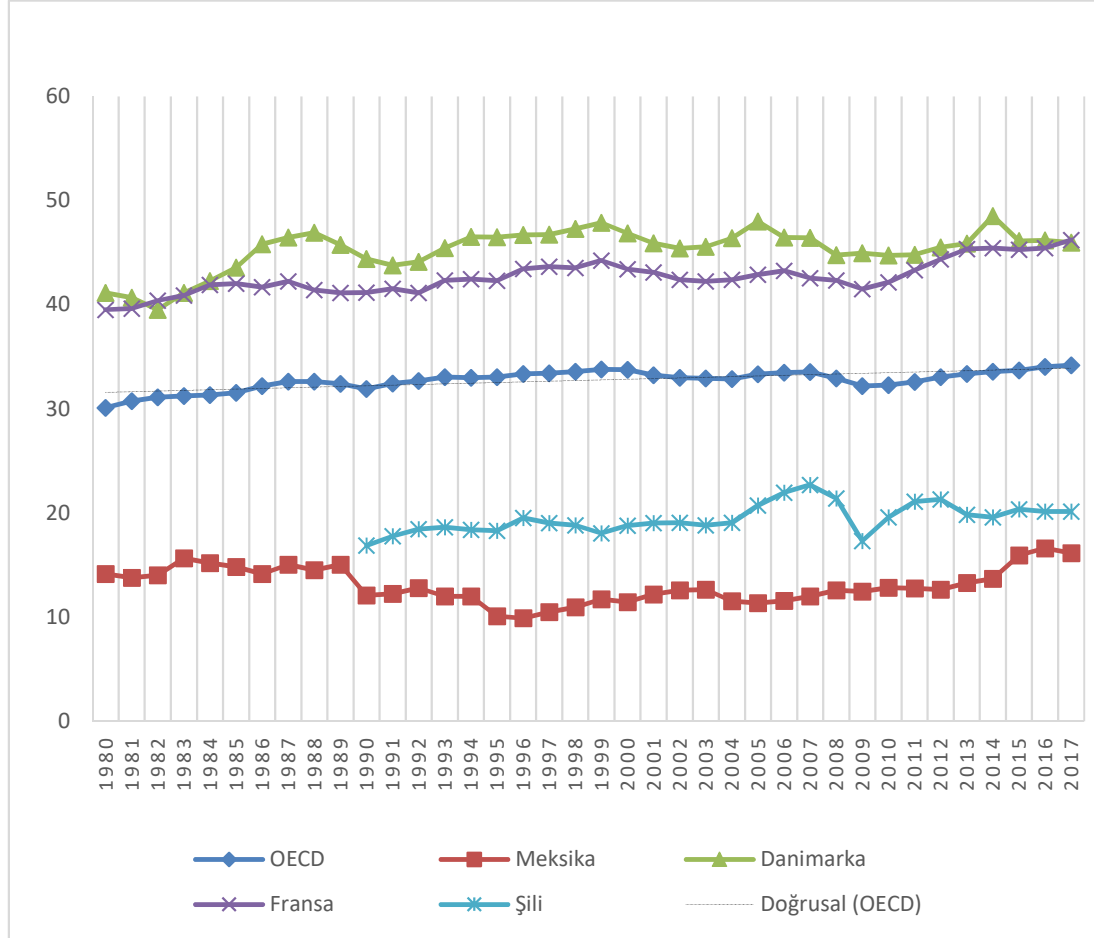

Şekil 13. OECD Ülkelerinde Vergi Yüğü

Kaynak: OECD, Revenue Statistics

OECD ülkelerinden en düşük vergi yüküne sahip olan Meksika %16,2, Şili %20,2, İrlanda %22,8, Türkiye %24,9, Güney Kore %26,9 ve ABD %27,1 oranlarında vergi yüklerine sahiptir. Diğer taraftan en yüksek vergi yüküne sahip olan OECD ülkeleri Fransa %46,2, Danimarka %46, Belçika %44,6, İsveç %44, Finlandiya %43,3 ve İtalya %42,4 oranlarında vergi yüklerine sahiplerdir. OECD ülkelerinin vergi yüklerinin %16,2 ile %46,2 arasında büyük farklar

göstermektedir. Söz konusu farkların kültürel, tarihî ve siyasi nedenler ve devlete yüklenen fonksiyonlarla ilişkili olduğu açıktır. Dolayısıyla toplam vergi yükünün ekonomik büyümeye ilaveten farklı faktörlerle de ilgili olduğu ve tek başına pozitif veya negatif değerlendirilemeyeceği söylenebilir. Örneğin, ABD’de uygulanmakta olan liberal iktisadi politikalar devletin ekonomiye müdahale etmesini sınırlarken vergi gelirlerine de buna benzer bir etki yaptığı görülür.

Şekil 14. OECD Ülkelerinde (1980-2017) Yıllar Arasında Vergi Yüğü Değişimi
Kaynak: OECD, Revenue Statistics

OECD ülkelerinde ortalama vergi yükü 1980 yılında %30,1, 1990 yılında %31,9, 2000 yılında %33,7, 2010 yılında %32,3 ve 2017 yılında ise 34,2 civarındadır. OECD ortalaması küresel finansal kriz nedeniyle 2008-2010 yılları arası haricinde sürekli artış eğilimindedir. Grafikte ayrıca OECD ülkelerinden en düşük vergi yüklerine sahip olan Meksika ve Şili’dir ve en yüksek vergi yüklerine sahip olan ülkeler ise Danimarka ve Fransa’dır.

4.3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmada, Panel Veri Regresyon Modeli kullanılmıştır. Panel veri yöntemi her birim ayrı zaman serilerinden oluşmaktadır. Panel veriler, kesitlere ait zaman serileri veya zaman serilerine ait kesit verileri olarak tanımlanır. Ayrıca firmalar, ülkeler ve hane halkı gibi birimlerden oluşan yatay kesit gözlemlerinin yanı sıra aynı zamanda zaman boyutu ile de ifade edilmektedir (Demirtaş, 2010: 97).

Regresyon analizinin en temel amacı, bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ile anlamlılığını belirlemek ve istatistiki yöntemleri kullanarak bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri açıklama güçlerinin olup olmadığını tespit etmeye çalışmaktır. Bu açıdan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama güçlerinin olup olmadığını bilmek ve iktisadi ilişkileri tahmin etmek için kullanılan regresyon modellerinde eğer panel veri setlerinden faydalanılıyorsa bu tahmin yöntemi panel veri tahmin yöntemi olarak adlandırılmaktadır (Çam, 2016: 104).

4.3.1. Panel Veri Tahmin Yöntemleri

Panel veri tahmin yöntemleri klasik yöntem, sabit etkiler yöntemi ve rassal etkiler yöntemi olarak üçe ayrılmaktadır.

Klasik model: Klasik modelde tahmin yapılırken yatay kesit ve zaman serisi boyutları dikkate alınmadan gerçekleştirilen tahminleri içerir. Ayrıca bu modelde regresyon katsayılarının tüm birimler için aynı ve değişmediği varsayılmaktadır.

Klasik modelde hem sabit hem de eğim parametrelerinin birimlere ve zamana göre sabit olduğu varsayıldığından panel veri modeli genel olarak aşağıdaki gibi ifade edilebilmektedir (Tatoğlu, 2013: 40):

$$Y_{it} = \beta_0 + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + v_{it}$$

Burada i: yatay kesit birimi = 1, ..., N ve t: zaman boyutu = 1, ..., T.

Sabit etkiler modeli: Sabit etkiler modeli katsayıların kesit veriler arasında, zaman verileri arasında ya da hem kesit hem de zaman verilerinin ikisi için de değiştiği varsayıldığından her bir yatay kesit birimi için farklı bir sabit değer oluşturduğunu varsayar. Bu modelde, sabit terim sadece birimlere ya da zamanlara bağlı farklılaşıyorsa buna tek yönlü sabit model denir. Ancak sabit terim hem zaman hem de birime göre değişirse çift yönlü sabit model söz konusudur. (Gürel, 2015: 82).

Panel veri regresyon modeli genel olarak şu ifade edilir:

$$Y_{it} = \beta_{1it} + \beta_{2it}X_{2i} + \beta_{3it}X_{3it} + \beta_{kit}X_{kit} + v_{it}$$

Fakat sabit etkiler modelinde $\beta_{kit} = \beta_k$ olduğundan sabit etkiler modeli

$$Y_{it} = \beta_1 + \beta_2X_{2it} + \beta_3X_{3i} + \beta_kX_{kit} + v_{it} \text{ haline dönüşmektedir.}$$

Burada i: yatay kesit birimi = 1, ..., N ve t: zaman boyutu = 1, ..., T.

Y_{it} : Yatay kesit biriminin t zamanında bağımlı değişkeninin değerini ifade etmektedir.

X_{kit} : Yatay kesit biriminin t zamanında bağımsız değişkeninin değerini ifade etmektedir.

β_{kit} : Yatay kesit birimi için t zamanında açıklayıcı değişkenin tahmin edilen katsayısını ifade etmektedir. Modelde β_{2it} ile β_{kit} arasındaki katsayıların farklı dönemlerinde farklı birimler için değerini değiştirmektedir (Çalışkan, 2009: 124-125).

Rassal etkiler modeli: Bu modelde kesit etkisine veya zaman etkisine bağlı olarak meydana gelen değişimler hata teriminin bir bileşeni olarak yer alır. Sabit etkiler ve tesadüfi etkiler modelleri arasındaki en temel fark, sabit katsayılardaki birim etkisinin veya birim ve zaman etkisinin tesadüfi ortaya çıkmış olabileceğinin varsayılmasıdır. Fakat sabit etkilerde olduğu gibi rassal etkiler modelinde de zamana göre değişmeyen fakat her bir yatay kesit birimi için farklılaşan sabit bir katsayı önerilir (Çam, 2016: 111).

Rassal etkiler modelinin kullanılmasındaki amaç, dikkat edilmeyen değişkenlerin bir kısmının zaman içerisinde sabit kalıp kesitler arası değişkenlik göstermesinin yanı sıra diğer kısmının da birimler arasında sabitken zaman içerisinde değişkenlik göstermesidir.

Panel veri modeli genel olarak aşağıdaki gibi ifade edilir:

$$Y_{it} = \beta_{1it} + \beta_{2it}X_{2it} + \beta_{3it}X_{3it} + \beta_{kit}X_{kit} + v_{it}$$

Modelde birim etki sabit olmadığından sabit parametre içerisinde değil, rassal olduğundan hata payı içerisinde yer alır. Böylece hata terimi $v_{it} = u_{it} + \mu_i$ şeklinde ifade edilir. Sonuçta rassal etkiler modeli $Y_{it} = \beta_1 + \beta_2X_{2it} + \beta_3X_{3i} + \beta_kX_{kit} + \mu_i + u_{it}$ haline dönüşmektedir (Tatoğlu, 2013: 104).

4.3.2. Panel Veri Yönteminin Belirlenmesi

Panel veri analizi klasik model, sabit etkiler modeli ve rassal etkiler modeli olmak üzere üç farklı yöntem ile tahmin edilmektedir. Bu yöntemlerden hangisinin çalışmada kullanılmaya uygun olduğunu belirlemek için F testi, olabilirlik oranı (LR) testi ve Hausman testi gibi kullanılmıştır.

F testi: Moulton ve Randolph (1989) tarafından önerilen F-testinde klasik model ile sabit etkiler modelinin uyumluluğunun ne kadar çok artırdığını öğrenmek amacıyla karşılaştırılır (Çam, 2016: 116).

Klasik model ile sabit etkiler modeli F testi ile karşılaştırılır. H_0 sıfır hipotezi klasik model ve sabit etkiler modelinin artıklarının kareleri toplamı arasında fark olmadığını ifade ederken H_1 hipotezi ise bu artıkların kareleri toplamı arasında fark olduğunu ifade etmektedir

$$F \text{ testi } F = \frac{SSE_R - SSE_U}{SSE_U} \frac{NT}{q} \frac{(K-1)}{q} \text{ şeklinde hesaplanmaktadır.}$$

Formülde SSE_R klasik modelden elde edilen artıkların kareleri toplamını gösterir. SSE_U ise sabit etkiler modelinden elde edilen artıkların kareleri toplamını göstermektedir (Güriş, 2015: 34).

Olabilirlik oranı testi (LR): Klasik model ile sabit etkiler modeli LR testi ile karşılaştırılır. H_0 sıfır hipotezi klasik model ve sabit etkiler modelinin artıklarının kareleri toplamı arasında fark olmadığı ifade ederken H_1 hipotezi ise bu artıkların kareleri toplamı arasında fark olduğunu ifade etmektedir.

$$LR \text{ testi } LR = 2[L(H_1) - L(H_0)] \text{ şeklinde hesaplanmaktadır (Güriş, 2015: 35).}$$

Hausman testi: Hausman (1978) tarafından önerilen test ile birim etkiler ile bağımsız değişkenler arasında ilişkinin var olup olmadığı incelenerek sabit

etkiler modeli ile rassal etkiler modeli arasında tercih yapılabilir (Akın, 2016: 73).

Sabit model ve rassal etkiler modeli arasındaki fark, birim etkilerin bağımsız değişkenlerle korelasyon varlığıdır. Korelasyon olmadığı durumda rassal etkiler modeli geçerlidir. Dolayısıyla sabit etkiler modeli için grup içi tahminci olarak, rassal etkiler modeli için en küçük kareler tahminci olarak kullanılmaktadır. Modelde H_0 : birim etkiler, bağımsız değişkenler ile ilişkisizdir. H_1 : birim etkiler, bağımsız değişkenler ile ilişkilidir.

Hausman testi aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$H = (\hat{\beta}_{SE} - \hat{\beta}_{TE}) [A \text{ var}(\hat{\beta}_{SE}) - A \text{ var}(\hat{\beta}_{TE})]^{-1} (\hat{\beta}_{SE} - \hat{\beta}_{TE})$$

Bu eşitlikte TE ve SE sırasıyla rassal etkiler modeli ve sabit etkiler modelinin tahmincilerini göstermektedir. $A \text{ var}(\hat{\beta}_{SE})$ ve $A \text{ var}(\hat{\beta}_{TE})$ sırasıyla sabit model ve rassal etkiler modellerinin tahmininden elde edilen asimptotik varyans, kovaryans ve matrislerini göstermektedir (Tatoğlu 180).

4.3.3. Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri

Birim seviyelerinde tesadüfi bir biçimle seçilmiş örneklemle ilgilenildiğinde, genel olarak yatay kesit ilişkisi hakkında endişe duyulmaktadır. Fakat konu yatay kesit ile ilgili olduğu zaman ise bir araya getirilen bu birimler arasında, yatay kesit bir ilişki söz konusu olabilmektedir. Kesitler arasında var olabilecek ilişkinin, modelin etkinliğini etkileyebilmesi nedeniyle panel veri modelleri için yatay kesitlerin birbirlerinden bağımsız olduğu varsayılmıştır (Çam, 2016: 124). Yatay kesit bağımlılığının var olduğu durumlarda, panel veri analizinin temel varsayımlarından biri ihlal edilir. Ayrıca ne kadar çok sayıda yatay kesit ile çalışılırsa problemin çözülme imkânı artar. Diğer bir ifade ile yatay kesit bağımlılığını dikkate almadan yapılan tahminler yanlış ve tutarsız sonuçlar elde edilmesine neden olmaktadır (Akın, 2016: 66).

Yatay kesit bağımlılığının varlığı Pesaran (2004), Friedman (1937) ve Frees (1995-2004) testleri ile kanıtlanabilmektedir (Tatoğlu 216-220):

Pesaran CD testi: Pesaran'ın (2004) testi, zaman boyutunun (T) yatay kesit boyutundan (N) daha büyük olduğu durumda yatay kesitsel bağımlılığın varlığını

incelemek için kullanılmaya uygundur. Pesaran testinde H_0 hipotezi yatay kesitler arasında korelasyon olmadığını ifade ederken H_1 hipotezi ise yatay kesitler arasında korelasyon olduğunu ifade etmektedir. Bu test için istatistik $CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} (\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \widehat{\rho}_{ij})$ şeklinde hesaplanır. Dengesiz panel için ise istatistik $CD = \sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} (\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \sqrt{T_{ij}} \widehat{\rho}_{ij})$ şeklinde hesaplanmaktadır. Burada $\widehat{\rho}_{ij}$ i ve j kalıntı korelasyon katsayısıdır.

Friedman’ın testi: Friedman (1973) yatay kesit bağımlılığının varlığını test etmek amacıyla Spearman’ın rank korelasyon katsayısını kullanarak parametrik olmayan bir test geliştirmiştir.

Friedmanın test istatistiği $FR = (T - 1) [(N - 1) R_{AVE} + 1]$ şeklinde hesaplanır. Burada R_{AVE} ortalama spearman korelasyon katsayısını göstermektedir.

Frees’in testi: Frees (1995-2004) rank korelasyon katsayılarının karelerinin toplamına dayanarak bu testi önermiştir. Bu test $FRE = N (R_{AVE}^2 - (T-1)^{-1})$ şeklinde hesaplanır.

4.4. MODEL VE VERİ SETİ

Çalışmada vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri, çalışmanın ek kısmındaki tabloda gösterilen 31 OECD ülkesi için 1995-2017 dönemindeki “World Development Indicators” (WDİ) ve “OECD.Stat” tarafından elde edilen veriler kullanılarak panel veri analizi ile incelenmektedir. Ele alınan değişkenler aşağıda sırasıyla anlatılmaktadır:

- GDP: Sabit fiyatlarla Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (Sabit 2010 ABD Doları).
- LNLABOR: İşgücü sayısı (belirli bir süre zarfında mal ve hizmetlerin üretimi için emek sağlayan 15 yaş ve üstü insanları içermektedir) logaritması alınmış.
- CAP: Gayri Safi Sabit Sermaye; tesis, makine, ekipman, okullar, ofisler, hastaneler, özel konutlar, ticari ve endüstriyel binalar dahil olmak üzere.
- EDU: Yükseköğretime kayıtlı öğrenci oranı, (%).
- TOTAL: Toplam vergi gelirlerinin yüzdesi, GSYH içindeki payı (%)

- İNCOME: Toplam gelir vergisinin yüzdesi; toplam vergi gelirleri içindeki payı (%)
- İNCOMEİND: Kişisel gelir vergisi; toplam vergi gelirleri içindeki payı (%)
- INCOMECORP: Kurumlar gelir vergisi; toplam vergi gelirleri içindeki payı (%)
- SSC: Sosyal güvenlik vergisi; toplam vergi gelirleri içindeki payı (%)
- GOODS: Mal ve hizmet üzerinden alınan vergiler; toplam vergi gelirleri içindeki payı (%)
- VAT: Katma değer vergisi, toplam vergi gelirleri içindeki payı (%)
- EXC: Özel tüketim vergisi; toplam vergi gelirleri içindeki payı (%)

Panel veri analizlerinde kullanılan temel denklemler aşağıdaki gibidir:

$$GDP_{it} = \alpha + \beta_1 LNLABOR_{it} + \beta_2 CAP_{it} + \beta_3 EDU_{it} + \beta_4 TOTAL_{it} + \beta_5 İNCOME_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$GDP_{it} = \alpha + \beta_1 LNLABOR_{it} + \beta_2 CAP_{it} + \beta_3 EDU_{it} + \beta_4 TOTAL_{it} + \beta_5 İNCOMEİND_{it} + \beta_6 İNCOMECORP_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$GDP_{it} = \alpha + \beta_1 LNLABOR_{it} + \beta_2 CAP_{it} + \beta_3 EDU_{it} + \beta_4 TOTAL_{it} + \beta_5 GOODS_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$GDP_{it} = \alpha + \beta_1 LNLABOR_{it} + \beta_2 CAP_{it} + \beta_3 EDU_{it} + \beta_4 TOTAL_{it} + \beta_5 VAT_{it} + \beta_6 EXC_{it} + \varepsilon_{it}$$

Yukarıdaki modellerde, GDP bağımlı değişken iken TOTAL, İNCOME, İNCOMEİND, INCOMECORP, GOODS, VAT ve EXC değişkenleri çalışmanın odak noktasını oluşturan bağımsız değişkenlerdir. LNLABOR, CAP ve EDU değişkenleri ise kontrol değişkenleri olarak modellere dahil edilmiştir.

4.5. METODOLOJİ VE BULGULAR

Vergi gelirleri ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkinin tahmin edilmesi için dört model üzerinde inceleme yapılmıştır. Öncelikle klasik modelin geçerliliği test edilmiştir. Bu açıdan birim ve zaman etkilerinin varlığını araştırmak için çalışmada F ile LR testleri uygulanmıştır.

Tablo 3.
Birim ve Zaman Etkisi Test Sonuçları

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4	
	F testi	LR testi	F testi	LR testi	F testi	LR testi	F testi	LR testi
Birim Etkisi	248.58 ^a (0.000)	1522.42 ^a (0.000)	242.34 ^a (0.000)	1121.53 ^a (0.000)	236.14 ^a (0.000)	1496.14 (0.000)	273.79 ^a (0.000)	1268.73 ^a (0.000)
Zaman Etkisi	51.82 ^a (0.000)	3.90 ^b (0.024)	61.58 ^a (0.000)	2.17 ^c (0.070)	54.06 ^a (0.000)	1.00 (1.000)	54.93 ^a (0.000)	6.14 ^a (0.006)

Not: a,b ve c, sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiki olarak anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 3’te gösterilen sonuçlara bakarak dört model için hem birim etkisi hem de zaman etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, incelenmekte olan dört model için klasik modelin geçerli olmadığını sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada klasik modelin geçersizliği tespit edildikten sonra panel modellerinde tahminciler (sabit etkiler modeli veya rassal etkiler modeli) arasında seçim yapmak amacıyla geliştirilen ‘Hausman Spesifikasyon Testi’ kullanılmıştır.

Tablo 4.
Hausman Testi Sonuçları

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
(χ^2 istatistiği)	72.86 ^a	102.41 ^a	65.76 ^a	74.75 ^a
Olasılık Değeri	0.000	0.000	0.000	0.000

Not: a,b ve c, sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiki olarak anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 4’teki Hausman testi sonuçları dikkate alındığında, tüm modeller için test istatistiğinin anlamlılık derecesi %5’ten düşük olması nedeniyle H_0 hipotezi reddedildiğinden dolayı, sabit etkiler modelinin geçerli olduğuna karar verilmiştir.

Çalışmada doğru bir şekilde tahminde bulunmak için değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığının varlığının incelemesi gerekmektedir. Dolayısıyla, her dört modelde değişen varyans sorunu olup olmadığını kontrol etmek için ‘Wald Testi’, otokorelasyon sorunu varlığının olup olmadığını kontrol etmek için ‘Durbin-Watson ve Baltagi-wu Testi’ kullanılmıştır. Ayrıca yatay kesit bağımlılığı tespit edip etmek için ‘Pesaran, Frideman ve Fress Testleri’ uygulanmıştır.

Dört modelin her biri için hem χ^2 istatistiği hem de olasılık değerlerinin aşağıdaki gösterilen Tablo 5'e göre, değişen varyans sorunun olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 5.
Değişen Varyans Testi Sonuçları

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Wald Testi (χ^2 istatistiği)	111113.05 ^a	7911.41 ^a	15628.48 ^a	14329.27 ^a
Olasılık Değeri	0.000	0.000	0.000	0.000

Not: a,b ve c, sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiki olarak anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Ayrıca 'Drubin-Watson' ve 'Baltagi-Wu' testlerinin sonuçlarını gösteren Tablo 6'ya göre değerlerin 2'den düşük olmasının neticesinde otokorelasyon sorunu tespit edilmiştir.

Tablo 6.
Otokorelasyon Testi Sonuçları

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Durbin-Watson Testi	0.124 ^a	0.167 ^a	0.132 ^a	0.126 ^a
Baltagi-Wu Testi	0.343 ^a	0.402 ^a	0.349 ^a	0.346 ^a

Not: Pesaran ve Friedman testleri için a,b ve c, sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiki olarak anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Son olarak, yatay kesit bağımlılığı sorununun varlığını araştırmak için kullanılan 'Pesaran, Frideman ve Fress' testlerinin sonuçları Tablo 7'de gösterilmiştir. Tabloya göre, yatay kesit bağımlılığı sorununa dikkat edilmiştir.

Tablo 7.
Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Pesaran Testi	2.316 ^a	25.019 ^a	28.699 ^a	30.440 ^a
Olasılık Değeri	0.000	0.000	0.000	0.000
Frideman Testi	221.45 ^a	162.96 ^a	194.49 ^a	218.28 ^a
Olasılık Değeri	0.000	0.000	0.000	0.000
Fress Testi	8.728	8.267	7.580	8.810
Kritik Değerleri				
%90	0.1124	0.1174	0.1124	0.1174
%95	0.1470	0.1537	0.1470	0.1537
%99	0.2129	0.2225	0.2129	0.2225

Not: Pesaran ve Friedman testleri için a,b ve c, sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiki olarak anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Modellerdeki otokorelasyon, değişen varyans ve yatay kesit bağımlılığı sorunlarının varlığı nedeniyle katsayı değerlerini etkilemeyen ve dirençli standart hatalarla tahmine izin veren “Driscoll-Kraay” yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 8.
Katsayı Tahmin Sonuçları

	Dolaysız Vergiler		Dolaylı Vergiler	
	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Kontrol Değişkenleri				
LNLABOR	0.293 ^a (0.000)	0.175 ^a (0.001)	0.218 ^a (0.000)	0.309 ^a (0.000)
CAP	0.010 ^a (0.000)	0.011 ^a (0.000)	0.011 ^a (0.000)	0.010 ^a (0.000)
EDU	0.002 ^a (0.006)	0.002 ^a (0.007)	0.003 ^a (0.006)	0.002 ^a (0.007)
Temel Değişkenler				
TOTAL	-0.013 ^a (0.000)	-0.014 ^a (0.000)	-0.015 ^a (0.000)	-0.014 ^a (0.000)
INCOME	-0.001 (0.832)			
INCOMEIND		-0.001 (0.588)		
INCOMECORP		0.012 ^a (0.000)		
SSC		0.017 ^a (0.000)		
GOODS			-0.007 ^a (0.000)	
VAT				-0.007 ^a (0.006)
EXC				0.008 ^a (0.001)
Sabit Terim	21.49 ^a (0.000)	22.86 ^a (0.000)	22.95 ^a (0.000)	21.39 ^a (0.000)
F istatistiği	5937.16 ^a (0.000)	4069.05 ^a (0.000)	15515.33 ^a (0.000)	69405.35 ^a (0.000)
R ²	0.84	0.88	0.84	0.84

Not: a,b ve c, sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiki olarak anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 8, katsayı tahmin sonuçlarını göstermektedir. Buna göre, Model 1 ve Model 2’ye ait sonuçlar dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini bildirmektedir. Model 1 için elde edilen sonuçlara göre; ekonomik büyüme üzerindeki en etkili değişkenin işgücü miktarını gösteren LNLABOR olduğu belirlenmiştir. İşgücü miktarındaki artışın ekonomik büyümeyi istatistiki olarak anlamlı ve olumlu etkilediği görülmüştür. Buna göre işgücündeki %1’lik artış

ekonomik büyümeyi %0.29 artırmaktadır. Fiziksel sermaye ve beşeri sermayeyi temsilen eden CAP ve EDU değişkenlerinin de ekonomik büyüme üzerine pozitif etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Ancak etkilerinin LNLABOR değişkenine oranla çok düşük olduğu söylenebilir. Model 1’deki temel değişkenlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine bakıldığında, toplam vergi gelirlerinin GSYH’ye oranını gösteren TOTAL değişkenindeki artışın ekonomik büyümeyi negatif etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak gelir vergisinin toplam vergiler içindeki payını gösteren INCOME değişkeninin ekonomik büyüme üzerinde herhangi bir anlamlı etkisi söz konusu değildir.

Model 2 için elde edilen sonuçlara göre, ekonomik büyüme üzerindeki en etkili değişkenin model 1’de olduğu gibi LNLABOR olduğu görülmüştür. Kontrol değişkenleri olan LNLABOR, CAP ve EDU değişkenlerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı etkilerinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Modeldeki temel değişkenler olarak analize dahil edilen TOTAL değişkeninin ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Ancak kişisel gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payını gösteren INCOMEIND değişkeninin ekonomik büyüme üzerinde herhangi bir anlamlı etkisi bulunamamıştır. Diğer temel değişkenler kurumlar vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payını gösteren INCOMECORP ve sosyal güvenlik yükümlülüklerinin vergi gelirleri içindeki payını temsil eden SSC değişkenlerinin ise ekonomik büyüme üzerine anlamlı ve olumlu etkilerinin olduğu görülmüştür.

Tablo 7’deki Model 3 ve Model 4’e ait sonuçlar dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini göstermektedir. Model 3 için elde edilen sonuçlara göre, ilk iki modelde olduğu gibi kontrol değişkenlerinin etkisi pozitifdir. Temel değişkenler göz önünde bulundurulduğunda, TOTAL değişkeni ve mal ve hizmetlerden alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payını ifade eden GOODS değişkeninin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve negatif etkileri söz konusudur.

Model 4’e ait sonuçlar değerlendirildiğinde ise, ekonomik büyüme üzerindeki en etkili değişken diğer modellerde olduğu gibi LNLABOR’dur. Buna göre işgücündeki %1’lik artış ekonomik büyümeyi %0.31 oranında artırmaktadır. Ayrıca ekonomik büyüme üzerinde diğer kontrol değişkenlerinin de pozitif ve

anlamlı etkileri vardır. Modeldeki temel değişkenler ele alındığında, TOTAL değişkenindeki artış ekonomik büyümeyi azaltmaktadır. Dolaylı vergi bileşenlerini temsilen kullanılan ve katma değer vergisinin toplam vergiler içindeki payını gösteren VAT değişkenindeki artış ekonomik büyümeyi düşük düzeyde ancak negatif etkilemektedir. Ayrıca özel tüketim vergisinin toplam vergilerdeki payını temsil eden EXC değişkenindeki artış ekonomik büyüme üzerinde düşük düzeyde ancak pozitif bir etkiye sahiptir.

Sonuç itibariyle, tüm modellerde ekonomik büyüme üzerindeki en etkili değişkenin işgücü miktarı olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında kontrol değişkenleri kapsamındaki fiziksel ve beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Temel açıklayıcı değişkenlere bakıldığında, modellerin tamamında toplam vergi gelirlerinin GSYH içindeki payının artışının ekonomik büyümeyi negatif etkilediği görülmüştür. Vergi bileşenleri detaylı olarak incelendiğinde ise ekonomik büyüme üzerinde kurumlar vergisi ve sosyal güvenlik yükümlülüklerinin payındaki artışın negatif, diğer dolaysız vergiler olan gelir vergisi ve kişisel gelir vergisinin herhangi bir etkiye sahip olmadığı bulgularına ulaşılmıştır. Dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine bakıldığında ise genel olarak mal ve hizmetlerden alınan vergilerin ve alt bileşeni kapsamındaki katma değer vergisinin payındaki artışın ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği ancak özel tüketim vergisinin payındaki artışın olumlu etkilediği gözlenmiştir. Son olarak, vergi bileşenlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin birbirinden farklı ve düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Vergiler, kamu sektörü için en önemli finansal kaynak olması ve birçok ekonomik gösterge üzerinde farklı etkiler yaratma potansiyeline sahip olmasından dolayı büyük öneme sahiptir. Ayrıca vergi politikası ve vergi sistemindeki yapısal değişiklik ekonomik büyümeyle yakından bağlantılı olduğundan, bu konular üzerinde ekonomik araştırmalarda önemle durulmaktadır. Verginin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi tasarruf ve yatırım kararları, tüketim düzeyi ve gelirlerin adil dağılımı gibi birçok kanal ile belirlenmektedir. Ayrıca bu kanalların kullanılmasıyla işsizlik ve enflasyon gibi ekonomik büyüme sürecini engelleyen krizlerle de mücadele edilebilmektedir.

Genel olarak vergi, gelir, servet ve harcamalar üzerine uygulanırken vergi sistemleri ve vergi politikaları, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değişmektedir. Tüketim vergileri, yatırım kararlarını doğrudan etkileyebilir ancak genel fiyatlar düzeyini değiştirmesi nedeniyle tüketici tercihlerini ve satın alma kararlarını etkilemektedir. Sonuç olarak, tüketim vergilerinin ekonomi üzerindeki etkisi, malların gelir esnekliği ve piyasadaki önemi ile belirlenmektedir.

Gelir ve servet vergileri, kurumların maliyet yükünü artırarak, bireylerin harcanabilir gelir miktarını ve tasarruflarını azaltarak büyüme üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabilir. Hükümet ise bilimsel ve teknolojik düzeyi artırmak, devlet altyapısını geliştirmek veya tüketici davranışlarında değişiklik yapmak için bu vergi gelirlerini kullanmaktadır. Dolayısıyla verimlilik ve GSYH üzerinde olumlu etkisi söz konusu olabilmektedir. Sonuç olarak; vergi politikası, bir yandan kurumlar ve bireyler için mali bir yük, diğer yandan hizmet ve altyapının iyileştirilmesi için hükümetin kullandığı bir finansman kaynağı olarak ikili etkiye sahip olabilmektedir. Dolayısıyla vergi politikasının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, hükümetin etkinliğine ve vergi politikalarını adil bir şekilde kullanabilme yeteneğine bağlıdır. Diğer bir ifade ile vergilendirmenin ekonomik büyüme açısından net etkisi teorik ve ampirik olarak farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir.

Bu çalışmada, 1995-2017 döneminde 31 seçilmiş OECD ülkesinde ekonomik büyüme üzerinde farklı vergi değişkenlerinin etkisi panel veri analizi kullanılarak incelenmiştir. Bu kapsamda, 4 ayrı model oluşturularak ampirik analiz gerçekleştirilmiştir. Oluşturulan birinci ve ikinci model dolaysız vergilerin

ekonomik büyüme üzerindeki etkisine odaklanırken, üçüncü ve dördüncü model dolaylı vergilerin büyüme üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Öncelikle, oluşturulan modeller için toplam vergi gelirleri ve bileşenlerine ait katsayı tahminlerinin hangi yöntemle yapılacağı birkaç önemli test ile belirlenmiştir. Bu bağlamda yapılan ‘Hausman Testi’ sonuçlarına göre Sabit Etkiler Modelini kullanmanın uygun olacağına karar verilmiştir. Ayrıca, modellerde değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı sorunlarının olduğu görüldüğünden, katsayı değerlerini etkilemeden dirençli standart hatalarla tahmine izin veren Driscoll-Kraay tahmincisi ile katsayı tahminleri gerçekleştirilmiştir.

Toplam vergi gelirinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine gelince; yukarıda belirtilen tüm modellerin sonuçlarına göre, toplam vergi gelirlerinin büyüme üzerinde benzer bir oranda, negatif yönlü ve anlamlı ilişkisi tespit edilmiştir. Vergileme ekonomide arz ve talep miktarını birlikte etkilemektedir. Ele alınan ülke setinde mal ve hizmetler piyasasında daha yüksek vergi oranlarının uygulanması fiyatların artmasıyla enflasyonist etkilere yol açarak hane halklarının toplam talep ve dolayısıyla tüketim miktarını azaltabilmektedir. Ayrıca yüksek üretim maliyetlerinden dolayı yatırımlarda düşüş meydana getirerek üretimi azaltıcı etkilere yol açmaktadır. Sonuç itibarıyla her iki etkinin bir araya gelmesiyle ekonomik büyüme olumsuz etkilenebilmektedir. Ayrıca bulgular gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin yani dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerinde uzun dönemli bozucu etkileri olmayan vergiler olduğunu ortaya koyarken; tüketim üzerinden alınan vergilerin yani dolaylı vergilerin uzun dönemli bozucu etkileri olan vergiler olduğunu ortaya koymuştur.

İlk ve ikinci modelden elde edilen bulgular, dolaysız vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine işaret etmektedir. Analiz bulguları; kişisel ve kurumsal gelir vergisinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi konusunda temel bir ayrımı ortaya koymaktadır. Toplam vergi gelirlerinin GSYH içindeki payının artışının ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca gelir vergisi ve kişisel gelir vergisinin anlamlı bir etkisi tespit edilmemiş fakat kurumlar vergisinin pozitif etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Kişisel gelir üzerinde uygulanan vergiler, ülkelerin ekonomik ve yaşam koşullarına bağlı olarak değişmektedir. Düşük gelirli bir toplumda uygulandığında;

gelirlerin çoğu temel ve esnek olmayan ihtiyaçlar için harcanması nedeniyle tasarruf seviyesi üzerinde herhangi bir etki görülmemesi beklenir. Yüksek gelir sahibi olan toplumun geri kalanına gelince; harcanabilir gelirlerdeki düşüş, yaşadıkları refah seviyesini korumak için tasarruflarını azaltmalarına neden olur. Sonuç olarak; düşük gelirliler grubu, gelişmekte olan ülke topluluklarının çoğunu oluşturduğundan, gelir vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisi olması beklenmemektedir. Bu durum, kurumsal gelir vergisi açısından ise farklıdır. Devlet finansman ihtiyacını karşılamak üzere özel sektör girişimcilerinden daha fazla vergi topladığında, yatırımların azalmasıyla sonuçlanan dışlama etkisinin OECD ülkelerinde meydana gelmediği söylenebilir. Yani OECD ülkelerinde, devletin özel sektör girişimcilerinden elde ettiği bu vergi gelirlerini verimli alanlarda kullanarak dışlama etkisini ortadan kaldırdığı ve ekonomik büyümeye katkıda bulunduğu söylenebilir. Bunun yanında OECD ülkelerinde kurumlar vergisinin toplam vergiler içindeki payı oldukça düşüktür. Örneğin 2016 yılında kurumlar vergisi gelirlerinin toplam vergi gelirlerine oranının %9 olduğu görülmüştür. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, kurumlar vergisinin girişimcilerin gelirleri üzerindeki etkisinin düşük düzeyde olduğu ve bundan dolayı üretim faaliyetlerini olumsuz etkilemediği söylenebilir. Ayrıca Tablo 2’de gösterildiği üzere kurumlar vergisi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payı zamanla artmış ve kişisel gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payı azalmıştır. Bu durum, kurumların vergi yükünün arttığı ancak bireylerin vergi yükünün azaldığını ifade etmektedir. Dolayısıyla bireylerin toplam tasarruflarının ve böylece ekonomideki yatırımların artması mümkün olup, reel GSYH’yi artırıcı bir etki ortaya çıkabilmektedir.

İkinci model sonuçlarına göre, sosyal güvenlik vergilerinin GSYH içindeki payının artması ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Buna göre kurumlar vergisinde ifade edildiği gibi çalışanlardan alınan vergilerdeki artışın yaratacağı dışlama etkisinin, devletin bu gelirleri transfer harcamaları yaparak tüketimi teşvik etmesi ve verimli alanlara yatırım yaparak üretimi teşvik etmesiyle ortadan kalktığı ve ekonominin olumlu etkilendiği ifade edilebilir.

Üçüncü ve dördüncü modelden elde edilen bulgular, dolaylı vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine işaret etmektedir. Analiz

bulguları, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki konusunda temel bir ayrımı ortaya koymaktadır. Ekonomik büyüme üzerinde mal ve hizmet üzerinden alınan vergiler ve katma değer vergisinin negatif etkiye sahip olduğu tespit edilirken, özel tüketim vergisinin pozitif etkili olduğu belirlenmiştir. Hem katma değer vergisi hem de özel tüketim vergisi için yapılmış testin bulguları, vergi konusu ve uygulama yöntemi farklılıklarına bağlı olarak farklı sonuçlar göstermektedir. Her ikisi de harcamalar üzerinden alınmakta olup ödeme yapmaktan kaçınmak zordur. Bununla birlikte KDV, her türlü mal ve hizmete uygulanarak istisnasız toplumun genelinden alınır. Ancak ÖTV yüksek gelir grubundaki kişilerin tüketiminden alınır.

Dördüncü modele ait tahmin sonuçları, yüksek gelir esnekliğine sahip mallara dayalı vergilendirmenin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu, gelir esnekliği düşük olan mallara dayalı bir vergilendirmenin ise olumsuz etkilerinin olduğunu savunan teorik görüşleri desteklemektedir. Bazı lüks malların fiyatlarını yükseltmek, tasarruf oranını olumlu yönde etkileyebilmektedir. Çünkü bireyler, bu malları almayı bırakıp bu harcamalara ayırdığı parayı tasarruf ederek yatırıma aktarabilmektedir. Başka bir deyişle, özel tüketim vergilerindeki artış bireyin tasarruf etme eğilimini destekleyebilir. Buna karşın, VAT'ın büyümeye olumsuz bir etkisi vardır. Çünkü fiyat düzeyi üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olup, bireylerin tasarruf etme eğilimini azaltmaktadır. Üçüncü modelin sonuçları incelendiğinde, mal ve hizmet üzerinden elde edilen vergi gelirlerinin içinde büyük ağırlığı katma değer vergisi oluşturduğundan, büyüme üzerinde mal ve hizmet vergisinin etkisi katma değer vergisinin etkisi ile benzer şekilde negatif çıkmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına göre, genel olarak ekonomik büyüme üzerinde vergilemenin uzun vadede göz ardı edilemeyecek derecede olumsuz etkisi olduğu söylenebilmektedir. Bu etkinin büyüklüğü, uygulanan vergi politikasına göre değişmektedir. Çalışmanın sonuçlarına dayanarak genel olarak vergilendirmenin zorunlu mal ve hizmetlerin tüketiminden lüks mallar tüketimine kaydırılmasının vergilendirmenin ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisinin azalmasına yardımcı olacağı söylenebilir. Aynı zamanda, lüks mallar ağırlıklı bir vergileme politikası, sosyal sınıflar arasındaki gelir düzeyi farklılıklarını azaltarak sosyal adaletin sağlanmasına yardımcı olur.

Vergi gelirleri vazgeçilmez kamu finans kaynağı olmasına rağmen vergi politikasının keyfi kullanılması ekonomik ve sosyal yaşamı olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla uygulanan kamu politikaları ve vergi reformları hem ekonominin büyümesine katkı sunmalı hem de vergilemede eşitlik ve etkinlik sağlamalıdır. Bu bağlamda, ekonomik durumun iyi analiz edilmesine dayanarak yapısal reformlar uygulanmalıdır. Aynı zamanda yapılan vergi reformlarının, ülkenin sosyal ve ekonomik durumuna uygun ve uygulanabilir olması dikkate alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abdiyeva, R. & Baygonuşova, D. (2016) Geçiş ekonomilerinde vergi gelirleri ve ekonomik büyüme ilişkisi: Kırgızistan örneği. *Akademik Bakış Dergisi*, (53), 59-71.
- Abdulkadir, İ. (2016). *The tax concessions to stimulate private investment in Algeria* (master's thesis). Retrived from <http://dspace.univ-tlemcen.dz>
- Acosta-ormachea, S. & Yoo, J. (2012). Tax composition and growth: a broad cross country perspective. *İMF Working Paper*, 12(257) 1-35.
- Açıkgöz, Ş. (2008). Türkiye’de vergi gelirleri, vergi yapısı ve iktisadi büyüme ilişkisi: 1968-2006. *Ekonomik Yaklaşım*, 19(68) 91-113.
- Ahmad, S., Sial, M. & Ahmad, N. (2018). İndirect taxes and economic growth: an empirical analysis of Pakistan. *Pakistan Journal of Applied Economics*, 28(1) 65-81.
- Akdoğan, A. (2014). *Kamu maliyesi* (16. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akın, B. (2016). *Türkiye imalat sanayi ihracat arz fonksiyonu panel veri analizi* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir
- Akıncı, A. (2019). Türkiye’de vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1) 100-106.
- Aksu, L. (2013). *Türkiye’de iktisadi büyümenin kaynakları* (doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Anastassiou, T. & Dristaki, C. (2005). Tax revenues and economic growth: an empirical investigation for Greece using causality analysis. *Journal of Social Sciences*, 1(2) 99-104.
- Ateş, S. (2001, Eylül). *Kamu Harcamaları ve Vergi Politikalarının Uzun Dönemli Büyüme Sürecine Etkileri: Yeni İçsel Büyüme Modelleri Açısından Bir Bakış ve Türkiye Örneği*, Working Paper presented in International METU Conference in Economics V, Çukurova üniversitesi, Adana.

- Avcı, B.S. (2015). *Cari açık ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Ay, H. (2014). *Kamu maliyesi* (2.Baskı). Ankara: Nobel yayınları.
- Aydın, S. & Çaşkurlu, E. (2013) *Kamu maliyesi* (1.Baskı). Ankara: Gazi kitabevi.
- Aydın, C. & Esen, Ö. (2019). Optimal tax revenues and economic growth in transition economies: a threshold regression approach. *Global Business and Economics Review*, 21(2) 246-265.
- Babatunde, O.S., Ibukun, A.O. & Oyeyemi, O.G. (2017). Taxation revenue and economic growth in Africa. *Journal of Accounting and Taxation*, 9(2) 11-22.
- Berber, M. (2017). *İktisadi büyüme ve kalkınma* (6.Baskı). Trabzon: Celepler matbaacılık.
- Beşel, F. (2015, Eylül). *Vergileme Amaçları ve İlkeleri Açısından Zekât*, International Congress on Islamic Economics and Finance, Sakarya üniversite, Sakarya.
- Bocutoğlu, E. (2011). *Makro iktisat Teoriler ve politikalar* (8.Baskı). Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Bujang, İ., Abdhakim, T. & Ahmad, İ. (2013). Tax structure and economic indicators in developing and high income OECD countries: panel cointegration analysis. *International Conference on Economics and Business Research*, 7(2013) 164-173.
- Buyrukoğlu, S. & Buzkıran, D. (2016). Klasik ve Modern Vergileme İlkeleri Çerçevesinde Uzlaşma Müessesesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7) 2077-2091.
- Buzeydi, H. (2007). *Corporate Taxes* (2. Ed). Algeria: Algerian University Press.
- Chigbu, H., Linuseze, A. & Ebimobowei, A. (2011). An empirical study on the causality between economic growth and taxation in Nigeria. *Current Research Journal of Economic Theory*, 4(2) 29-38.
- Çakır, T., Moğol, T., Ataç, E., Heper, F., Dönmez, R., Ataç, B. & Varcın, N. (2006). *Kamu maliyesi* (1.Baskı). Eskişehir: Anadolu üniversitesi yayınları.

- Çalışkan, Z. (2009). OECD ülkelerinde sağlık harcamaları panel veri analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (34) 117-137.
- Çam, İ. (2016). *İnsan sermayesi, ilişkisel sermaye, inovasyon sermayesi ve süreç sermayesinin firma değeri ile ilişkisi* (yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir
- Çelik, K. (2013). *İlköğretim çağında vergi algısının incelemesi: Zonguldak ili örneği* (yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Çetin, S. (2018). *Türkiye’de vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki: eşbütünleşme analizi* (yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Çevik, S. & Oh, C. (2013). Tax structure and economic growth: a panel data from OECD countries. *Regional Industry Review*, 36(1) 31-54.
- Çiftçi, E. (2015). *Türkiye’de enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki: ampirik bir uygulama* (yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Çiftçi, D.D. (2015). *Finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi: bir genişletilmiş Solow büyüme modeli denemesi ve ampirik uygulama* (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Çolak, Ö.F. (2007). *İktisada giriş* (1.Baskı). Ankara: Gazi kitapevi.
- Demir, M. & Sever, E. (2017). Vergi gelirleri ekonomik büyüme ilişkisi: OECD ülkelerine ilişkin panel veri analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2) 51-66.
- Demircan, E.S. (2003). Vergilendirmenin ekonomik büyüme ve kalkınmaya etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (21) 97-116.
- Demirhan, M.S. (2019). *Vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: seçilmiş OECD ülkeleri için bir panel veri analizi* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

- Demirtaş, I. (2010). *Gelişmekte olan Ülkelerde cari işlemler dengesi ve cari açığın belirleyiciler panel veri analizi* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir
- Dikmen, O. (1973). *Maliye dersleri giriş ve genel vergi teorisi* (4. Baskı). İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Dladla, K. & Khobai, H. (2018). The impact of taxation on economic growth in South Africa. *Munich Personal RePEc Archive*, (86219) 1-16.
- Doğan, Z. (2014). Ekonomik büyüme süreçlerinin analizinde yeni açılımlar ve büyümenin yersel dinamikleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6) 365-380.
- Dökmen, G. (2002). Çevre vergileri ve ekonomik büyüme: panel var analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (40) 43-65.
- Durkaya, M. & Ceylan, S. (2006). Vergi gelirleri ve ekonomik büyüme. *Maliye Dergisi*, (150) 79-89.
- Eğilmez, M. (2016). *Makro ekonomi Türkiye’den örnekleri* (8.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ercan, N.Y. (2002). İçsel büyüme teorisi: genel bir bakış. *Planlama Dergisi*, (Özel sayı) 129-138.
- Erdem, M., Şenyüz, D. & Tatlıoğlu, İ. (2015). *Kamu maliyesi* (12.Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Erdoğan, E. (2012). *Vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: Türkiye örneği* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/Ulusal-TezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Erdoğan, E., Topcu, M. & Bahar, O. (2013). Vergi gelirleri ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisi üzerine eşbütünleşme ve nedensellik analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 50(576) 99-109.
- Eren, M.V., Ünal, A.E. & Aydın, H.İ. (2018). Türkiye’de vergi gelirleri ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişki: frekans alanı nedensellik analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 19(1) 1-18.

- Eriç, G.E. (2009). *Arz-yönlü iktisat ve laffer eğrisinin Türkiye tahmini: 1982-2008* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Feyzullah, M. (2013). *Kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki ilişki: 1980 sonrası Türkiye örneği* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Fikir, H. (2010). *Türkiye’de kamu harcamaları ve iktisadi büyüme üzerine etkisi* (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Göçer, İ., Mercan, M., Bulut, Ş. & Dam, M.M. (2010). Ekonomik büyüme ile vergi gelirleri arasındaki ilişki: sınır testi yaklaşımı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (28) 97-110.
- Gök, B. (2012). *Vergi politikası değişikliklerinin ekonomik etkileri: uygulamalı genel denge analizi* (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Güngör, K. (2006). İktisadın tarihine kısa bir bakış ve merkantilizmden günümüze iktisadi düşünceler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Gür, S.U. (2014). *Türkiye’de vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin uzun ve kısa dönemde incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Gürel, F. (2015). *Suçun sosyo-ekonomik ve demografik belirleyicileri: panel veri analizi* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Güriş, S. (2015). *Stata ile panel veri modelleri* (1.Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Haşim, H.A. & Abid, H.A. (2011). Impact of tax policy on macroeconomic variables. *Center of Kufa Studies*, (22) 265-306.
- Helhel, Y. & Demir, Y. (2012, May). *The relationship between tax revenue and economic growth in turkey: the period of 1975-2011*. 3rd International Symposium on Sustainable Development, Sarajevo, Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org>.

- İreland, P.N. (1994). Two perspectives on growth and taxes. *Federal Reserve Bank of Richmond Economic Quarterly* 80(1) 1-17.
- Jammam, M. (2010). *The tax system and its effects on economic development: Case study of Algeria* (Doctoral dissertation). Retrieved from <https://bu.umc.edu.dz>
- Kalenderoğlu, M. (2015). *Kamu maliyesi bütçe ve borçlanma* (15.Baskı). Ankara: Agon Bilgi Akademisi.
- Karagianni, S., Pempetzoglou, M. & Saraidaris, A. (2012). Tax burden distribution and GDP growth: Non-linear causality considerations in the USA. *International Review of Economics and Finance*, (21) 186-194.
- Karagül, M. (2003). Beşeri sermayenin ekonomik büyümeyle ilişkisi ve etkin kullanımı. *Akdeniz İİBF Dergisi*, (5) 79-90.
- Kılışaslan, H. & Yavan, S. (2017). Türkiye’de vergi yükünün değerlendirilmesi OECD ülkeleri ile karşılaştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (13) 33-51.
- Kızılkaya, F. & Dağ, M. (2018). *Türkiye’de vergi gelirleri- ekonomik büyüme ilişkisi: dönemsel bir analiz*, Türkiye’de Güncel Mali Sorunlar içinde, (5-44). Ankara: IKSAD Yayınevi.
- Kurt, M. (2017). *Laffer eğrisi’nin türkiye için tahmini* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Lee, Y. & Gordon, R.H. (2005). Tax structure and economic growth. *Journal of Public Economics*. (89) 1027-1043.
- Mahcup, R. (1979). *Public finance* (1. Ed). Beirut: Arabic Renaissance House.
- Mangır, F. & Ertuğrul, H.M. Vergi yükü ve ekonomik büyüme ilişkisi: 1988-2011 Türkiye örneği. *Maliye Dergisi*. (162) 256-265.
- Myles, G.D. (2007). Economic Growth and the Role of Taxation Prepared for the OECD. *University of Exeter and Institute for Fiscal Studies*, 1-202.
- Mutaşcu, M. & Dsnuletiu, D. (2011). Taxes and economic growth in Romania: a var approach. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*. 13(1) 94-105.

- Mutluler, K., Öner, E. & Kesik, A. (2013). *Teoride ve uygulamada kamu maliyesi* (3.Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Nadaroğlu, H. (1996). *Kamu maliyesi teorisi* (9.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Nantob, N. (2014). taxes and economic growth in developing countries : a dynamic panel approach. *Munich Personal RePEc Archive*, (61346) 1-24.
- Oboh, J.O., Chinonyelum, O.J. & Edem, R.K. (2018). Tax revenue and economic growth in selected ECOWAS countries, evidence from sure model. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 8(3) 310-324.
- Ogbonna, G.N. & Ebimobowei, A. (2012). impact of tax reforms and economic growth of Nigeria: a time series analysis. *Current Research Journal of Social Sciences*, 4(1) 62-68.
- Organ, İ. & Ergen, E. (2017). Türkiye’de vergi yükünün ekonomik büyümeye etkileri üzerine bir çalışma. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27) 197-207.
- Orhan, O.Z. & Erdoğan, S. (2013). *İktisada giriş* (5.Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Ovidiu, M. (2015). Tax composition and economic growth: a panel-model approach for eastern Europe. *Academica brâncuși publisher*, 2(1) 89-101.
- Özpençe, A.İ. (2017). Türkiye’de 1980 sonrası kamu harcamaları, vergi gelirleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28) 31-41.
- Özden, M. (2014). *İktisadi büyüme ve kalkınma olgusunda dış ticaretin yeri ve önemi: Türkiye örneği* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/Ulusal-TezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Pehlivan, O. (2016). *Kamu maliyesi* (1.Baskı). Trabzon: Celepler Yayınevi.
- Sandalcı, U. & Sandalcı, İ. (2017). OECD ülkelerinde ekonomik büyüme ve vergi gelirleri arasındaki ilişkinin ampirik analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1) 51-62.

- Saraç, T.B. (2015). Vergi yükü ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği. *Maliye Dergisi*, (169) 21-35.
- Saraçoğlu, F. & Ejder, H. (2002). Kamu mali yönetiminin açıklık ve samimilik ilkeleri açısından analizi. *İU Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (27) 39-53.
- Scarlett, H.G. (2011). Tax policy and economic growth in Jamaica. *Bank of Jamaica*, 1-25.
- Serakibi, İ.O. (2012). *Türk vergi sisteminde gelir vergisi ve katma değer vergisi 'nin gelir dağılımı üzerindeki etkileri* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Soriya, B. (2005). *Tax and economic development* (Master's thesis). Retrived from <http://iefpedia.com>
- Şaşmaz, M.Ü. & Yayla, Y.E. (2018). Vergiler ve ekonomik büyüme ile insani gelişme arasındaki nedensellik ilişkisi: Avrupa birliği geçiş ekonomileri örneği. *Sayıştay Dergisi*, (111) 79-99.
- Şen, F. (2007). *Büyüme ve dış ticaret ilişkisi: Türkiye örneği* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Taban, S. & Kar, M. (2006). Beşeri sermaye ve ekonomik büyüme: nedensellik analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 159-182.
- Taban, S. (2016). *İktisadi büyüme kavram ve modeller* (4. Baskı). Bursa: Ekin yayınevi.
- Taha, R., Nanthakumar, L. & Colombage, S. (2011). The effect of economic growth on taxation revenue: the case of a newly industrialized country. *International Review of Business Research Papers*, 7(1) 319-329.
- Tatoğlu, F.S. (2013). *Panel veri Ekonometrisi* (2.Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Temiz, D. (2008, Şubat). *Türkiye'de vergi gelirleri ve ekonomik büyüme ilişkisi*, Ulusal iktisat Kongresi, Dokuz Eylül Üniversitesi, iktisadi ve idari bilimler fakültesi, İzmir.
- Topal, M.H. (2017). Vergi yapısının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: OECD ülkelerinden ampirik bir kanıt. *Siyaset, ekonomi ve yönetim araştırmaları dergisi*. 5(3) 183-206.
- Turhan, S. (1982). *Vergi teorisi*. İstanbul: Elektronik Ofset Matbaası.

- Türk, İ. (1992). *Kamu maliyesi* (1. Baskı). Ankara: Tuhaf kitabevi.
- Tümer, Ö. (2012). *Stratejik planlamaya dayalı performans esaslı bütçeleme öncesi ve sonrası vergi gelirleri, ekonomik büyüme ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Uluatam, Ö. (2012). *Kamu maliyesi* (12. Baskı). Ankara: İmaj Yayınevi.
- Üçler, G. (2011). *Kamu harcama çeşitleri ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisi için ekonometrik bir analiz* (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Ünen Ç. (2015). *Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisinde Wagner yasası analizi* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Ünsal, E.M. (2013). *Makro iktisat* (10.Baskı). Ankara: İmaj yayınevi.
- Ünsal, E.M. (2016). *İktisadi büyüme* (2.Baskı). Ankara: BB101 Yayınları.
- Üzümcü, A. (2012). *İktisadi büyüme* (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım.
- Yanpar, A. (2007). *Gelişmekte olan ülkelerde büyüme yönelimli vergi politikası* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Yıldırım, N. (2011). *İktisadi büyüme teorisi* (1.Baskı). Ankara: Barış Kitap Yayınevi.
- Yılmaz, Ö. & Akıncı, M. (2012). *İktisadi büyüme ve makroekonomik belirleyicileri* (1.Baskı). Erzurum: Nobel Yayıncılık.
- Yunar, M. (1992). *Vergi yükü ve Türkiye'deki gelişme* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Yurtseven, Y. (2010). *Uygulamalı vergi hukuku* (ders notları). <https://docplayer.biz.tr> adresinden edinilmiştir.
- Yüksel, C. (2017). Vergi tarifelerinin matematiksel ve grafiksel yorumu. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 2(1), 1-12.

EKLER

EK-1

31 OECD ÜLKESİ

Almanya	İrlanda	Macaristan
Avusturya	İspanya	Norveç
Belçika	İsrail	Polonya
Birleşik Krallık	İsveç	Portekiz
Çek Cumhuriyeti	İsviçre	Slovakya
Danimarka	İtalya	Slovenya
Estonya	İzlanda	Şili
Finlandiya	Kanada	Türkiye
Fransa	Letonya	Yunanistan
Güney Kore	Litvanya	
Hollanda	Lüksemburg	

ÖZ GEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Deniz TAHİROĞLU	
Doğum Yeri ve Yılı	Suriye, 1991	
Medeni Durum	Evli	
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	Arapça- ileri İngilizce- orta	
Öğrenim Durumu	Başlama-Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lisans	2010-2014	Halep Üniversitesi
Yüksek Lisans	2015-2019	RTEÜ
İletişim	1991nawras@gmail.com	